

2. เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการถ่ายทอดเรื่องป่าและน้ำแก่นักเรียนและเยาวชนและให้ข้อมูลเกี่ยวกับสัตว์และพืชในเขตป่าอนุรักษ์แก่ที่มีวิจัยจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. เป็นแกนนำในการทำพิธีกรรมทางศาสนา ด้านการสืบชะตาแม่น้ำ

บทบาทของครู

1. ปลุกจิตสำนึกให้ชุมชนรู้คุณค่าประโยชน์ของป่าและน้ำ

2. จัดการเรียนการสอนท้องถิ่นเรื่องไหล่น้ำตำบลหน้าอยู่เป็นการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการดู ดิน ทราบ ในแม่น้ำที่มีต่อการอนุรักษ์สัตว์น้ำ

3. นำนักเรียนร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ

4. นำนักเรียนไปศึกษาด้านนอกสถานที่ตามแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น แหล่งอนุรักษ์วังปลา ป่าชุมชน และทำดูตทราย

5. รณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชน ร่วมกันอนุรักษ์แหล่งน้ำ แหล่งเพาะพันธุ์ปลา

บทบาทของพระสงฆ์

1. เป็นแกนนำในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การสืบชะตาแม่น้ำในหมู่บ้านและหมู่บ้านต่างๆ

2. อบรมสั่งสอน ตักเตือนเกี่ยวกับการละเมิดเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำโดยเป็นในเรื่อง บาป

บุญ คุณ โทะ

3. ดูแลเอาใจใส่และให้อาหารปลาในเขตอนุรักษ์

4. ประสานกับเจ้าอาวาสวัดใกล้เคียงช่วยประชาสัมพันธ์ ตักเตือนประชาชนในหมู่บ้านให้ร่วมกันอนุรักษ์น้ำ

6.3 การพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำในพื้นที่บ้านนาสา หมู่ที่ 3

1) แผนการพัฒนาอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำบ้านนาสา หมู่ที่ 3

ลำดับ	กิจกรรม	งบประมาณ	ระยะเวลา ที่ปฏิบัติ	ผู้รับผิดชอบ
1.	จัดเวทีชาวบ้านเพื่อชี้แจงแนวทางของโครงการวิจัยและระดมความคิดในการดำเนินงานในหมู่บ้าน	2,000 บาท	19 พ.ค.2546	ทีมวิจัยหลักและผู้สนับสนุน กระบวนการในพื้นที่ร่วมกับคณะกรรมการ การหมู่บ้าน
2.	สร้างศาลพระภูมิ ในบริเวณเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ	2,500บาท	พ.ค. - ธ.ค. 2546	ชาวบ้านนาสา ทุกคน
3.	ปลูกมะม่วงไข่และปลูกผักหวานในเขตอนุรักษ์ป่า	2,000บาท	พ.ค. - ธ.ค. 2546	ชาวบ้านนาสา ทุกคน
4.	เลี้ยงมดแดงในเขตอนุรักษ์ป่า	ไม่ใช้ งบประมาณ	พ.ค. - ธ.ค. 2546	ชาวบ้านนาสา ทุกคน
5.	สร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนใกล้เคียงในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ	1,000บาท	พ.ค. - ธ.ค. 2546	ชาวบ้านนาสา ทุกคน
6.	สร้างสถานที่ให้อาหารปลาและที่เยี่ยมชมปลา ได้สะดวก และถาวร	1,500 บาท	พ.ค. - ธ.ค. 2546	ชาวบ้านนาสา ทุกคน

2) กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ (วังปลา)

1.สร้างศาลพระภูมิในบริเวณเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

ได้จัดซื้อศาลพระภูมิสำเร็จ ราคา 2,300 บาท และได้จัดตั้งทำพิธีอัญเชิญเจ้าที่เข้าประทับศาลพระภูมิเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยตั้งไว้บริเวณทางทิศตะวันตกของศาลาที่พักในเขตอนุรักษ์วังปลา ทำพิธีบวงสรวงเสี่ยงทายชื่อศาลพระภูมิได้ชื่อศาลว่า "ศาลเจ้าปู่เหล็ก"

2. สร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนใกล้เคียงในการอนุรักษ์น้ำ

ได้ประสานงานกับหมู่บ้านใกล้เคียง โดยให้ตัวแทนคณะกรรมการ เข้าร่วมประชุมกับหมู่บ้านใกล้เคียง ได้แก่ บ้านซึ้ง ตำบลซึ้ง บ้านท่าลี่ ตำบลซึ้ง บ้านจอมจันทร์ ตำบลจอมจันทร์ บ้านบุญเรือง บ้านไหล่น่าน ตำบลไหล่น่าน ให้ทราบเกี่ยวกับเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ มีอาณาเขต 500 เมตรของบ้านนาสาพร้อมกฎระเบียบ ข้อบังคับในการอนุรักษ์และขอรับรองหมู่บ้านใกล้เคียง ให้ความร่วมมือปฏิบัติตาม กฎระเบียบในการอนุรักษ์ด้วย

3. สร้างสถานที่ให้อาหารปลาและที่เชื่อมชมวังปลาได้สะดวก และถาวร

ยังไม่ได้ดำเนินการเพราะเป็นฤดูที่ชาวบ้านทำการเพาะปลูกและน้ำหลาก และไม่มีงบประมาณในการจัดสร้าง

3) กิจกรรมอนุรักษ์ป่าชุมชน

1. การปลูกมะม่วงไข่และผักหวานในเขตอนุรักษ์ป่าห้วยสะไม

ได้ทำการเพาะชำต้นกล้ามะม่วงไข่ จำนวน 115 ต้น โดยแบ่งให้คณะกรรมการทำการเพาะคนละ 20 - 30 ต้น รอให้ต้นกล้าแข็งแรงแล้วจะนำไปทำการปลูกในเขตป่าอนุรักษ์ต่อไป และได้ดำเนินการนำชาวบ้านไปขุดเอาต้นกล้าผักหวานจากดอยปู่เจ้า ไปทำการปลูกเสริมในเขตป่าห้วยสะไมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

2. การเลี้ยงมดแดงในเขตป่าอนุรักษ์ห้วยสะไม

ได้ดำเนินการทดลองเลี้ยงและเพาะพันธุ์มดแดง จำนวน 4 แห่ง คือ ที่สวนมะม่วง นายขิง ศรีแก้ว , สวนนายผ่าน สีแก้ว , สวนนายคำ อนุมา และสวนนายสน คำบุญเรือง เพื่อเตรียมขยายสู่การเลี้ยงในเขตป่าอนุรักษ์ต่อไป

3. การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน

ได้ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในชุมชนและประสานงานกับเครือข่ายหมู่บ้านใกล้เคียง ไม่ให้มีการเผาป่าและล่าสัตว์ และมีการกำหนดและทำแนวเขตป่าอนุรักษ์ ได้ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้หน่วยเฝ้าระวังไฟป่าที่ 4 ที่ตั้งอยู่บ้านบุญเรือง มาร่วมกับชาวบ้านทำการกำหนดเขตและทำแนวเขตป่าอนุรักษ์ห้วยสะไมและป่าดอยปู่เจ้าเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2546

4) บทบาทการสร้างความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าและน้ำในพื้นที่บ้านนาสา หมู่ที่ 3

ในการสร้างความร่วมมือ ในการอนุรักษ์ป่าและน้ำในพื้นที่บ้านนาสา ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย เช่น ผู้ใหญ่บ้าน , อ.บ.ต. , อ.ส.ม. , กลุ่มสตรี , เยาวชน , ผู้สูงอายุ , ครู , นักเรียน , พระสงฆ์ และร้านค้าในหมู่บ้าน สรุปบทบาทของแต่ละกลุ่ม ได้ดังนี้

ผู้ใหญ่บ้าน

1. ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์แม่น้ำและป่าชุมชน

2. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ
3. วางแผนร่วมกับคณะกรรมการ
4. ดำเนินงานตามแผน
5. ติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินงาน
6. ประสานงานกับหมู่บ้านใกล้เคียงเกี่ยวกับการกำหนดเขตอนุรักษ์

สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่น่าน (อ.บ.ต.)

1. สนับสนุนงบประมาณในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ
2. ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆในการทำพิธีบวชป่า
3. ประสานกับหมู่บ้านใกล้เคียงเกี่ยวกับการกำหนดเขตอนุรักษ์

อ.ส.ม.

1. ร่วมในพิธีบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ
2. ร่วมในการตั้งกฎ กติกา
3. เป็นตัวแทนในการศึกษาดูงานการอนุรักษ์ป่าและน้ำจากชุมชนตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จ

ในการอนุรักษ์เพื่อมาพัฒนาชุมชนของตนเอง

กลุ่มสตรีแม่บ้าน

1. สนับสนุนการทำกิจกรรมต่างๆในการอนุรักษ์ป่าและน้ำในหมู่บ้าน
2. ร่วมในพิธีบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ
3. ร่วมในการตั้งกฎ กติกาในการอนุรักษ์

กลุ่มเยาวชน

1. ร่วมประชุมและร่วมออกกฎ ระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าและน้ำ
2. ร่วมพัฒนา และให้อาหารปลา
3. ร่วมพิธีบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ

กลุ่มผู้สูงอายุ

1. เป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการหมู่บ้านในเรื่องการอนุรักษ์ป่าและน้ำ
2. เป็นแกนนำในการทำพิธีกรรมทางศาสนาในการบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ
3. เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดความรู้เรื่องป่าและน้ำแก่นักเรียนและเยาวชน

ครู

1. ร่วมวางแผนการอนุรักษ์ป่าและน้ำในฐานะคณะกรรมการที่ปรึกษา
2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในเรื่องการอนุรักษ์ป่าและและศึกษาการดำเนินชีวิตของปลา

หมู่อารัย

3. จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ไหล่น่านตำบลน่านอยู่ และนำไปจัดการเรียนการสอน

4. นำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมการบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำและร่วมพัฒนาวังปลาและ
ตกแต่งให้สวยงาม

นักเรียน

1. ศึกษาเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ป่าและน้ำ
2. เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ เช่น บวชป่า สืบชะตาแม่น้ำ
3. ศึกษา เรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ไหล่น่านตำบลนาอยู่ และการดำเนินชีวิตของ
ปลาหมออารีย์ในลำน้ำว่า

พระสงฆ์

1. เป็นที่ปรึกษาของหมู่บ้าน
2. ดูแลเอาใจใส่และให้อาหารปลาในเขตอนุรักษ์
3. เป็นแกนนำในพิธีบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ
4. อบรม สั่งสอน ตักเตือน มิให้ละเมิดกฎระเบียบ ในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ โดยเน้น บาป
บุญ คุณ โทษ
5. เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในชุมชน

6.4 การพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำในพื้นที่บ้านท่าข้าม หมู่ที่ 4

1) แผนการพัฒนาอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำบ้านท่าข้าม หมู่ที่ 4

ลำดับ	กิจกรรม	งบประมาณ (บาท)	ระยะเวลา ปฏิบัติ	ผู้รับผิดชอบ
1	การอนุรักษ์ป่า จัดเวทีชาวบ้านเพื่อชี้แจงแนวทาง โครงการวิจัยและระดมความคิดใน การดำเนินการในหมู่บ้าน	2,000	20 พ.ค.46	ทีมวิจัยหลักและ ผู้สนับสนุนกระบวนการใน พื้นที่ร่วมกับคณะกรรมการ หมู่บ้าน
2	จัดทำแนวเขตแดนของป่าให้ชัดเจน ยิ่งขึ้น - ปาลอมเจ้าบ้าน - ปาสุสาน - ปาเขตสงวน (ห้วยแสงส่ง) - ปาใช้สอยของหมู่บ้าน	5,000	31 ก.ค. 46	ประชาชน หมู่ 4
3	จัดสร้างศาลเจ้าที่ไว้ในเขตป่าอนุรักษ์	1,000	1 มิ.ย. 46	ประชาชน หมู่ 4
4	จัดหาพันธุ์ไม้ สมุนไพร ต่างๆ นำมา ปลูกในเขตป่าอนุรักษ์	1,000	15 มิ.ย. 46	ประชาชน หมู่ 4
	การอนุรักษ์น้ำ			
1	จัดทำแนวเขตแดนที่อนุรักษ์ปลาให้ ชัดเจนยิ่งขึ้น	500	20 มิ.ย. 46	ประชาชน หมู่ 4
2	จัดสร้างศาลเจ้าที่ไว้ในเขตอนุรักษ์	500	มิ.ย. – ก.ค. 46	ประชาชน หมู่ 4
3	ทำความสะอาดแม่น้ำลำคลอง บริเวณเขตอนุรักษ์	-	มิ.ย. – ก.ค. 46	ประชาชน หมู่ 4
4	จัดตั้งคณะกรรมการและเวรยามดูแล เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ	-	มิ.ย. – ก.ค. 46	ประชาชน หมู่ 4
5	มีการสรุปสถานการณ์ป่าและน้ำ ทุกเดือนในที่ประชุมหมู่บ้าน	-	มิ.ย. – ก.ค. 46	ประชาชน หมู่ 4
6	จัดทำแพไม้ซุง	5,000	ก.พ. 47	ประชาชน หมู่ 4

2) กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ (วังปลา)

1. ทำแนวเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำให้ชัดเจนขึ้น ได้ดำเนินการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยทำหลักธงปักไว้เหนือใต้ของเขตอนุรักษ์ให้เห็นชัดเจนและทำป้ายประกาศไว้ให้ทราบโดยทั่วกันในงบประมาณ 500 บาท

2. ทำศาลพระภูมิเจ้าที่ เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2546 ได้จัดทำโดยชาวบ้านร่วมกันจัดทำขึ้นเองจากการบริจาคไม่ร่วมกัน จัดสร้างขึ้นบริเวณศาล วัดปลา ได้ทำพิธีบวงสรวงอัญเชิญเจ้าที่เข้ามาสิงสถิต ในนาม "ศาลเจ้าพ่อแสนตา" โดยมีจุดประสงค์ ดังนี้

- เพื่อคุ้มครองทรัพยากรสัตว์น้ำ
- เพื่อป้องกันการลักขโมยสัตว์น้ำ
- เพื่อป้องกันอันตรายและคุ้มครองผู้มาเยือนและคนในหมู่บ้าน

3. ทำความสะอาดแม่น้ำลำคลองเขตอนุรักษ์ ได้ดำเนินการโดยวางกรอบแนวคิดไว้จะทำการพัฒนาทำความสะอาดแม่น้ำลำคลอง ทุก ๆ 3 เดือน ซึ่งในครั้งแรกได้ดำเนินการไปแล้ว เมื่อ วันที่ 15 มิถุนายน 2546 เพื่อกำจัดสิ่งปฏิกูลที่จะทำให้น้ำเน่าเสียส่งผลกระทบต่อปลาตายได้ ออกจากบริเวณแม่น้ำลำคลอง

4. จัดตั้งคณะกรรมการดูแลแม่น้ำและตั้งเวรยามรักษาดูแลอนุรักษ์สัตว์น้ำ ได้ดำเนินการแล้ว มีการแต่งตั้งกรรมการดูแล 10 คนและเวรยาม วันละ 2 คน และปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ตั้งไว้อย่างเคร่งครัด

5. มีการสรุปสถานการณ์ป่าและน้ำ ทุกเดือนในที่ประชุมหมู่บ้านได้ดำเนินการทุกเดือนและบันทึกเป็นหลักฐานแล้ว

6. การจัดทำแพไม้ไผ่ขางที่ให้อาหารปลา

3) กิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่า

จัดทำแนวเขตแดนป่าอนุรักษ์ เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2546 ได้ดำเนินการจัดทำแนวเขตป่าร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้หน่วยเฝ้าระวังไฟป่า ที่ 4 เรียบร้อยแล้ว โดยทำ 4 แห่ง คือ

- บริเวณป่าลอมเจ้าบ้าน
- ป่าสุสาน
- ป่าเขตสงวนห้วยแสง
- ป่าไม้ใช้สอยของหมู่บ้านและทำป้ายหลักบอกแนวเขตไว้ 10 ป้าย

จัดทำศาลพระภูมิเจ้าป่า วันที่ 5 - 6 กรกฎาคม พ.ศ.2546 ได้ดำเนินการตั้งศาลพระภูมิขึ้นบริเวณป่าห้วยแสงและทำพิธีบวงสรวง อัญเชิญเจ้าที่เข้าสิงสถิตเรียบร้อยแล้ว โดยมีจุดประสงค์ ดังนี้

- เพื่อคุ้มครองเขตป่าอนุรักษ์
- เพื่อเป็นที่เกรงขามสำหรับผู้ที่จะมาตัดไม้ทำลายป่า

- เพื่อปกป้องป่าให้สมบูรณ์ โดยการบนบานทำให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล
- เพื่อรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุกชนิด และพืชพันธุ์ป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ ให้มีมากขึ้น

3. จัดหาพันธุ์ไม้พวกสมุนไพร มาปลูกในป่าอนุรักษ์ ได้ดำเนินการร่วมกับ นายบุญช่วย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาด้านสมุนไพรซึ่งได้จัดปรุงยาสมุนไพร จำหน่ายเป็นหนึ่งผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน ได้ทำการปลูกไป 2 ครั้งและจะดำเนินการปลูกต่อไปอีก ถ้ามีต้นกล้าพันธุ์สมุนไพร

4) บทบาทการสร้างความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำในพื้นที่บ้านท่าข้าม

การสร้างความร่วมมือกันในการอนุรักษ์ป่าและน้ำในพื้นที่บ้านท่าข้าม ได้ถือว่าเป็นกิจกรรมหลักที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน จึงได้บรรจุเป็นหัวข้อสถานการณ์การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน ซึ่งได้เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มร่วมวางกรอบแนวคิดโครงการพัฒนาประจำปีทั้งป่าและน้ำโดยผ่านบทบาทแต่ละฝ่ายพอสรุป ได้ดังนี้

บทบาทของผู้ใหญ่บ้าน

1. เป็นผู้นำหลักในการอนุรักษ์ โดยประสานทั้งแนวคิดและความร่วมมือของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน
2. ประสานงานกับกลุ่มอนุรักษ์เครือข่ายหมู่บ้านต่างๆในตำบลไหล่นาน
3. เป็นตัวแทนไปศึกษาดูงาน นำแนวคิดมาจุดประกายการพัฒนาการอนุรักษ์ป่าและน้ำในหมู่บ้าน

บทบาทของสมาชิกสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่นาน (อ.บ.ต.)

1. ประสานงานในด้านงบประมาณในการอนุรักษ์ไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่นาน
2. เป็นแกนนำหลักในการอนุรักษ์ป่าและน้ำรวมถึงการเป็นตัวแทนไปศึกษาดูงานและการพัฒนาด้านอื่นๆด้วย
3. ช่วยออกกฎระเบียบการอนุรักษ์ป่าและน้ำและติดตามตรวจสอบ ให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบเมื่อมีการละเมิด

บทบาทของกลุ่ม อ.ส.ม.

1. ประชาสัมพันธ์ ธารรงค์ให้ร่วมกันอนุรักษ์ป่าและน้ำในหมู่บ้านและตำบล
2. เป็นตัวแทนไปดูงานด้านอนุรักษ์
3. ร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ป่าและน้ำในหมู่บ้าน
4. ร่วมตั้งและปฏิบัติตามกฎกติกาของการอนุรักษ์ป่า
5. เป็นเกณฑ์หลักการจัดหาพันธุ์พืชสมุนไพรมาปลูกในป่าอนุรักษ์

6. สาธิตการทำน้ำยาที่ต้มจากสมุนไพรต่างๆ ในงานมหกรรมอาหารปรุงสุก ที่โรงเรียนบ้านท่าข้าม

บทบาทของกลุ่มสตรีแม่บ้าน

1. เป็นสมาชิกอนุรักษ์กลุ่มอนุรักษ์ป่าและน้ำทุกคน และร่วมปฏิบัติกิจกรรมการอนุรักษ์ทุกครั้ง

2. เป็นตัวแทนไปดูงานด้านอนุรักษ์

3. เป็นฝ่ายบริการสนับสนุนในกิจกรรมอนุรักษ์ป่าและน้ำ

4. อบรมบุตรหลานในครอบครัวให้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และปฏิบัติตามกฎ

และระเบียบของหมู่บ้าน

5. รับผิดชอบดูแลในกิจกรรมการทำความสะอาดแม่น้ำลำคลอง

บทบาทของกลุ่มเยาวชน

1. ร่วมกันปลูกป่าทดแทนและปลูกพืชสมุนไพรในป่าชุมชน

2. ร่วมกันทำความสะอาดแม่น้ำลำคลอง โดยได้ช่วยกันเก็บขยะริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง

3. เข้าร่วมประชุมประจำเดือน เพื่อเสวนาสถานการณ์การอนุรักษ์ทรัพยากรและ

สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน

4. ได้รับมอบหมายให้สอดส่องดูแลผู้มาละเมิดการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

5. ร่วมเสนอแนวคิดในการพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์ป่าและน้ำ

บทบาทของกลุ่มผู้สูงอายุ

1. เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการการอนุรักษ์และน้ำ

2. เป็นแกนนำด้านพิธีกรรม ในเรื่องการสืบชะตาแม่น้ำ และการตั้งศาล พระภูมิเจ้าหน้าที่

3. ให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องสมุนไพร

4. ร่วมตั้งกฎระเบียบในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ

บทบาทของข้าราชการครู

1. ร่วมวางแผนและวางกรอบความคิดในด้านอนุรักษ์ป่าและน้ำ

2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่อง "ไหล่น่านตำบลน่านอยู่" และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ เพื่อปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ให้เด็กและเยาวชน

3. นำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมการสืบชะตาแม่น้ำและการบวชป่าทั้ง

4. หมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงในตำบลไหล่น่าน

5. ร่วมกิจกรรมวิจัยและเสวนาเรื่องการอนุรักษ์ป่าและเป็นแกนนำของหมู่บ้านและตำบล

บทบาทของนักเรียน

1. ศึกษาเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นไหล่น่านตำบลน่านอยู่และการอนุรักษ์ป่าและน้ำ

2. เข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ เช่น การบวชป่า สืบชะตาแม่น้ำ และทำความสะอาดบริเวณแม่น้ำลำคลอง

3. ร่วมกันสร้างสวนสมุนไพรในโรงเรียน

4. เป็นผู้สอดส่องดูแลการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำร่วมกับกลุ่มเยาวชน

บทบาทของพระสงฆ์

1. อบรมสั่งสอนเรื่องด้านบาปบุญ คุณโทษในการฆ่าสัตว์ การละเมิดคำสาบานที่ได้กล่าวไว้ ในการสืบชะตาแม่น้ำ

6.5 การพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำในพื้นที่บ้านห้วยสอน หมู่ที่ 5

1) แผนการพัฒนาอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำบ้านห้วยสอน

ลำดับ	กิจกรรม	งบประมาณ	ระยะเวลา ดำเนินการ	ผู้รับผิดชอบ
1.	จัดเวทีชาวบ้านเพื่อชี้แจงแนวทางของโครงการวิจัยและระดมความคิดในการดำเนินการของหมู่บ้าน	2,000 บาท	26 พ.ค. 2546	ทีมวิจัยหลักและผู้สนับสนุน กระบวนการในพื้นที่กับ คณะกรรมการหมู่บ้าน
2.	ปรับปรุง พัฒนาบริเวณเขตอนุรักษ์วังปลาให้สวยงาม ทั้ง 2 วังปลา	5,000 บาท	มิ.ย.-ธ.ค. 2546	ประชาชนบ้านห้วยสอน
3.	จัดหาพันธุ์ปลามาปล่อยเพิ่มในเขตอนุรักษ์ ทั้ง 2 แห่ง		มิ.ย.-ธ.ค. 2546	ประชาชนบ้านห้วยสอน
4.	ทำแนวกันไฟป่ารอบป่าชุมชนของบ้านห้วยสอน	2,000 บาท	มิ.ย.-ธ.ค. 2546	ประชาชนบ้านห้วยสอน
5.	โครงการบวชป่าชุมชนและของโรงเรียนริมฝั่งว้าวิทยา	10,000 บาท	มิ.ย.-ธ.ค. 2546	ประชาชนบ้านห้วยสอน

2) กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ (วังปลา)

1. การพัฒนาปรับปรุงบริเวณเขตอนุรักษ์วังปลาและปลูกไม้ดอกไม้ประดับให้สวยงาม จำนวน ทั้ง 2 แห่ง คือเขตอนุรักษ์วังปลาในลำน้ำว่าของบ้านห้วยสอนและเขตอนุรักษ์วังปลาลำห้วยเขียวของโรงเรียนริมฝั่งว่าวิทยา โดยในเขตอนุรักษ์วังปลาห้วยเขียวได้รับความร่วมมือจากคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน นักเรียนและคณะครูโรงเรียนริมฝั่งว่าวิทยา ได้ดำเนินการเป็นที่เรียบร้อยแล้วเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2546

2. จัดหาพันธุ์ปลามาปล่อยเพิ่มเติมในเขตอนุรักษ์วังปลาทั้ง 2 แห่ง ในหมู่บ้าน โดยขอสนับสนุนพันธุ์ปลาจากหน่วยงานประมง

3) กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

1. ทำแนวกันไฟป่ารอบเขตป่าอนุรักษ์ของบ้านห้วยสอน พื้นที่ 150 ไร่ โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านและประชาชนในบ้านห้วยสอนได้ช่วยกันทำแนวป้องกันไฟป่า ในวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2546 บริเวณรอบป่าอนุรักษ์ทุกด้าน

2. โครงการปลูกป่าของโรงเรียนริมฝั่งว่าวิทยา โดยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง คณะครู นักเรียน ได้ร่วมกันปลูกป่าจำนวน 2,000 ต้น บริเวณรอบๆโรงเรียนริมฝั่งว่าวิทยา เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2546

3. โครงการติดป้ายป่าชุมชน ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ อำเภอแม่จรม ช่วยจัดทำป้ายป่าชุมชน ร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน เยาวชนและประชาชนในบ้านห้วยสอน ได้ดำเนินการเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้วเมื่อ วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2546

4. โครงการบวชป่าของบ้านห้วยสอนและของโรงเรียนริมฝั่งว่าวิทยายังไม่ได้ดำเนินการเพราะทางหมู่บ้านยังไม่พร้อมในด้านงบประมาณ

4) บทบาทการสร้างความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าและน้ำในพื้นที่บ้านห้วยสอน

ในการอนุรักษ์ป่าและน้ำในพื้นที่บ้านห้วยสอน ได้รับความร่วมมือจากกลุ่ม / องค์กรทุกฝ่าย ในหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน , อ.บ.ต. , อ.ส.ม. , กลุ่มสตรี , เยาวชน , ผู้สูงอายุ , ครู , นักเรียน , พระสงฆ์ และร้านค้าในหมู่บ้านเป็นอย่างดี สรุปบทบาทของแต่ละกลุ่มได้ดังนี้

ผู้ใหญ่บ้าน

1. ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์แม่น้ำและป่าชุมชน
2. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ
3. วางแผนร่วมกับคณะกรรมการ
4. ดำเนินงานตามแผน
5. ติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินงาน

6. ประสานงานกับหมู่บ้านใกล้เคียงเกี่ยวกับการกำหนดเขตอนุรักษ์

สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่น่าน (อ.บ.ต.)

1. สนับสนุนงบประมาณในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ
2. ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆในการทำพิธีบวชป่า
3. ประสานกับหมู่บ้านใกล้เคียงเกี่ยวกับการกำหนดเขตอนุรักษ์
4. ให้คำปรึกษาแก่คณะกรรมการในเรื่องการอนุรักษ์ป่าและน้ำ
5. เป็นตัวแทนของชุมชนในการศึกษาดูงานการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อนำแนวคิดมาพัฒนา

หมู่บ้านของตนเอง

อ.ส.ม.

1. ร่วมในพิธีบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ
2. ร่วมในการตั้งกฎ กติกา
3. เป็นตัวแทนในการศึกษาดูงานการอนุรักษ์ป่าและน้ำจากชุมชนตัวอย่างที่ประสบ

ผลสำเร็จในการอนุรักษ์เพื่อมาพัฒนาชุมชนของตนเอง

กลุ่มสตรีแม่บ้าน

1. สนับสนุนการทำกิจกรรมต่างๆในการอนุรักษ์ป่าและน้ำในหมู่บ้าน
2. ร่วมในพิธีบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ
3. ร่วมในการตั้งกฎ กติกาในการอนุรักษ์
4. แนะนำ ชักชวน ให้คนในครอบครัวช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ

กลุ่มเยาวชน

1. ร่วมประชุมและร่วมออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าและน้ำ
2. ร่วมพัฒนาและให้อาหารปลา
3. ร่วมพิธีสืบชะตาแม่น้ำ
4. ช่วยสอดส่องดูแลผู้ที่ทำการละเมิดกฎของเขตอนุรักษ์ แล้วรายงานคณะกรรมการ

กลุ่มผู้สูงอายุ

1. เป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการหมู่บ้านในเรื่องการอนุรักษ์ป่าและน้ำ
2. เป็นแกนนำในการทำพิธีกรรมทางศาสนาในการสืบชะตาแม่น้ำ
3. เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดความรู้เรื่องป่าและน้ำแก่นักเรียนและเยาวชน

ครู

1. ร่วมวางแผนการอนุรักษ์ป่าและน้ำในฐานะคณะกรรมการที่ปรึกษา
2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในเรื่องการอนุรักษ์ป่าและน้ำ
3. นำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมการสืบชะตาแม่น้ำและร่วมพัฒนาวังปลา และตกแต่งให้

สวยงาม

นักเรียน

1. ศึกษาเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ป่าและน้ำ
2. เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ เช่น การสืบชะตาแม่น้ำ
3. ให้อาหารปลาในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ วังห้วยเหียวของโรงเรียนริมฝั่งว่าวิทยา

พระสงฆ์

1. เป็นที่ปรึกษาของหมู่บ้าน
2. ดูแลเอาใจใส่และให้อาหารปลาในเขตอนุรักษ์
3. เป็นแกนนำในพิธีสืบชะตาแม่น้ำ
4. อบรม สั่งสอน ตักเตือน มิให้ละเมิดกฎ ระเบียบ ในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ โดยเน้น บาป

บุญ คุณ โทะ

6.6 การพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำในพื้นที่บ้านห้วยเม่น หมู่ที่ 6

1) แผนการพัฒนาอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำบ้านห้วยเม่น

ลำดับ	กิจกรรม	งบประมาณ	ระยะเวลาในการทำ	ผู้รับผิดชอบ
1	จัดเวทีชาวบ้านเพื่อชี้แจงแนวทางของโครงการวิจัยและระดมความคิดในการดำเนินงานในหมู่บ้าน	2,000 บาท	27 พ.ค. 46	ทีมวิจัยหลักและผู้สนับสนุน กระบวนการในพื้นที่ร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน
2.	โครงการปรับปรุงเรือนแพ บริเวณวังปลาของบ้านห้วยเม่น	3,500 บาท	ม.ย. - ก.ค. 46	ชาวบ้านห้วยเม่นทุกคน
3.	สร้างป้ายวังปลาโดยใช้กระดานไวท์บอร์ด จำนวน 2 แผ่น	600 บาท	ม.ย.- ก.ค. 2546	ชาวบ้านห้วยเม่นทุกคน
4.	สร้างห้องน้ำ 1 ที่นั่ง	2,600 บาท	ก.ค. - ธ.ค. 2546	ชาวบ้านห้วยเม่นทุกคน
5.	โครงการปรับปรุงศาลาวังปลา	3,400 บาท	ก.ค. - ธ.ค. 2546	ชาวบ้านห้วยเม่นทุกคน
6.	ทำป้ายเขตป่าชุมชน	1,500 บาท	ก.ค. - ธ.ค. 2546	ชาวบ้านห้วยเม่นทุกคน

2) กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรแม่น้ำ (วังปลา)

1. โครงการปรับปรุงเรือนแพ บริเวณวังปลาของบ้านห้วยเม่น ได้ดำเนินการแล้ว มีขนาดกว้าง 3 เมตร ยาว 7.5 เมตร โดยฐานของเรือนแพใช้ถึงน้ำมันขนาด 200 ลิตร จำนวน 4 ถัง หลังคาเรือนแพมุงด้วย หญ้าคา สร้างโดยความร่วมมือของประชาชนบ้านห้วยเม่น ใช้งบประมาณ 3,500 บาท

2. สร้างป้าย บอกชื่อเขตอนุรักษ์วังปลา บอกกฎ กติกา รายชื่อคณะกรรมการในการอนุรักษ์แม่น้ำ (วังปลา) สร้างโดยใช้กระดานไวนิลบอร์ด จำนวน 2 แผ่น ใช้งบประมาณ 600 บาท

3. สร้างห้องน้ำ 1 ที่นั่ง ยังไม่ได้ดำเนินการแต่ได้ร่วมกันออกแบบไว้ดังนี้ มีขนาดกว้าง 1.5 เมตร ยาว 2 เมตร ผนังทำด้วยอิฐบล็อกทำด้วยปูนซีเมนต์ หลังคามุงด้วยสังกะสีจำนวน 10 เมตร ยังไม่ได้ดำเนินการ เพราะขาดงบประมาณ และเป็นฤดูฝน การดำเนินการทำได้ไม่สะดวก

4. โครงการปรับปรุงศาลาวังปลา ยังไม่ได้ดำเนินการแต่ได้ออกแบบวางแผนไว้ดังนี้ขนาดกว้าง 3 เมตร ยาว 3 เมตร สูง 2.5 เมตร หลังคามุงด้วยสังกะสีจำนวน 10 แผ่น ยังไม่ดำเนินการ เพราะขาดงบประมาณและยังไม่ได้ถึงกำหนดเวลาตามแผนที่วางไว้

3) กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ทำป้ายเขตป่าชุมชนยังไม่ได้ดำเนินการ แต่ได้วางแผนไว้ ดังนี้ ไซ้ไม้ยาว 50 เซนติเมตร กว้าง 20 เซนติเมตร ติดบอกเขตป่าชุมชนของบ้านห้วยเม่น ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับบ้านหาดไร่ ตำบลลำหานหนองใหม่ ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 20 ไร่

4) บทบาทการสร้างความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าและน้ำในพื้นที่บ้านห้วยเม่น

ในการสร้างความร่วมมือ ในการอนุรักษ์ป่าและน้ำในพื้นที่บ้านห้วยเม่น ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย เช่น ผู้ใหญ่บ้าน อ.บ.ต. อ.ส.ม. กลุ่มสตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ ครู นักเรียน พระสงฆ์ และร้านค้าในหมู่บ้าน สรุปบทบาทของแต่ละกลุ่มได้ ดังนี้

ผู้ใหญ่บ้าน

1. ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์แม่น้ำและป่าชุมชน
2. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ
3. วางแผนร่วมกับคณะกรรมการ
4. ดำเนินงานตามแผน
5. ติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินงาน
6. ประสานงานกับหมู่บ้านใกล้เคียงเกี่ยวกับการกำหนดเขตอนุรักษ์

สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่น่าน (อ.บ.ต.)

1. สนับสนุนงบประมาณในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ

2. ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆในการทำพิธีสืบชะตาแม่น้ำ
3. ประสานกับหมู่บ้านใกล้เคียงเกี่ยวกับการกำหนดเขตอนุรักษ์

อ.ส.ม.

1. ร่วมในพิธีบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ
2. ร่วมในการตั้งกฎ กติกา
3. เป็นตัวแทนในการศึกษาดูงานการอนุรักษ์ป่าและน้ำจากชุมชนตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จ

ในการอนุรักษ์เพื่อมาพัฒนาชุมชนของตนเอง

กลุ่มสตรีแม่บ้าน

1. สนับสนุนการทำกิจกรรมต่างๆในการอนุรักษ์ป่าและน้ำในหมู่บ้าน
2. ร่วมในพิธีบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ
3. ร่วมในการตั้งกฎกติกาในการอนุรักษ์
4. อบรมลูกหลานให้ร่วมกันปฏิบัติตามกฎระเบียบของการอนุรักษ์

กลุ่มเยาวชน

1. ร่วมประชุมและร่วมออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าและน้ำ
2. ร่วมพัฒนาและให้อาหารปลา
3. ร่วมพิธีสืบชะตาแม่น้ำ
4. ช่วยสอดส่องดูแลบุคคลที่มาละเมิดเขตอนุรักษ์วังปลา

กลุ่มผู้สูงอายุ

1. เป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการหมู่บ้านในเรื่องการอนุรักษ์ป่าและน้ำ
2. เป็นแกนนำในการทำพิธีกรรมทางศาสนาในการสืบชะตาแม่น้ำ
3. เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดความรู้เรื่องป่าและน้ำแก่นักเรียนและเยาวชน

ครู

1. ร่วมวางแผนการอนุรักษ์ป่าและน้ำในฐานะคณะกรรมการที่ปรึกษา
2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในเรื่องการอนุรักษ์ป่าและแม่น้ำ(วังปลา)
3. นำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมการสืบชะตาแม่น้ำและร่วมพัฒนาวังปลาและตกแต่งให้สวยงาม

นักเรียน

1. ศึกษาเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ป่าและน้ำ
2. เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ เช่น บวชป่า สืบชะตาแม่น้ำ
3. ให้อาหารปลาในเขตอนุรักษ์วังปลา ห้วยเขียวของโรงเรียนริมฝั่งจำปาศักดิ์

พระสงฆ์

1. เป็นที่ปรึกษาของหมู่บ้าน
2. ดูแลเอาใจใส่และให้อาหารปลาในเขตอนุรักษ์

3. เป็นแกนนำในพิธีสืบชะตาแม่น้ำ
4. อบรม สั่งสอน ตักเตือน มิให้ละเมิดกฎระเบียบ ในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ โดยเน้น บาป บุญ คุณ โศภ
5. เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในชุมชน

6.7 การพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำในพื้นที่บ้านปากงู หมู่ที่ 7

1) แผนการพัฒนาอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำบ้านปากงู

ลำดับ	กิจกรรม	งบประมาณ	ระยะเวลาในการ การทำ	ผู้รับผิดชอบ
1.	จัดเวทีชาวบ้านเพื่อชี้แนวทางของ โครงการวิจัยและระดมความคิดในการ ดำเนินงานในหมู่บ้าน	2,000 บาท	10 พ.ค. 2546	ทีมวิจัยหลักและ ผู้สนับสนุน กระบวนการในพื้นที่ ร่วมกับคณะกรรมการ หมู่บ้าน
2.	สร้างศาลาที่พักและเยี่ยมชมปลาใน เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ (วังปลา)	2,000 บาท	กรกฎาคม พ.ศ.2546	ชาวบ้านปากงู ทุกคน
3.	พัฒนาเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำหมู่บ้าน และตามไหล่ถนนในหมู่บ้านให้สะอาด	ไม่ใช้ งบประมาณ	กรกฎาคม พ.ศ.2546	ชาวบ้านปากงู ทุกคน
4.	ปลูกป่าเพิ่มเติมในเขตป่าอนุรักษ์	4,000 บาท	กรกฎาคม พ.ศ.2546	ชาวบ้านปากงู ทุกคน

2) กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ (วังปลา)

1. สร้างศาลาพักผ่อน เยี่ยมชมวังปลา ได้ดำเนินการสร้างเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2546 ร่วมกับชาวบ้านปากงูทุกหลังคาเรือน สร้างศาลาทรงสี่เหลี่ยมขนาดกว้าง 3 เมตร ยาว 3 เมตร โครงสร้างไม้ หลังคามุงสังกะสี พื้นคอนกรีต มีม้านั่งรอบศาลา สร้างแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ใช้งบประมาณ 2,000 บาท เป็นค่าปูน ค่าเหล็ก ค่าสังกะสี นอกจากนั้นยังได้รับบริจาคไม้ในการก่อสร้างจากชาวบ้านปากงู

2. พัฒนาเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ พัฒนาหมู่บ้าน และสอง ข้างถนนในหมู่บ้าน ได้พัฒนา
ร่วมกันทุกครัวเรือน ได้พัฒนาทั้ง 3 แห่ง ดังกล่าวมา ได้พัฒนาเดือนละหนึ่งครั้ง เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน

มีผู้ร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน 38 คน วันที่ 13 กรกฎาคม 2546 มีผู้เข้าร่วมการพัฒนา 46 คน ซึ่งการพัฒนาในบริเวณเขตอนุรักษ์ ตัดหญ้าให้สะอาดและปลูกไม้ดอกไม้ประดับที่หาได้ในหมู่บ้าน การพัฒนาในหมู่บ้าน มีโครงการเดินตรวจทุกหลังคาเรือนทั้ง 34 หลังคา และทำการตัดต้นไม้ที่ใกล้สายไฟ ตรวจลูกน้ำยุงลายและเผาขยะที่กรงรัง การพัฒนาข้างถนนในหมู่บ้านได้ทำการตัดหญ้าแต่งกิ่งต้นเฟื่องฟ้า คายหญ้าตามไหล่ถนนในหมู่บ้าน

3) กิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน

ปลูกสักและต้นไม้โตเร็วเพิ่มในเขตอนุรักษ์ เนื่องด้วยในเขตป่าอนุรักษ์จำนวน 25 ไร่ ต้นไม้ส่วนใหญ่จะเป็นไม้ที่มีอายุสั้น เช่น ไม้ไผ่ จึงมีโครงการที่จะปลูกต้นสักและไม้โตเร็ว แต่ยังไม่ได้นำเนินการ เพราะไม่มีต้นกล้าไม้สักและกล้าไม้โตเร็ว ซึ่งคณะกรรมการจะได้ประสานกับป่าไม้อำเภอและป่าไม้จังหวัดต่อไป และเมื่อได้ต้นกล้าพันธุ์ไม้จะดำเนินการปลูกในเดือนสิงหาคมนี้

4) การสร้างความร่วมมือผ่านบทบาทของแต่ละกลุ่มในบ้านปากงู

บ้านปากงู หมู่ 7 มีจำนวน 34 ครัวเรือน ประชากร 138 คน เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ที่ตั้งบ้านเรือนเป็นกระจุกอยู่ในบริเวณเดียวกัน การสร้างความร่วมมือจึงทำได้ง่าย สะดวก แต่ละคนจึงมีบทบาท ดังนั้นการสร้างความร่วมมือกันในการอนุรักษ์ป่าและน้ำจึงไม่ได้คิดถึงบทบาทของแต่ละฝ่าย คือทุกคนมีบทบาทต่อกิจกรรมอนุรักษ์เท่าเทียมกันหมด ยกเว้นกลุ่มผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ครู สมาชิกองค์การบริหารส่วนบุคคลเท่านั้นที่มีบทบาทหน้าที่แยกออกไป ดังต่อไปนี้

บทบาทของผู้ใหญ่บ้าน

1. ชี้แจงทำความเข้าใจ ร่วมกันในกิจกรรมอนุรักษ์แก่ชุมชน
2. ประสานความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. ร่วมกับชาวบ้านพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์
4. ร่วมเป็นกรรมการตรวจสอบการปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์ป่าและน้ำ
5. เป็นตัวแทนไปศึกษาดูงานด้านการอนุรักษ์ป่าและน้ำมาเผยแพร่ให้ชาวบ้านทราบ
6. ร่วมกับคณะวิจยการอนุรักษ์ป่าและน้ำในระดับตำบล

บทบาทของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

1. ประสานงานด้านงบประมาณการอนุรักษ์ไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่น่าน
2. เป็นที่ปรึกษาของผู้ใหญ่บ้าน
3. ร่วมเป็นกรรมการตรวจสอบการปฏิบัติตามกติกาของหมู่บ้านในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ

บทบาทของครู

1. เป็นที่ปรึกษาเรื่องการอนุรักษ์ป่าและน้ำแก่ชุมชน
2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเรื่องการอนุรักษ์แก่นักเรียนเพื่อถ่ายทอดไปยังชุมชน
3. นำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ป่าและน้ำร่วมกับชุมชน

4. เป็นแกนนำในการดูแล บำรุงรักษาและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในลำห้วยเขียว ซึ่งอยู่ติดกับบริเวณโรงเรียนริมฝั่งว่าวิทยา

ส่วนกลุ่มอื่นๆ ในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน มีบทบาทในการอนุรักษ์ไม่แตกต่างกัน คือ ทุกคนทำได้ตามความสามารถ ตามโอกาส ด้วยความเต็มใจ โดยไม่ได้เกี่ยงกันเพราะชาวบ้านมีจำนวนน้อย ทุกคนเป็นเครือญาติกัน การนัดหมายไม่ต้องมีการหนังสือ เพียงแต่ประกาศโดยการบอกต่อกันไป ทุกคนจะมาทำงานโดยพร้อมเพรียงกัน มีการถ่ายทอดในเรื่องเก่าแก่ในสมัยก่อนไปสู่ลูกหลาน โดยผู้เฒ่า ผู้แก่ในหมู่บ้าน แต่ถ้าเป็นเรื่องใหม่ ลูกหลานเรียนรู้จากในโรงเรียนหรือแหล่งอื่นๆ ก็จะถ่ายทอดไปสู่ผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน ดังนั้นการทำกิจกรรมการอนุรักษ์ในบ้านปากงูจะเป็นลักษณะการร่วมมือแบบเครือญาติคล้ายกับครอบครัวใหญ่ที่ทำงานด้วยกัน

6.8 การพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำในพื้นที่บ้านไหล่น่านเหนือ หมู่ที่ 8

1) แผนการพัฒนาอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำบ้านไหล่น่านเหนือ

ลำดับ	กิจกรรม	งบประมาณ	ระยะเวลาในการทำ	ผู้รับผิดชอบ
1.	จัดเวทีชาวบ้านเพื่อชี้แจงแนวทางของโครงการวิจัยและระดมความคิดในการดำเนินงานในหมู่บ้าน	2,000 บาท	13 พ.ค. 2546	ทีมวิจัยหลักและผู้สนับสนุนกระบวนการในพื้นที่ร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน
2.	สร้างศาลพระภูมิในพื้นที่บริเวณเขตอนุรักษ์วังปลา	3,000 บาท	มิ.ย. 2546	ประชาชนบ้านหมู่ 8
3.	ทำบันไดลงสู่แม่น้ำน่านในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ	15,000 บาท	มิ.ย. 2546	ประชาชนบ้านหมู่ 8
4.	สร้างป้ายเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ	5,000 บาท	มิ.ย. 2546	ประชาชนบ้านหมู่ 8
5.	โครงการสร้างโป๊ะในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ	50,000 บาท	ม.ค. 2547	ประชาชนบ้านหมู่ 8
6.	จัดทำป้ายบอกเขตอนุรักษ์ป่า ป้ายห้ามทิ้งขยะ ป้ายห้ามตัดต้นไม้	5,000 บาท	มิ.ย.46-ม.ค.47	ประชาชนบ้านหมู่ 8
7.	หลักปักแนวเขต	5,000 บาท	มิ.ย.46-ม.ค.47	ประชาชนบ้านหมู่ 8
8.	ปลูกป่าทดแทน	-	มิ.ย.46-ม.ค.47	ประชาชนบ้านหมู่ 8
9.	ทำแนวเขตป้องกันไฟป่า	5,000 บาท	มิ.ย.46-ม.ค.47	ประชาชนบ้านหมู่ 8

2) กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ (วังปลา)

1. สร้างศาลพระภูมิเจ้าที่บริเวณเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ (วังปลา)

ได้ดำเนินการจัดซื้อศาลพระภูมิสำเร็จ ราคา 2,300 บาท เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2546 และในวันที่ 14 มิถุนายนตรงกับวันพระ ชาวบ้านได้นำภูมิปัญญาชาวบ้าน (เข้าจ้ำ) ผู้สูงอายุ คณะกรรมการอนุรักษ์แม่น้ำ ได้ทำพิธีอัญเชิญเจ้าที่เข้าประทับศาลพระภูมิเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

2. ทำบันไดลงสู่วังปลาในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

วันที่ 28 มิถุนายน ได้ดำเนินการสร้างบันไดทำด้วยปูนซีเมนต์ลงสู่วังปลาโดยความร่วมมือของชาวบ้านไหล่น่านเหนือทุกคน โดยทำแล้วเสร็จภายใน 1 วัน ใช้งบประมาณ 3,000 บาท

3. สร้างป้ายเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

ได้จัดสร้างเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ตรงกับวันอาสาฬหบูชา โดยทำเป็นป้ายไม้สัก ขนาดกว้าง 50 เซนติเมตร ยาว 2 เมตร ทำการติดตั้งเรียบร้อยแล้วในบริเวณเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

4. สร้างโป๊ะในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ กำหนดจะสร้างในเดือนมกราคม พ.ศ. 2547 ขณะนี้อยู่ในระยะระดมทุนและติดต่อผู้ที่มีความประสงค์จะร่วมบริจาคสร้างโป๊ะ

3) กิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน

การพัฒนาการอนุรักษ์ป่า ชุมชนได้ดำเนินการร่วมกับบ้านไหล่น่าน หมู่ที่ 1 เพราะเป็นป่าผืนเดียวกัน และได้เสนอดำเนินงานแล้วในกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าของบ้านไหล่น่าน หมู่ที่ 1 ตำบลไหล่น่านข้างต้นแล้ว

4) บทบาทการสร้างความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าและน้ำในพื้นที่บ้านไหล่น่านเหนือ หมู่ที่ 8

ในการสร้างความร่วมมือ ในการอนุรักษ์ป่าและน้ำในพื้นที่บ้านนาสา ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย เช่น ผู้ใหญ่บ้าน อ.บ.ต. อ.ส.ม. กลุ่มสตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ ครู นักเรียน พระสงฆ์ และร้านค้าในหมู่บ้าน สรุปบทบาทของแต่ละกลุ่มได้ดังนี้

ผู้ใหญ่บ้าน

1. สอดส่องดูแลเขตอนุรักษ์วังปลาและป่าชุมชน
2. ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์แม่น้ำและป่าชุมชน
3. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ
4. วางแผนร่วมกับคณะกรรมการ
5. ดำเนินงานตามแผน
6. ติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินงาน
7. ประสานงานกับหมู่บ้านใกล้เคียงเกี่ยวกับการกำหนดเขตอนุรักษ์

สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่นาน (อ.บ.ต.)

1. สนับสนุนงบประมาณในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ
2. ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆในการทำพิธีบวชป่า
3. ประสานกับหมู่บ้านใกล้เคียงเกี่ยวกับการกำหนดเขตอนุรักษ์

อ.ส.ม.

1. ร่วมในพิธีบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำและกำหนดกฎ กติกา
2. มีแนวคิดจะสร้างสวนสุขภาพบริเวณเขตอนุรักษ์วังปลา
3. เป็นตัวแทนในการศึกษาดูงานการอนุรักษ์ป่าและน้ำจากชุมชนตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จ

ในการอนุรักษ์เพื่อมาพัฒนาชุมชนของตนเอง

กลุ่มสตรีแม่บ้าน

1. ร่วมกันพัฒนาบริเวณเขตอนุรักษ์และปลูกไม้ดอกไม้ประดับ
2. ร่วมในพิธีบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ
3. ร่วมในการตั้งกฎ กติกาในการอนุรักษ์

กลุ่มเยาวชน

1. ร่วมประชุมและร่วมออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าและน้ำ
2. ร่วมพัฒนาและให้อาหารปลา
3. ร่วมพิธีบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ
4. มีแนวคิดจะทำการขยายพันธุ์สัตว์น้ำเพิ่มเติม

กลุ่มผู้สูงอายุ

1. เป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการหมู่บ้านในเรื่องการอนุรักษ์ป่าและน้ำ
2. เป็นแกนนำในการทำพิธีกรรมทางศาสนาในการบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ
3. เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดความรู้เรื่องป่าและน้ำแก่นักเรียนและเยาวชน

ครู

1. ร่วมวางแผนการอนุรักษ์ป่าและน้ำในฐานะคณะกรรมการที่ปรึกษา
2. จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ไหล่นานตำบลนาอยู่ โดยเน้นเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำไปจัดการเรียนการสอน

3. นำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมการบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ

นักเรียน

1. เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ เช่น บวชป่า สืบชะตาแม่น้ำ
2. ศึกษา เรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง ไหล่นานตำบลนาอยู่
3. เป็นตัวแทนนักเรียนเข้าร่วมเวที เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าและน้ำ

พระสงฆ์

1. เป็นที่ปรึกษาของหมู่บ้าน
2. นำข้าวที่เหลือจากการบริโภคมาเป็นอาหารปลาในเขตอนุรักษ์
3. เป็นแกนนำในพิธีบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ
4. อบรม สั่งสอน ตักเตือน มิให้ละเมิดกฎระเบียบ ในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ โดยเน้น บาปบุญ คุณโทษ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในชุมชน

6.9 บทสรุป: กระบวนการพัฒนาทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชน

การพัฒนาการอนุรักษ์ฯ เดิมชุมชนได้มีการดำเนินมาก่อน ในช่วงโครงการวิจัยฯ ได้กำหนดให้มีการพัฒนาการอนุรักษ์ฯ ขึ้น ซึ่งเป็นการผลิตซ้ำความรู้เดิม และพัฒนาขึ้นมาใหม่ สรุปได้ ดังนี้

(1) กิจกรรมการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ

1) การพัฒนาโครงสร้างภูมิสถาปัตย์ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ป่าและน้ำ เช่น สร้างศาลาว่างปลา สร้างปิยะชมปลา สร้างแพ ห้องน้ำ สร้างบันได ปลูกดอกไม้ ทำที่นั่ง สร้างลานประชุมพฤษศาสตร์ ในป่าชุมชน เป็นต้น เริ่มจากการประชุม วางแผน ระดมทุน ระดมวัสดุอุปกรณ์ ระดมกำลังแรงงาน ร่วมกันทุกครัวเรือน โดยให้ผู้รู้หรือผู้ชำนาญในเรื่องดังกล่าว เป็นแกนนำหลักในการทำงานพัฒนา โครงสร้างภูมิสถาปัตย์

2) การขยายเขตพื้นที่อนุรักษ์ มีชุมชน จำนวน 2 หมู่บ้าน ได้ขยายเพิ่มพื้นที่อนุรักษ์น้ำ คือ เขตวังปลา จำนวน 3 แห่ง คือ บ้านห้วยสอน 2 แห่ง และบ้านบุญเรือง 1 แห่ง รวมทั้งหมดพื้นที่ตำบล ไหล่นานมีวังปลา จำนวน 12 แห่ง

3) การพัฒนาภูมิสถาปัตย์ทางสังคมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชน คือ ปรับปรุงกฎระเบียบเดิมให้ทันสมัย และเพิ่มบทลงโทษ มีการควบคุมกำกับกฎระเบียบให้มีสภาพบังคับใช้ได้มีประสิทธิภาพ โดยวิธีการจัดประชุมทบทวน วิเคราะห์ ปรับปรุงกฎระเบียบเดิม จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร และประกาศใช้ในชุมชน และให้ชุมชนใกล้เคียงได้ทราบ

4) การพัฒนาพื้นที่เขตอนุรักษ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น วังปลา เขตป่าอนุรักษ์ป่อแร่ ทองแดงเก่าช่วงสงครามอินโดจีนในเขตป่าชุมชน โดยมีวิธีการสำรวจพื้นที่ที่ศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว จัดทำโครงสร้างพื้นฐาน เช่น สร้างศาลาหรือเี่ยมชมปลา ห้องส้วม แหล่งจำหน่ายอาหารปลา เป็นต้น และประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจได้มาเที่ยวพักผ่อน

5) การพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชน เช่น เพิ่มคณะกรรมการวังปลา แบ่งหน้าที่กรรมการแต่ละคนให้ชัดเจน การประชุมสรุปสถานการณ์ป่าและน้ำเป็นประจำ มีการจำหน่ายอาหารปลาให้แก่ผู้มาเที่ยวเี่ยมชมปลาในเขตอนุรักษ์ปลา ฝากให้ร้านค้าในชุมชนเป็นผู้ขาย นำเงินที่ได้ไปเป็นทุนหมุนเวียนของการซื้อ-จำหน่ายอาหารปลา พัฒนาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน เช่น บ้าน ขยะ ถนน แม่น้ำ ลำคลอง เป็นต้น วิธีการบริหาร

จัดการทรัพยากรโดยใช้ผู้นำชุมชนเป็นแกนหลักในการบริหารงาน เปิดเวทีในทุกชุมชน มีกรรมการแต่ละฝ่ายที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน และขอความร่วมมือจากร้านค้าและผู้เกี่ยวข้องในชุมชน

6) การส่งเสริม ป้องกัน และฟื้นฟูทรัพยากรป่าและน้ำ เช่น การปลูกสักและไม้โตเร็ว ปักหลักเขตแดนป่าชุมชน ปลูกหญ้าแฝกกันตลิ่งพัง การทำแนวกันไฟป่า การจัดหาพันธุ์ปลา การปลูกต้นมะเดื่อเป็นแนวเขตอนุรักษ์ปลา การจัดตั้งเวรยามการดูแลวังปลา การกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา การปลูกมะม่วงไข่ (มะม่วงป่า) เพื่อเลี้ยงมดแดงในเขตป่าชุมชน ต้องการเพิ่มปริมาณไม้มดแดงที่จะนำมาเป็นอาหาร ปลูกสมุนไพรและแปรรูปสมุนไพร เป็นต้น ชุมชนใช้วิธีการค้นหาภูมิปัญญาดั้งเดิม และแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้หรือเวทีประชาคมต่าง ๆ จากนั้นได้นำเข้าเวทีประชุมของหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้อภิปรายและหาสรุปในการดำเนินการร่วมกัน แล้วก็ทำการระดมทุนในชุมชนและขอสนับสนุนจากบุคคลหรือองค์กรอื่นๆ ชุมชนได้เน้นการมีส่วนร่วมในการทำงานทุกครัวเรือนโดยแบ่งหน้าที่กัน และการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น งานไหนที่ชุมชนสามารถทำได้ก็ดำเนินการเอง หรือบางงานอาจต้องร่วมกับองค์กรอื่นๆ ที่มีวัตถุประสงค์การทำงานในแนวเดียวกัน

7) การพัฒนาการสื่อสารสาธารณะและการประชาสัมพันธ์ เช่น ทำป้ายบอกเขตอนุรักษ์และกฎระเบียบ ทำป้ายแนวเขต ป้ายห้ามทิ้งขยะ ป้ายคำขวัญ เผยแพร่กฎระเบียบในชุมชน ใกล้เคียงได้ทราบ แจกกฎระเบียบในโอกาสที่ประชุม และเวที ต่างๆ ของสังคม เชิญหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ มาร่วมงานและรับทราบกิจกรรมอนุรักษ์ของชุมชน การเผยแพร่ข้อมูลการอนุรักษ์ป่าและน้ำผ่านสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ รายการวิทยุ ที่ประชุมประจำเดือนผู้ใหญ่บ้าน-กำนัน เป็นต้น ส่วนใหญ่กลุ่มผู้นำและแกนนำจะมีโอกาสในการสื่อสารสาธารณะในเวทีต่างๆ เกี่ยวกับข้อมูลและกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าและน้ำของชุมชน

8) การพัฒนาจิตวิญญาณหรือจิตสำนึกของคนในชุมชน โดยประยุกต์ใช้ความเชื่อจารีต ประเพณีท้องถิ่น เช่น การบวชป่า การตั้งศาลพระภูมิหรือศาลเจ้าที่ ซึ่งจะประกอบพิธีบวงสรวงปีละ 1 ครั้ง การสืบชะตาแม่น้ำ เป็นต้น ชุมชนได้ค้นหาประเพณี ความเชื่อ จารีตของท้องถิ่น โดยการทบทวนของกลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ จากนั้นนำเข้าที่ประชุมหมู่บ้าน หาข้อตกลง วางแผนการทำงานร่วมกัน ประสานผู้รู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาดำเนินการ แล้วก็เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ในประกอบพิธีกรรม เมื่อได้วันที่ดีก็จะดำเนินการประกอบพิธีกรรม โดยเชิญทุกครัวเรือน ชุมชนใกล้เคียง องค์กรภาครัฐและเอกชน มาร่วมงานดังกล่าว

9) การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในหลักสูตรระบบโรงเรียนประถมศึกษา เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ เช่น ประกวดเรียงความในโรงเรียน การเชิญปราชญ์ชาวบ้านหรือภูมิปัญญาชาวบ้านมาสอนให้ความรู้แก่นักเรียน การนำเนื้อหากาอนุรักษ์สอดแทรกในการเรียน การให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรม หรือพิธีกรรมในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ เป็นต้น

(2) กระบวนการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ

ชุมชนได้ใช้กระบวนการหรือวิธีการต่างๆ ในการทำงานพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชน ดังนี้

1) ประชาสังคม ชุมชนยึดถือข้อตกลง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เป็นมติของชุมชน ต้องผ่านกระบวนการประชาคมของชุมชนทุกครั้ง กระบวนการนี้เป็นจุดเริ่มการมีส่วนร่วม ได้มีโอกาสคิดอภิปรายข้อดีข้อเสีย หาทางเลือกที่ดีที่สุดเป็นทางออก

2) การจัดทำแผน ชุมชนได้ใช้กระบวนการวางแผนในการทำงาน มีการกำหนดเป้าหมาย กิจกรรม ช่วงระยะเวลา งบประมาณและแหล่งงบประมาณ ผู้รับผิดชอบ ตลอดจนการติดตามหรือประเมินงาน ก็ใช้แผนงานเป็นเครื่องมือในการติดตามกิจกรรมการพัฒนา ในการอนุมัติแผนต้องผ่านเวทีประชาคมของชุมชนทุกแผน

3) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น เวทีประชาคมต่างๆ เวทีพูดคุยในกลุ่มแกนนำ ซึ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนตำบลไหล่น่าน คือ ภายในหมู่บ้าน ระหว่างหมู่บ้าน และกับภายนอกชุมชน เช่น การมาดูงานของชุมชนอื่นๆ เวทีด้านสิ่งแวดล้อมและการวิจัยท้องถิ่น เวทีประชาคมจังหวัด เป็นต้น

4) การประยุกต์ใช้ความเชื่อ จารีต และภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือว่าเป็นกระบวนการหนึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้างจิตสำนึก ตามความเชื่อความศรัทธาของท้องถิ่น ให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาทรัพยากร และเกรงกลัวต่อบาปกรรม หากทำลายทรัพยากรธรรมชาติ กระบวนการดังกล่าว ได้ใช้พิธีกรรม และการก่อสร้างตัวแทนความเชื่อ เช่น ศาลพระภูมิ ศาลเจ้าที่ เป็นต้น

5) การยกย่องเชิดชูผู้ทำความดีในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ ชุมชนจะชมเชยหรือให้เกียรติผู้ที่ทำความดีด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ ในเวทีต่างๆ ของชุมชน ทำให้เกิดกำลังใจในการร่วมกันทำงานและความภาคภูมิใจ

6) การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของชุมชน กับชุมชนหรือองค์กรอื่นๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน ในระดับทั้งท้องถิ่น และระดับชาติ เช่น การร่วมกันเป็นเครือข่ายชุมชนการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ ทั้งตำบลไหล่น่าน มูลนิธิอีกเมืองน่าน องค์การบริหารส่วนตำบลไหล่น่าน องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน หน่วยงานป่าไม้ หน่วยงานประมง หน่วยงานพัฒนาที่ดิน ฯลฯ เป็นต้น การเชื่อมจะใช้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลของคนในชุมชนเชื่อมกับคนในองค์กรนั้นๆ อาจเป็นบุคคลที่อยู่ในชุมชนหรือนอกชุมชน เช่น นักวิชาการ นักพัฒนาองค์กรเอกชน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่น่าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) เป็นต้น

7) กฎกติกาทางสังคม ชุมชนได้ใช้กระบวนการจัดทำกฎระเบียบของชุมชนเป็นกฎกติกาทางสังคมเป็นที่ยอมรับ มีสภาพบังคับใช้ในพื้นที่ของชุมชน กระบวนการดังกล่าว สามารถควบคุมการละเมิดของบุคคลอื่นๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนได้ ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของคณะกรรมการและผู้นำชุมชน

8) การเรียนการสอนในสถานศึกษา โรงเรียนประถมในพื้นที่ ได้นำเอาเนื้อหาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ ไปบูรณาการในหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อต้องการปลูกฝังจิตสำนึก ตั้งแต่วัยเด็ก และการรักถิ่นฐานของตนเอง

9) การสื่อสารสาธารณะ ชุมชนได้ใช้การสื่อสารกับสาธารณะ เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำอยู่อย่างต่อเนื่อง เช่น สื่อบุคคล (ผู้นำชุมชน คนในชุมชน) วิทยุ หนังสือพิมพ์ การประชุมของทางราชการ เวทีประชาคมต่างๆ การทำป้ายประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

12) การมีส่วนร่วม ชุมชนเน้นการมีส่วนร่วมในระดับครัวเรือน กลุ่มบุคคลหรือองค์กรในชุมชน ทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วม รวมทั้งชุมชนได้วิเคราะห์บทบาทของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้ทุกกลุ่มมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง

13) การสร้างความร่วมมือ คือ การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นมาร่วมเวทีหรือทำงานด้วย โดยมีเงื่อนไขหรือการเกาะเกี่ยวด้วยเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในเป้าหมายร่วมเดียวกัน เช่น การแลกเปลี่ยนดูแลป่ากับชุมชนอื่นๆ การขอสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ บุคคล จากองค์กรต่างๆ การให้ความร่วมมือในการศึกษาวิจัยความหลากหลายกับจุฬา ซึ่งเป็นการสร้างความร่วมมือในการทำงานการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ

(3) การมีส่วนร่วมและกลไกของชุมชน

ชุมชนได้สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในชุมชน โดยอาศัยโครงสร้างทางสังคมของชุมชน ซึ่งมีบุคคล กลุ่มต่างๆในชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ทำงานอยู่ในชุมชน ได้แก่ กำนัน สารวัตร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มสตรีแม่บ้าน พระสงฆ์ ครู นักเรียน และเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชน ได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งร่วมคิด วางแผน ปฏิบัติ และติดตามประเมินผล ตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละภาคส่วน ซึ่งจะเห็นได้ว่าแต่ละภาคส่วนมีบทบาทหน้าที่ชัดเจนและสอดคล้องกัน ทำให้การมีส่วนร่วมนั้นสามารถนำไปสู่การกระบวนการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำได้ กลไกของชุมชน นั้น ได้อาศัย กฎกติกาทางสังคมที่สร้างขึ้นร่วมกัน จารีต ประเพณีท้องถิ่นในการยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนในการรักท้องถิ่นและการมีจิตใจที่เมตตา การทำกิจกรรมการอนุรักษ์ร่วมกัน และกลุ่มหรือคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าและน้ำ เป็นผู้ที่มีอำนาจในการควบคุมให้เป็นไปตามกฎกติกา นอกจากนี้ กลไกการให้ความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของบุคคล หรือกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ได้ทำหน้าที่ที่สอดคล้องกัน เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่ในการประชุมชี้แจง วางแผน ติดตาม ตรวจสอบ ประสานงาน หรือพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษา เป็นแกนนำในพิธีสืบชะตา อบรมสั่งสอน เน้นบาป บุญ คุณ โทษ ตักเตือน ไม่ให้ละเมิดกฎกติกา เป็นต้น

(4) ผลหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชน

ชุมชนได้เริ่มมีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำมาก่อนแล้ว งานวิจัยในระยะแรกได้ศึกษาองค์ความรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ และในระยะที่ 2 นี้ ได้เกิดกิจกรรมการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำในชุมชนต่างๆ จนเกิดผลหรือการเปลี่ยนแปลงขึ้น ดังนี้

1) พื้นที่เขตอนุรักษ์เพิ่มขึ้น เช่น จำนวน 2 หมู่บ้าน ได้ขยายเพิ่มพื้นที่อนุรักษ์น้ำ คือ เขตวังปลา จำนวน 3 แห่ง คือ บ้านห้วยสอน 2 แห่ง และบ้านบุญเรือง 1 แห่ง รวมทั้งหมด 12 แห่ง

2) โครงสร้างพื้นฐานหรือสิ่งก่อสร้างในจุดอนุรักษ์และแหล่งท่องเที่ยวได้รับการพัฒนา เช่น สร้างศาลาวังปลา สร้างโบริะชมปลา สร้างแพ ห้องน้ำ สร้างบันได ปลุกดอกไม้ ทำที่นั่ง เป็นต้น

3) กฎระเบียบหรือกติกาทางสังคมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำได้ถูกปรับปรุงหรือพัฒนาทันสมัยทุกหมู่บ้าน มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร บางแห่งทำป้ายประกาศให้ผู้อื่นได้ทราบโดยทั่วกัน

4) วัฒนธรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการฟื้นฟู ชุมชนได้นำความเชื่อท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ เช่น การสืบชะตาแม่น้ำ การบวชป่า การตั้งศาลพระภูมิ ศาลเจ้าที่ เป็นต้น เชื่อว่าจะทำการปกป้องรักษาและคุ้มครองสิ่งที่ชาวบ้านได้ทำการอนุรักษ์ไว้

5) กลุ่มบุคคลต่างๆ ในชุมชน มีส่วนร่วมที่ชัดเจนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ และการพัฒนาชุมชนเพิ่มขึ้น กิจกรรมที่เกิดขึ้นหลายหลายทำให้มีผู้คนมาร่วมกันทำงานมากขึ้น

6) เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนและในสถานศึกษา คนในชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำในเวทีต่างๆ ของชุมชน และการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนหรือองค์กรภายนอกชุมชนต่างๆ รวมไปถึงการนำเข้าสู่ระบบการเรียนการสอนของโรงเรียนประถมในพื้นที่ของชุมชน เพื่อให้นักเรียนได้ร่วมเรียนรู้ไปกับชุมชนด้วย

7) พื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน เช่น “วังปลา” ได้ถูกพัฒนาให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ให้ทั้งคนในและคนนอกชุมชนได้มีโอกาสมาเยี่ยมชม ได้กลายเป็นที่สาธารณะแห่งหนึ่งของชุมชน

8) คนในชุมชนได้รับการยกระดับจิตใจหรือจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าและน้ำมากขึ้น การพูดคุยบ่อยๆ ตามเวทีต่างๆ การร่วมกิจกรรมของชาวบ้าน รวมทั้งพิธีกรรมทางความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นได้ทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกการดูแลรักษาและหวงแหน ต่อทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น

9) เกิดกระบวนการประชาคมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรป่าและน้ำ ได้ทำให้กระบวนการประชาคมเกิดขึ้นตลอดเวลาจนเกือบเป็นวิถีของชาวบ้าน

10) แก่นำในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ ได้รับการชื่นชมและยอมรับจากสังคมมากขึ้น ทำให้เกิดคนดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำเพิ่มขึ้น มีคนต้องการมาทำงานร่วมมากขึ้น

11) องค์กรต่างๆ ได้มีโอกาสทำงานร่วมกับชุมชนมากขึ้น ชุมชนได้ทำการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำขึ้นในพื้นที่ชุมชนของตนเอง ทำให้องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพ การพัฒนาชุมชน ได้โอกาสมาเข้าร่วมงานกับกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น

บทที่ 7

การขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำของตำบลไหล่นาน ได้มีการถอดบทเรียน และดำเนินการพัฒนาการอนุรักษ์ในพื้นที่ทุกหมู่บ้าน ได้นำไปสู่การขยายผลจากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำไปสู่การพัฒนาชุมชน หรือคนในชุมชนด้านต่างๆ และยังขยายผลสู่ชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียง หรือชุมชนที่สนใจ ดังต่อไปนี้

7.1 การขยายผลสู่การพัฒนาชุมชน

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ หรือ ที่ชุมชนเรียกว่า "ป่าชุมชน" และ "วังปลา" จากกระบวนการพัฒนา ดังกล่าว ในชุมชน ได้ก่อให้เกิดการขยายผลการพัฒนาของชุมชนไปสู่เรื่องต่างๆ เป็นการแตกหน่อการพัฒนาชุมชน ทั้งเรื่อง วิถีแห่งภูมิปัญญา เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต การเรียนรู้ ประเพณีวัฒนธรรม การพัฒนาจิตใจความเป็นมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถนำเสนอ ดังต่อไปนี้

1) การขยายแนวคิดการอนุรักษ์แม่น้ำและป่าไม้ไปสู่วิธีการคิดในเชิงระบบหรือคิดเป็นเหตุเป็นผล การขยายแนวคิด ดังกล่าวไปสู่ผู้นำชุมชน แม่บ้าน เยาวชน ข้าราชการในพื้นที่ ผู้สูงอายุ นักเรียน ได้เรียนรู้ เข้าใจยิ่งขึ้น และต่อยอด วิธีการคิดในเชิงระบบ เช่น การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (ป่าไม้ แม่น้ำ และปลา) การดำเนินการตามแนวคิดดังกล่าว เป็นรูปธรรมและเป็นเหตุเป็นผล ผู้คนส่วนใหญ่ในชุมชนจึงไม่มีข้อขัดข้องใจในการดำเนินการอนุรักษ์ป่าไม้และแม่น้ำ (วังปลา) นอกจากนี้ยังช่วยสนับสนุนการดำเนินงานตามแนวคิด ดังกล่าว จึงทำให้วิธีการคิดดังกล่าวเป็นพื้นฐานการคิดเรื่องอื่นๆ

2) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน โดยชุมชนได้พัฒนา "วังปลา" เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ หรือ สถานที่พบปะพูดคุยกัน (พื้นที่สาธารณะ) ของคนในชุมชน นอกจากนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้คนนอกชุมชนได้มาท่องเที่ยว ชื่นชมกับธรรมชาติและปลาที่อนุรักษ์ไว้ ซึ่งทุกหมู่บ้านได้จัดสร้างสถานที่ หรือบริเวณพื้นที่นั้นให้สวยงาม รวมทั้งบางแห่งได้สร้างที่พัก หรือศาลา ผู้ที่มาเที่ยวสามารถให้อาหารปลา และชมปลาได้ ชุมชนได้วางแผนการพัฒนา และระดมทุนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้บางหมู่บ้านจัดให้พื้นที่บางส่วนของป่าชุมชนเป็นสถานที่พักผ่อน ด้วย ซึ่งเป็นการเพิ่มพื้นที่สาธารณะของชุมชนแห่งใหม่ของชุมชน นอกจากเดิมที่มี วัด หรือโรงเรียน เป็นการขยายผลเพื่อจัดการการใช้ประโยชน์จากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ พร้อมกับเฝ้าระวัง และดูแลทรัพยากร ดังกล่าวด้วย เช่นเดียวกับการจัดการอุทยานแห่งชาติ แต่ชุมชนไม่ได้เก็บค่าธรรมเนียมเท่านั้น คนในชุมชนได้มาใช้พื้นที่ยามว่าง และมีผู้ท่องเที่ยวจากภายนอก เช่น เยาวชน ญาติจากต่างหมู่บ้านที่มาเที่ยวในชุมชน หรืออาจมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ซึ่งในบางหมู่บ้านอยู่ใกล้กับอุทยาน

แห่งชาติแม่จริม และเป็นเส้นทางผ่านไปช่องแก้งในลำน้ำว่า นับว่าเป็นการจัดการ "การอนุรักษ์ป่าและแม่น้ำเชิงท่องเที่ยว" ของชุมชน

3) การพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียนในชุมชน โดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าและแม่น้ำเกือบทุกกิจกรรม มีการเชิญปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้เฒ่าผู้แก่ มาให้ความรู้แก่เด็กในโรงเรียน เช่น เรื่องป่าไม้ แม่น้ำ วัฒนธรรม ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิตต่างๆ นอกจากนี้ โรงเรียนได้นำเอาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า และแม่น้ำ (วังปลา) ไปสอนนักเรียน หรือการนำเนื้อหาการอนุรักษ์สอดแทรกในการเรียน มีประกวดเรียงความในโรงเรียน และนำนักเรียนไปร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ เป็นต้น บทเรียนที่นักเรียนได้เรียนรู้ ผลมาจากการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า และแม่น้ำ (วังปลา) และการมีส่วนร่วมของโรงเรียน (ครู นักเรียน) จึงสามารถขยายผลไปสู่การเรียนการสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งดีๆ ของชุมชนตนเอง อันจะนำไปสู่การสืบทอดภูมิปัญญา และการทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ที่ยั่งยืนต่อไป นอกจากนี้ โรงเรียนโหล่นาน ได้ทำการเรียนการสอนท้องถิ่น เรื่อง "โหล่นานน่าอยู่" ซึ่งการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) เป็นเนื้อหาที่สำคัญ ในบทเรียนนี้

4) การฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ ได้ทำให้ชุมชนได้นำเอาความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และแม่น้ำ (วังปลา) เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การตั้งศาลพระภูมิหรือศาลเจ้าที่ หรือการนำพระพุทธรูปมาประดิษฐานในบริเวณวังปลาหรือป่าชุมชน ซึ่งจะทำให้เป็นสถานที่อันน่าเคารพ หรือสามารถปกป้อง ดูแล ทรัพยากรป่าไม้และแม่น้ำที่ชาวบ้านอนุรักษ์ คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ดังกล่าว ทำให้ได้เห็น ได้เรียนรู้ ได้เข้าใจ นับว่าได้ก่อให้เกิดการฟื้นฟูเอาวัฒนธรรมที่เด็กรุ่นหลังไม่ค่อยรู้จัก นำมาใช้ในชุมชน ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้วิถีวัฒนธรรมชุมชนมากขึ้น วัฒนธรรมดังกล่าวได้ถูกถ่ายทอดสู่ลูกหลานและกลับมาใช้ชุมชน เหมือนหนึ่งได้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง

5) การพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ได้ทำให้กลุ่มหรือองค์กรในชุมชน มีการพัฒนาความเข้มแข็งมากขึ้น เช่น จัดการแบ่งหน้าที่ การกำหนดเกณฑ์หรือระเบียบ การวางแผนการทำงาน การติดตาม การจัดการกองทุน การสร้างการมีส่วนร่วมของทุกคน ทุกหน่วยงานในชุมชน ตลอดจนการเชื่อมต่อกับกลุ่มต่างๆ ในและนอกชุมชน พัฒนาเป็นเครือข่ายในการทำงานร่วมกันในระดับตำบลและการเชื่อมต่อเครือข่ายนอกพื้นที่ตำบลโหล่นาน การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ ได้ทำให้กลุ่ม/องค์กรชุมชนพัฒนาตนเอง โดยเฉพาะกลุ่มป่าชุมชน และกลุ่มอนุรักษ์วังปลา เป็นกลไกที่สำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำของตำบลโหล่นาน

6) การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน กระบวนการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ได้นำไปสู่การพัฒนาศักยภาพผู้นำ และการดึงเอาศักยภาพของผู้นำออกมาใช้ กระบวนการได้ทำให้ผู้นำเดิมได้พัฒนามากขึ้น มีผู้นำใหม่เกิดขึ้นอีกจำนวนมาก ได้มีการให้บทบาทผู้นำชุมชน ในกลุ่มต่างๆ ได้

แสดงบทบาทเต็มที่ ทั้งในการคิด การจัดกิจกรรม การประสานงาน และได้ให้ผู้นำทุกท่านที่มีส่วนร่วม ได้มีโอกาสฝึกนำเสนอการทำงานต่อที่ประชุมสาธารณะทั้งในชุมชนระดับหมู่บ้าน ตำบล โดยมีการ เปลี่ยนให้ทุกคนที่บทบาทสำคัญได้นำเสนอ และผู้นำชุมชนระดับตำบลได้นำเสนอผลการทำงานในเวที ประชาคมต่างๆ ในจังหวัดน่าน ผู้ร่วมสนับสนุนการวิจัยของตำบลโหล่นาน มีจำนวนถึง 35 คน ผู้นำ ทั้งหมดได้ผ่านกระบวนการคิด ใช้เวทีประชาคม การแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้ การ ถกเถียงด้วยเหตุผล การติดตามงานที่รับผิดชอบ และการนำเสนอต่อที่ประชุม จะเห็นได้จากการจัดทำ แผนการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ของแต่ละชุมชน หลังจาก กระบวนการวิจัยการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ได้สร้างผู้นำที่มีความเข้มแข็งให้กับ ชุมชนมากขึ้น หรือการสร้างภาวะผู้นำให้กับชุมชน ตลอดจนการเป็นแบบอย่างที่ดีของเยาวชนต่อไป

7) การจัดระเบียบของชุมชน การพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ได้ ขยาย ผลไปสู่การจัดระเบียบชุมชน เพื่อให้ชุมชนน่าอยู่ โดยการพัฒนาในชุมชน เช่น ความสะอาดใน บ้านเรือน บริเวณบ้าน ถนนในหมู่บ้าน หรือที่สาธารณะของหมู่บ้าน การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และ การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อความสงบสุขในชุมชน โดยให้ชุมชนทุกชุมชน ได้ดูแลความสะอาดใน ชุมชนของตนเอง เช่นแนวคิดเดียวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนและวังปลา อาจมีการสร้างกฎระเบียบของ ชุมชน เนื่องจากการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) จะทำให้มีชุมชนอื่นๆ หรือผู้คน ต่างหมู่บ้านมาเที่ยวชม การรักษาความสะอาด และความสงบของชุมชนถือว่าเป็นหน้าตาของชุมชน ซึ่งผู้นำในชุมชนเห็นว่าควรทำการพัฒนาด้วย

8) การพัฒนารายได้และอาชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ได้ขยายผล ไปสู่การพัฒนาอาชีพการหาของป่า หรือ การหาปลา และสร้างรายได้แก่ผู้มีอาชีพดังกล่าว ได้มีการ กำหนดพื้นที่ในการในการหาของป่าและหาปลา และกำหนดวิธีการการหาที่ต้องใช้อุปกรณ์ที่ไม่ทำลาย ของป่าหรือปลาทำให้หมดไปอย่างรวดเร็ว ชาวบ้านสามารถทำอาชีพ ดังกล่าว ได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งมี กฎระเบียบในการกำกับด้วย บางชุมชน มีการห้ามคนนอกชุมชนหาของป่า (หน่อไม้ เห็ด) ในพื้นที่ที่ ชุมชนกำหนด (เขตป่าชุมชน) บางชุมชนให้คนนอกหาได้ แต่หาเพื่อนำไปบริโภคเท่านั้น ห้ามหาเพื่อไป ขาย (จำนวนมาก) ทำให้คนในชุมชน โดยเฉพาะคนหาของปลาหรือคนหาปลา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้มี ฐานะยากจน ทำให้ครอบครัวในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วัง ปลา) ของชุมชนเอง

9) แหล่งศึกษาเรียนรู้ท้องถิ่น และแหล่งศึกษาดูงาน ชุมชนได้ทำการพัฒนาขยายผล การ อนุรักษ์ป่าชุมชน และวังปลา เป็นแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่น เพื่อให้คนในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียงได้ เรียนรู้ เรื่องราวของการอนุรักษ์ป่าและวังปลา ผู้มาเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน เยาวชน หรือ นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ชุมชนบางแห่ง สามารถเป็นแหล่งศึกษาดูงานได้ ได้มีการจัดเตรียมพัฒนา เพื่อให้พื้นที่อื่นที่จะมาดูงานได้ความรู้ และแลกเปลี่ยนกัน มีการนำเสนอของผู้นำ การพาไปดูพื้นที่ที่ทำ การอนุรักษ์ ข้อมูลที่ใช้ในการในการนำเสนอมาจากงานวิจัยที่ได้รวบรวมองค์ความรู้ที่ชุมชนร่วมกันทำ

ขึ้น มีทั้งเอกสาร หรือความรู้ที่อยู่ในตัวคน ผู้มาศึกษาดูงานสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนได้ การกับผู้ศึกษา ดูงานชุมชนเมื่อได้รับการติดต่อ จะพิจารณาเวลาที่คนในชุมชนพร้อม ไม่ติดเรื่องการประกอบอาชีพ หรืองานอื่นๆ ของชุมชน

10) การพัฒนาแหล่งอาหารธรรมชาติ การอนุรักษ์ป่าชุมชนและวังปลา ทำให้มีการพัฒนา แหล่งอาหารธรรมชาติของชุมชนเกิดขึ้น คือ การอนุรักษ์ป่าชุมชน ป่าสามารถผลิตอาหารตามธรรมชาติ เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักต่างๆ และไข่มดแดง เป็นต้น โดยมีการจัดการแบ่งเขตพื้นที่ในการเก็บ ช่วง ระยะเวลา กำหนดปริมาณการเก็บ เช่น คนนอกชุมชนสามารถให้เก็บไปเพื่อกินเท่านั้น และยังมีการ ปลุกต้นมะม่วงป่า เป็นต้นไม้ที่มีใบเขียว เพื่อให้มดแดงทำรังอยู่อาศัย ชาวบ้านสามารถเก็บไข่มดแดง เป็นอาหารได้ ส่วนการอนุรักษ์แม่น้ำ (วังปลา) ก็ทำให้มีปลา และสัตว์น้ำ เพิ่มปริมาณขึ้น ชาวบ้านก็ สามารถหาปลาตามแม่น้ำมาบริโภคได้ง่าย โดยมีการกำหนดเขตในการจับปลา และเครื่องมือที่ใช้จับ ปลา ต้องไม่ใช่เครื่องมือที่ผิดกฎหมาย และทำลายปลาและสัตว์น้ำ จะอนุญาตให้ใช้เครื่องมือพื้นบ้าน ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่มีฐานะยากจน มีแหล่งอาหารตามธรรมชาติ เป็นอาหารที่ปลอดภัย ไม่มีการ ใช้สารเคมี จึงทำให้ชุมชนได้สร้างกฎเกณฑ์ในการเพื่อพัฒนาแหล่งอาหารธรรมชาติของชุมชนให้ ชุมชนสามารถพึ่งพาได้ตลอดไป

11) การพัฒนาจิตวิญญาณหรือจิตสำนึกของคนในชุมชน กระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชน และวังปลา ได้ทำให้ชุมชนนำไปสู่การพัฒนาจิตสำนึกของคนในชุมชน ในการพัฒนาบ้านเกิดหรือ ชุมชนของตนเอง เช่น มีการพัฒนาจิตวิญญาณหรือจิตสำนึกผ่านการเล่าหรือการสอนของผู้อาวุโสของ ชุมชนสู่ลูกหลาน หรือเด็กนักเรียน ในการเข้าใจและรักชุมชนของตนเอง การให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมใน การทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งการร่วมในพิธีกรรม ประเพณีของชุมชน การให้ชาวบ้านและผู้นำชุมชนมาร่วม ด้อนรับและนำเสนอต่อผู้มาศึกษาดูงาน ทำให้ชาวบ้านภูมิใจ มีสำนึกหวงแหนทรัพยากรในชุมชนของ ตนมากขึ้น การให้กลุ่มต่างๆ ในชุมชนได้มีบทบาทและเป็นผู้รับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ เป็นต้น กระบวนการเหล่านี้ ได้ทำให้คนในชุมชนมุ่งไปสู่การพัฒนาจิตสำนึกการพัฒนาชุมชน เพื่อ ลูกหลานของตนเองและเพื่อความยั่งยืน

12) การจัดการขยะ ในพื้นที่ริมถนนของชุมชน หรือป่าชุมชน ได้มีผู้นำขยะมาทิ้ง ชุมชนเห็น ว่าไม่สะอาด ทำให้เป็นมลพิษต่อป่าชุมชน ขยะที่ถูกนำมาทิ้งเป็นของคนนอกชุมชน มาทิ้งในช่วงเวลาที่ ไม่มีใครเห็น ซึ่งอาจเป็นตอนเช้าตรู่ ชุมชนได้ขยายผลการพัฒนาไปสู่การจัดการขยะ โดยได้ประสาน แฉ่งชุมชนใกล้เคียงให้ห้ามชาวบ้านนำขยะมาทิ้ง หากจับได้จะมีโทษ มีการส่งชาวบ้านไปสอดส่อง การ ทำป้ายไปปักบอกห้ามทิ้งขยะ ได้มีการนำปัญหาดังกล่าวเข้าหาหรือในเวทีประชาคมของตำบล และทำ ให้ชาวบ้านในชุมชนเองมีการกำจัดขยะที่ถูกต้อง ไม่นำไปทิ้งเสียราด

13) การจัดการสารเคมีกำจัดศัตรูพืช การใช้สารเคมีภาคการเกษตร มีผลกระทบต่อ คุณภาพแม่น้ำ ปลา และสัตว์น้ำ รวมทั้งดิน และอันตรายต่อสุขภาพของคนในชุมชน ชุมชนได้นำเรื่อง ดังกล่าว หรือในเวทีประชาคมเพื่อหาทางแก้ไข ปัจจุบันมีการส่งเสริมการใช้น้ำหมักชีวภาพ รวมทั้ง

การตรวจเฝ้าระวังสารพิษในเกษตรกร โดยการตรวจเลือด เรื่องนี้ ชุมชนกำลังหาแนวทางในการจัดการต่อไป สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นปัจจัยหนึ่งการเกษตรกรรม ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ประกอบอาชีพเกษตรกรรม สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีผลกระทบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ รวมทั้งสุขภาพของคนในชุมชนด้วย จึงเป็นเรื่องที่ชุมชนจะการจัดการ อาชีพเกษตรกรรม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ ให้เกิดความสมดุลต่อไป คนส่วนใหญ่ในชุมชนได้เริ่มตระหนัก มองเห็นปัญหาในอนาคต ที่ต้องรีบแก้ไข

7.2 การขยายผลสู่พื้นที่อื่น

การขยายผลของการอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ (วังปลา) สู่พื้นที่อื่นๆ ได้มีการประชุมนักวิจัยและผู้นำชุมชนเพื่อวางแผนการขยายผลการอนุรักษ์ โดยมีให้การจัดเวทีหมู่บ้าน โดยผู้นำและทีมวิจัยแต่ละหมู่บ้าน เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน และดำเนินการขยายผลไปยังชุมชนรอบข้างและเชื่อมโยงกับชุมชนทั้งตำบลไหล่น่าน เพื่อให้ชุมชนนั้นมีการอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ และมีการจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วมทั้งตำบลและสรุปผลการดำเนินงาน โดยเชิญชุมชนใกล้เคียงจากตำบลอื่น มาร่วมประชุมเสวนาหาแนวทางการแก้ปัญหาและขยายผล สามารถนำเสนอวิธีการขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ได้ดังนี้

1) การขยายผลในระดับชุมชน

โดยมีการจัดเวทีหมู่บ้าน โดยผู้นำและทีมวิจัยแต่ละหมู่บ้าน จัดเวทีหมู่บ้าน โดยจับเข้าคุยกันเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน ดังนี้

- สรุปผลการพัฒนาการอนุรักษ์ป่าและน้ำในพื้นที่หมู่บ้านของตนเอง ที่ได้ดำเนินงานต่อจากระยะที่ 2 รวมทั้งปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ
- ทำอย่างไรที่จะช่วยทำให้การอนุรักษ์ป่าและน้ำให้ยั่งยืนต่อไป
- ทำอย่างไรที่จะขยายผลไปยังชุมชนรอบข้างเพื่อให้ชุมชนนั้นมีการอนุรักษ์และไม่มาใช้ประโยชน์จากป่าและน้ำของเราฝ่ายเดียว

การจัดเวทีในชุมชน ทำให้คนในชุมชนได้ทราบสถานการณ์การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ทั้งหมด ความจำเป็นที่ต้องมีการขยายผลสู่ชุมชนรอบข้าง เนื่องจากมีการเข้ามาใช้ประโยชน์ต่างๆ ในพื้นที่ของชุมชนเอง รวมทั้งมีการฝ่าฝืนกฎระเบียบของชุมชน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการอนุรักษ์ แต่ละชุมชน ได้คิดวิธีการที่แตกต่างกัน และเหมาะสมสำหรับชุมชนของตนเอง โดยสรุปได้ใช้วิธีการดังนี้

(1) การติดป้ายประกาศ กฎระเบียบข้อห้ามต่างๆ ในบริเวณที่มักเกิดปัญหา เพื่อให้คนชุมชนอื่นได้ทราบ และเข้าใจการอนุรักษ์ ของชุมชน และนำไปบอกกล่าวต่อไป

(2) ผู้นำชุมชนเอง ได้เข้าพบผู้นำชุมชนรอบข้าง เพื่อไปบอกกล่าว เรื่องราวที่ชุมชนได้ทำการอนุรักษ์ กฎระเบียบต่างๆ พร้อมทั้งแจ้งปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้บอกกล่าวแก่ชาวบ้านในชุมชน

นั้นต่อไป และได้เชิญชวนผู้นำชุมชนทำการอนุรักษ์ และมาเยี่ยมชมการอนุรักษ์ ที่ชุมชนของตนเอง นอกจากนี้ได้มีการทำความเข้าใจกับผู้นำเรื่องการละเมิดกฎระเบียบจะได้รับโทษปรับ

(3) การให้ชาวบ้านหรือผู้คนในชุมชน หรือเยาวชน ได้นำเรื่องราวการอนุรักษ์ ของชุมชนของตนไปบอกกล่าวกับมิตรสหายหรือเพื่อนของตนที่อยู่ต่างชุมชน หรือชุมชนรอบข้าง อย่างไม่เป็นทางการ เป็นการขยายผลแนวคิด และสร้างความเข้าใจ ละเกิดการตระหนักในเรื่องการอนุรักษ์ ดังกล่าว และเชิญชวนให้มาเที่ยวเยี่ยมชมได้

จากการขยายผล ดังกล่าว ทำให้ปัญหาการละเมิดกฎระเบียบของชุมชนในการอนุรักษ์ ลดน้อยลง มีคนในชุมชนรอบข้างเข้ามาเยี่ยมชม บางชุมชนได้นำวิธีการไปดำเนินการ เช่น ชุมชนท่าลี่อยู่ติดริมน้ำว่า อยู่ใกล้กับบ้านนาสา จะทำการอนุรักษ์วังปลา ในลำน้ำว่า เชื่อมต่อกันไป นอกจากนี้ได้มีการประสานประโยชน์จากป่าชุมชน รอบข้าง เนื่องจากชุมชน ดังกล่าวไม่มีป่าไม้ แต่จำเป็นต้องใช้ไม้ใช้สอยในงานสวนรวม หรืองานสาธารณะ หรือ งานศพ ก็สามารถติดต่อคณะกรรมการของกลุ่มหรือชุมชน เพื่อพิจารณาให้การช่วยเหลือเป็นกรณีไป โดยการทำหนังสือรับรองมาจากผู้นำชุมชนของตนเอง ชุมชนตำบลไหล่นานตระหนักดีว่า การขยายผลทั้งแนวคิดและการปฏิบัตินั้นสำคัญ เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยี เพื่อให้ชุมชนรอบข้างไม่มาแย่งชิงทรัพยากรที่ตนเองอนุรักษ์ไว้ฝ่ายเดียว ชุมชนเขาเองต้องดำเนินการด้วย จึงจะเป็นประโยชน์ร่วมกัน และเกิดเครือข่ายความร่วมมือกันต่อไป แต่ยึดว่าชุมชนที่ใกล้เคียงต้องพึ่งพาและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งมีวัฒนธรรม ประเพณี และความสัมพันธ์เครือญาติ หรือมิตรสหาย เป็นสิ่งเกาะเกี่ยว

2) การขยายผลระดับตำบล และอำเภอ

การขยายผลในระดับตำบล และอำเภอ นั้น ได้มีวิธีการที่สำคัญในการขยายผลการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้และแม่น้ำ (วังปลา) เพื่อเชื่อมประสานกับพื้นที่ที่มีการอนุรักษ์ และพื้นที่อื่นๆ ดังนี้

(1) จัดเวทีชาวบ้านขยายผลสู่พื้นที่อื่น เพื่อติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วมทั้งตำบลและสรุปผลการดำเนินงาน โดยเชิญชุมชนใกล้เคียงในตำบลอื่น มาร่วมประชุมเสวนาแลกเปลี่ยน เรียนรู้ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าและน้ำ และหาวิธีการขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นและหาแนวทางแก้ปัญหาร่วมกัน โดยใช้ชื่อว่า "เวทีสร้างกระบวนการจัดการองค์ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ตามโครงการวิจัยการสร้างความร่วมมือทางสังคมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำพื้นที่ตำบลไหล่นาน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน วันอาทิตย์ที่ 16 พฤษภาคม 2547 ณ หอประชุมโรงเรียนบ้านไหล่นาน" โดยมีผู้เข้าร่วมเวที ทั้งหมด จำนวน 425 คน ดังนี้ ประชาชนในพื้นที่ตำบลไหล่นาน จำนวน 360 คน จากหมู่บ้าน หมู่ 1-5 และหมู่ 8 จำนวนหมู่บ้านละ 50 คน หมู่ 6, 7 จำนวนหมู่ละ 30 คน ผู้นำจากชุมชนต่างพื้นที่ จำนวน 65 คน ได้แก่ กำนันในอำเภอเวียงสา 17 ตำบล นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุกตำบลของอำเภอเวียงสา ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดต่อกับตำบลไหล่นาน ทุกหมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลช้าง ตำบลล้านนาหนองใหม่ ตำบลจอมจันทร์ ตำบลกลางเวียง และเจ้าหน้าที่จากอุทยาน

แห่งชาติ อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน โดยได้เชิญ ดร.สุวัฒน์ โชคสุวัฒนสกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน มาเป็นประธานพิธีเปิด แต่ผู้ว่าราชการฯได้มอบหมายให้ นายประเสริฐ เล็กสกุลดิกล ปลัดจังหวัดน่าน มาทำหน้าที่แทนในนามผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน เป็นประธานในพิธีเปิด ในงานได้มีการจัดนิทรรศการแสดงผลงานการอนุรักษ์ป่าและน้ำ และแฟ้มผลงาน การอนุรักษ์ป่าและน้ำ และได้จัดทำเอกสารเผยแพร่เอกสาร โดยได้จัดทำเอกสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าและน้ำในพื้นที่ตำบลโหล่น่าน เผยแพร่แก่ผู้ร่วมเวทีขยายผลระดับตำบลและระดับอำเภอ ได้แก่ รายงานการวิจัยฉบับย่อ ขนาด 16 หน้า จำนวน 100 ชุด และกฎระเบียบชุมชน/มาตรการทางสังคมในการอนุรักษ์ป่าและน้ำในพื้นที่ตำบลโหล่น่าน ขนาด 4 หน้า จำนวน 100 ชุด

หลังจากพิธีเปิดเวที ได้มีการกล่าวนำ "กระบวนการพัฒนาโหล่น่านตำบลน่ออยู่ กับกระบวนการวิจัยท้องถิ่นของตำบลโหล่น่าน" โดย คุณสุทธิพงษ์ วสุโสภาพล ที่ปรึกษาโครงการวิจัยว่า กระบวนการพัฒนา โหล่น่านตำบลน่ออยู่กับการวิจัยท้องถิ่นของตำบลโหล่น่านได้กล่าวถึงเวลา 5 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ ปี 2542 ได้ร่วมกับชุมชนในตำบลโหล่น่าน 221 คน ได้ร่วมกันกำหนดแนวทางและร่วมกันสร้างวิสัยทัศน์ตำบลโหล่น่าน เพื่อพัฒนาตำบลโหล่น่านให้น่าอยู่ และเริ่มการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ในพื้นที่ตำบลโหล่น่าน ในฐานะที่ปรึกษา เปรียบเทียบตำบลโหล่น่านเสมือนรถยนต์และที่ปรึกษาคอยเติมน้ำมัน เพื่อให้รถยนต์คันนี้ขับเคลื่อนต่อไปได้ วันนี้รถยนต์คันนี้หยุดการเดินทางเพื่อปรึกษาหารือกันก่อนที่จะเดินทางต่อไป โดยที่ปรึกษาได้กล่าวถึงการวิจัยท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงการที่คนในตำบลโหล่น่านได้ร่วมกันคิด รับผิดชอบร่วมกันและนำความรู้ที่มีในตำบลโหล่น่านหยิบยกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ และเผยแพร่ไปยังชุมชนอื่นๆ ใกล้เคียง และนำความรู้ที่ได้มาต่อยอดขับเคลื่อนต่อไปเพื่อพัฒนาด้านอื่น ๆต่อไปและที่ปรึกษาการวิจัยได้กล่าวกับการอนุรักษ์ป่าและน้ำ ดังนี้

แม่น้ำเป็นส่วนพื้นที่ต่ำที่สุดของชุมชน สิ่งต่างๆ ไหลจากที่สูงมายังที่ต่ำ เกิดการตกตะกอนส่งผลต่อแม่น้ำ ดังนั้นคุณภาพของน้ำในแม่น้ำ จึงเป็นตัวชี้วัดความน่าอยู่ และความเข้มแข็งของชุมชนตัวหนึ่ง

ป่าไม้เป็นตัวสร้างออกซิเจน ป่าชุมชนเปรียบเสมือนถังออกซิเจนขนาดใหญ่ของชุมชน เป็นห้องแอร์ขนาดใหญ่ และเป็นซูเปอร์มาร์เก็ตขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของคนในตำบลโหล่น่านและชุมชนใกล้เคียง ซึ่งชุมชนตำบลโหล่น่านได้สร้างทุนขนาดใหญ่ในป่าและแม่น้ำ เพื่อจุนเจือตนเองและชุมชนรอบข้างได้เป็นอย่างดี

ต่อจากนั้น จากนั้น นายพงษ์สวัสดิ์ ปัญญาอินทร์ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน ซึ่งเป็นคนในพื้นที่ตำบลโหล่น่านและเป็นที่ปรึกษาของตำบลโหล่น่าน ได้กล่าวถึงการทำงานร่วมกัน ว่าถ้าทุกคนร่วมมือกันอย่างจริงจัง จะทำให้เกิดผลสำเร็จและถ้ามีปัญหาและอุปสรรคในการทำงานก็สามารถแก้ไขร่วมกันได้ และอยากให้ทุกคนในชุมชนตระหนักถึงอันตรายจากยาฆ่าหญ้า ซึ่งเป็นสารตกค้างในดินและทำลายสภาพของแม่น้ำต่อไป ถ้าคนในชุมชนตระหนักถึงอันตรายจากยาฆ่าแมลงและหลีกเลี่ยงการใช้สารพิษเหล่านี้ ย่อมทำให้คุณภาพชีวิตของคนรุ่นใหม่ในอนาคตดีขึ้น

ต้องการให้เป็นนโยบายระดับจังหวัด แต่คงเป็นไปได้ยาก ดังนั้นเราควรร่วมมือกันในชุมชนเล็กๆ ก่อน เพื่อที่จะขยายผลไปสู่ชุมชนใหญ่ต่อไป

คณะนักวิจัยฯ ของตำบลไหล่น่านได้มีการนำเสนอผลการศึกษาโครงการวิจัยฯ ขั้นสุดท้าย และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในเวที และมีการนำเสนอผลการดำเนินของชุมชนต่างๆ ที่ทำผลขึ้น และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนของตนเอง สามารถสรุปได้ดังนี้

- กำหนดเขตป่าชุมชน กำหนดเขตและขยายเขตอนุรักษ์วังปลา
- การสืบชะตาแม่น้ำ ทำป่าวังปลา และศาลพระภูมิ และการบวชป่าชุมชน
- จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน วังปลาและแม่น้ำ มีคณะกรรมการ
- การตั้งกฎระเบียบที่ชัดเจน
- คณะวิจัยจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพใน

ป่าชุมชน

- มีปลา มดแดง หน่อไม้ เห็ด ผัก ของป่าอุดมสมบูรณ์ขึ้น
- สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชน
- มีแหล่งศึกษาดูงาน
- มีงานวิจัยชุมชนเกิดขึ้น
- สืบสานและจุดประกายการอนุรักษ์ให้ลูกหลานต่อไป
- มีปลาขายทุกวัน ทำมาหากินได้ง่าย ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ชาวบ้านบาง

หมู่บ้านสามารถเก็บเห็ดไปขายได้เงินเข้าหมู่บ้านนับแสนบาท

- ประชาชนมีจิตสำนึก รักป่า รักแม่น้ำ ไม่ทำลายไม่ละเมิดกฎ กติกา ร่วมมือกันอนุรักษ์เป็นอย่างดี

- วันที่ 23 กรกฎาคม 2546 ได้เกิดวิกฤติกับปลาในแม่น้ำว่า เนื่องจากมีฝนตกหนัก น้ำกัดเซาะดิน ทำให้ดินพังทลายลงสู่น้ำทำให้แม่น้ำว่าขุ่นมากและมีสารพิษจากไร่ผัก ผลไม้เจือปน ทำให้ปลาทายเป็นจำนวนมาก

จากนั้น ในเวทีได้มีการ "สะท้อนความคิดการวิจัยของชุมชนต่อการพัฒนาชุมชน" โดย ผู้ร่วมกระบวนการวิจัยและตัวแทนชุมชนตำบลไหล่น่าน กล่าวถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการวิจัย และแนวทางการพัฒนาการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการอนุรักษ์วังปลา ให้ขยายผลสู่นโยบายสาธารณะของท้องถิ่นต่อไป และมีการถามและเสนอความคิดจากผู้นำชุมชนต่างๆ ที่มาร่วมเวที พร้อมกับการตอบคำถามจากผู้นำของชุมชนตำบลไหล่น่าน เป็นเรื่องการอนุรักษ์ป่าและน้ำ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน รวมทั้งการจะเป็นภาคีเครือข่ายร่วมกันในการอนุรักษ์ เช่น เครือข่ายการอนุรักษ์ปลาในลุ่มแม่น้ำว่า และจะนำไปขยายผลในชุมชนของตนต่อไป

ผลที่จากการจัดเวทีชุมชน สามารถสรุป ได้มีข้อตกลงร่วมกันระหว่างชุมชนตำบลไหล่นาน และชุมชนพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

- 1) การแก้ปัญหาเรื่องขยะ ในเรื่องการแอบนำเอาขยะมาทิ้งในริมถนน และเขตป่าในพื้นที่ตำบลไหล่นาน จะได้มีการแจ้งให้ประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงทราบ ช่วยการสอดส่อง หากพบเห็นจะดำเนินการปรับไหม ต่อไป
- 2) การรับทราบกฎกติกาของแต่ละชุมชน และจะไม่ละเมิดกฎระเบียบการอนุรักษ์ฯ ของชุมชนตำบลไหล่นาน
- 3) การให้ใช้ผลประโยชน์ได้ร่วมกัน เช่น การขุดหนองไม้และการเก็บเห็ดชาวบ้านหมู่บ้าน และตำบลอื่นๆ สามารถมาเก็บได้ แต่อยู่ในกฎเกณฑ์ของชุมชน เน้นให้สามารถเก็บไปเพื่อบริโภคได้ และการขุดตัดไม้เพื่อใช้ในงานศพ สามารถทำหนังสือและประสานมาได้
- 4) การพัฒนาเครือข่ายการอนุรักษ์ปลาในแม่น้ำว่า จะประสานกับตำบลน้ำปาย อำเภอแม่จริม และหัวหน้าอุทยานแห่งชาติแม่จริม รวมทั้งพื้นที่ตำบลซึ่ง และตำบลล้านนาหนองใหม่ อำเภอเวียงสา ให้เป็นพื้นที่ที่มีการอนุรักษ์เชื่อมโยงกัน ในลำน้ำว่า ต่อไป
- 5) การนำไปขยายผลในชุมชนอื่น เช่น การอนุรักษ์ปลาน้ำจืด และชุมชนเขตตำบลกลางเวียง เป็นต้น
- 6) จะมีการพัฒนาการอนุรักษ์ฯ ของชุมชนตำบลไหล่นาน โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่นาน พร้อมจะสนับสนุนงบประมาณในเรื่องการอนุรักษ์ฯ ต่อไป
- 7) การจะมีแนวทางในการรณรงค์ลดการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชร่วมกัน ต่อไป

(2) การแจ้งประชาสัมพันธ์ในการประชุม เช่น การประชุมประจำเดือนผู้ใหญ่บ้านกำนันของ ที่ว่าการอำเภอเวียงสา ซึ่งผู้ชุมชน กำนันถวิล ปัญญาอินทร์ ได้นำเรื่องการอนุรักษ์ป่าและน้ำ บอกกล่าว ที่ประชุมรวมทั้งกฎระเบียบต่างๆ ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนอื่นๆ เข้าใจ และเป็นการเผยแพร่แนวคิดการอนุรักษ์ฯ และเพื่อให้หน่วยงานราชการได้สนับสนุน และประสานในการทำงานกับชุมชน และนอกจากนี้ กำนันถวิล ปัญญาอินทร์ ในฐานะประธานชมรมกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านจังหวัดน่าน ได้ใช้โอกาสนำเสนอต่อการประชุมของชมรมฯ ด้วย

(3) จัดนิทรรศการแสดงผลงานการอนุรักษ์ป่าและน้ำ โดยได้จัดป้ายนิทรรศการ และแฟ้มผลงาน ไว้ที่สถานีอนามัยตำบลไหล่นาน สำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้แก่นักเรียนและผู้สนใจ ผู้มาศึกษาดูงานการอนุรักษ์ป่าและน้ำของตำบลไหล่นาน

(4) เผยแพร่เอกสาร โดยได้จัดทำเอกสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าและน้ำในพื้นที่ตำบลไหล่นาน เผยแพร่แก่ผู้ร่วมเวทีขยายผลระดับตำบลและระดับอำเภอ ได้แก่ รายงานการวิจัยฉบับย่อ ขนาด 16

หน้า จำนวน 100 ชุด และเอกสาร กฎระเบียบชุมชน/มาตรการทางสังคมในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ ในพื้นที่ ตำบลไหล่นาน ขนาด 4 หน้า จำนวน 100 ชุด

3) การขยายผลสู่ภายนอกชุมชนหรือระดับจังหวัด

การขยายผลการอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ ภายนอกชุมชนนั้น โครงการฯ ไม่ได้กำหนดไว้ แต่ชุมชนได้รับการเชิญร่วมงานเวทีชุมชนหรือเวทีประชาคมของจังหวัดน่าน เช่น ได้นำผลงานการอนุรักษ์ป่าและน้ำ ไปร่วมจัดนิทรรศการ แจกเอกสาร และส่งตัวแทนไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในงานชุมชนอื่น ในเวทีการจัดการความรู้ใช้พื้นที่เป็นตัวอย่าง ของศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2547 ณ โรงแรมเทวราช อำเภอเมือง จังหวัดน่าน และผู้นำชุมชนถูกเชิญเป็นวิทยากร บรรยายในเวทีฯ ดังกล่าว ด้วย และนอกจากนี้ยังมีพื้นที่อื่นๆ ที่มาศึกษาดูงาน ประเด็นการนำเสนอ การขยายผลเป็นเรื่องแนวคิดการอนุรักษ์ และกระบวนการหรือวิธีการในการอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ (วังปลา) ของตำบลไหล่นาน และยังมีการให้ข้อมูล หรือการสัมภาษณ์สื่อมวลชน เช่น รายวิทยุ ของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดน่าน เป็นต้น

7.3 บทสรุป : รูปแบบการขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ

การขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ตามโครงการวิจัยฯ ได้กำหนดให้มีการจัดเวทีหมู่บ้าน โดยผู้นำและทีมวิจัยแต่ละหมู่บ้าน เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน และดำเนินการขยายผลไปยังชุมชนรอบข้าง และเชื่อมโยงกับชุมชนทั้งตำบลไหล่นาน เพื่อให้ชุมชนนั้นมีการอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ และจัดเวทีชาวบ้านเพื่อติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วมทั้งตำบลและสรุปผลการดำเนินงาน โดยเชิญชุมชนใกล้เคียงจากตำบลอื่น มาร่วมประชุมเสวนา จำนวน 1 วัน และนอกจากนี้ ชุมชนตำบลไหล่นาน ยังมีการขยายผลในรูปแบบการเข้าร่วมการนำเสนอกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนและวังปลาในเวทีประชาคมในระดับจังหวัด และเผยแพร่การดำเนินงานอนุรักษ์ฯ ทางสื่อวิทยุ และการใช้กลไกเครือข่ายผู้นำชุมชน (ชมรมกำนัน-ผู้ใหญ่จังหวัดน่าน) สามารถสรุปการขยายผล ได้ดังนี้

(1) ประเด็นหรือเนื้อหาที่ใช้ในการขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญหรือเนื้อหา ที่จะนำเสนอเพื่อขยายผลต่อไป ได้แก่

1) แนวคิดหรือหลักการในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) แนวคิดดังกล่าว เป็นการแก้ปัญหาและฟื้นฟูทรัพยากรฯ ของชุมชน ที่พบปัญหาและแนวโน้มของปัญหาที่จะเกิดขึ้น คนในชุมชน และสังคม ส่วนใหญ่เห็นด้วย เป็นแนวคิดที่ทำให้ชาวบ้านและชุมชนคิดในเชิงระบบมากขึ้น การทำลายหรือการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย ทำให้ชุมชนเองประสบกับปัญหาตามมาต่างๆ หรือผลกระทบที่เกิดขึ้น จึงนำมาซึ่งต้องมีการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ หรือการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน เพื่อเป้าหมายของคนในชุมชนและสังคมไทย

2) ผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ชุมชนตำบลโหล่นาน ได้นำเสนอผลจากการอนุรักษ์ ดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดผลดีจำนวนมาก เช่น มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าและน้ำ จำนวนปลาและสัตว์น้ำที่เพิ่มขึ้น มีเห็ด หน่อไม้ พืชอาหารป่าเพิ่มขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการหาอาหารในป่า มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เกิดความสุขทางจิตใจของคนในชุมชน มีแหล่งพักผ่อนหย่อนใจในหรือแหล่งท่องเที่ยวเกิดขึ้น เป็นต้น

3) วิธีการหรือกระบวนการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ซึ่งก็หมายถึงการทำอย่างไรจึงสามารถอนุรักษ์ ได้ เช่น การตั้งกลุ่มหรือคณะกรรมการ การจัดทำประชาคม การมีส่วนร่วมของประชาชน การจัดทำกฎระเบียบหรือกติกาทางสังคมในการควบคุมกำกับ การประยุกต์ใช้ประเพณี วัฒนธรรม และการสร้างนโยบายสาธารณะ เป็นต้น

(2) กระบวนการหรือวิธีการในการขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำของชุมชน

ชุมชนและนักวิจัย ได้ทำการหาวิธีการขยายผล เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในการอนุรักษ์ และขยายเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) เพิ่มมากขึ้น หรือการเชื่อมต่อเครือข่ายอื่นๆ โดยเฉพาะชุมชนที่มีพื้นที่หรือลำน้ำติดต่อกัน ดังนี้

1) วิธีหรือกระบวนการขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำสู่การพัฒนาชุมชนหรือเรื่องอื่นๆ เช่น

1.1) การประชุมหรือเวทีประชาคม ชุมชนจะทำการขยายผลไปสู่การพัฒนาเรื่องอื่นๆ จะต้องใช้เวทีในการพูดคุย ปรีกษาหารือ หรือถกเถียง หาแนวทาง โดยการผ่านความเห็นชอบในเวทีประชาคมของชุมชนก่อน และใช้เวที ดังกล่าว ในการคิด การวางแผน การติดตามผลการพัฒนาเรื่องต่างๆ

1.2) การเสริมสร้างสมรรถนะและการใช้ศักยภาพของผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นผู้นำทางการและไม่ใช่ทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ประธานกลุ่มองค์กรในชุมชน ต่างๆ และผู้สนับสนุนกระบวนการวิจัย ซึ่งทางโครงการได้กำหนดขึ้น เป็นต้น ได้ให้บทบาทในการกระตุ้นประสานงาน กำกับ ตลอดจนฝึกการคิด การวางแผน และการนำเสนอผลงานต่อที่ประชุมสาธารณะของตำบล

1.3) การวางแผน และจัดบทบาทหน้าที่ โดยมีการจัดทำแผนการพัฒนาต่างๆ การกำหนดบทบาทหน้าที่แต่ละบุคคล แต่ละกลุ่มในชุมชนในการร่วมการพัฒนา และให้มีการสร้างกฎกติกาชุมชนขึ้นมากำกับในการพัฒนา ดังกล่าว

1.4) การมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาหรือการขยายผลทุกอย่าง จะเน้นการมีส่วนร่วม ในการคิด การปฏิบัติ กิจกรรมต่าง ๆ และรับผิดชอบ โดยให้ทุกคนครบถ้วน ทุกกลุ่ม/องค์กรชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมตามศักยภาพของตนเอง

1.5) จัดการกระบวนการเรียนรู้ ชุมชนได้ให้ผู้อาวุโสได้สอนลูกหลานในชุมชน และในโรงเรียน และได้นำเอาความรู้ไปจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน เช่น การประกวดเรียงความ การออกไปศึกษานอกโรงเรียน การให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น

1.6) การใช้วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อท้องถิ่น เป็นสื่อไปสู่ความเข้าใจในการพัฒนาต่างๆ นำไปสู่การพัฒนาจิตวิญญาณและจิตสำนึกของคนในชุมชน เช่น การสืบชะตาแม่น้ำ การบวชป่า การสร้างศาลพระภูมิ หรือศาลเจ้าที่ เป็นต้น

2) วิธีหรือกระบวนการขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำไปสู่พื้นที่อื่นๆ การขยายผลไปสู่พื้นที่อื่นๆ โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ติดกัน หรือชุมชนที่ห่างออกไป ในระดับอำเภอ และระดับจังหวัด สามารถสรุป ได้ดังนี้

2.1) การประชุมหรือจัดเวทีในชุมชน เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ ในการอนุรักษ์ กับชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง ทั้งปัญหา อุปสรรค ต่างๆ การเข้ามาใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่ชุมชนอนุรักษ์ ไว้ เพื่อเสนอความคิดเห็น กำหนดวิธีการในการขยายผลไปสู่ชุมชนรอบข้าง เช่น การแจ้งให้ผู้นำชุมชนรอบข้างทราบ การให้คนในชุมชนที่เพื่อนในชุมชนรอบข้างได้บอกกล่าว หรือการปิดป้ายประกาศในเขตอนุรักษ์ ต่างๆ เป็นต้น ทำให้ชุมชนรอบข้างได้เข้าใจการอนุรักษ์ และเชิญชวนให้ทำการอนุรักษ์ เหมือนกัน

2.2) การประสานงาน โดยผู้นำชุมชนทั้งระดับตำบลและหมู่บ้าน ได้ใช้วิธีการประสานงานเพื่อให้การอนุรักษ์ ของชุมชนทราบ ขอสนับสนุน การทำงานร่วมกัน ทั้งภาครัฐ ท้องถิ่น ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคการเมือง ภายในและนอกชุมชน เช่น อุทยานแห่งชาติ เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ องค์กรบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัย โรงเรียน ที่ว่าการอำเภอ สมาชิกสภาจังหวัดน่าน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดน่าน ประชาคมจังหวัดน่าน มูลนิธิอีกเมืองน่าน และองค์กรสังคมของจังหวัดน่าน

2.3) การจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ ต่างๆ เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ เป็นต้น ชุมชนได้เชิญชุมชนอื่นๆ ภายในตำบล และชุมชนใกล้เคียงมาร่วมกิจกรรม ตลอดจนองค์กร หรือชุมชนภายนอก ใช้กิจกรรมงาน ดังกล่าว เป็นการบอกกล่าว หรือให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ ต่อผู้มาร่วมงาน โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม ดังกล่าว เช่น งานบวชป่าชุมชนของบ้านนาสา ได้ประสานงาน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดน่าน ได้เชิญรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเป็นประธานเปิด ซึ่งได้รับความสนใจมากจากองค์กรทั้งภาครัฐ ชุมชน และสื่อมวลชน

2.4) การจัดเวทีชุมชนหรือเวทีชาวบ้านในระดับอำเภอ ซึ่งคณะนักวิจัยและชุมชนได้จัดขึ้น ได้เชิญองค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่งในอำเภอเวียงสา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยงานราชการต่างๆ โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ติดกัน และผู้สนใจ โดยได้เชิญผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน มาเป็นประธาน เวทีนี้ได้มีการนำเสนอผลการวิจัยหรือการอนุรักษ์ ของตำบลโหล่นาน และร่วมอภิปราย

แสดงความคิดเห็นต่างๆ ทั้งความประสบผลสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค และสร้างความร่วมมือกับชุมชนต่างๆ รอบข้างในการทำงานร่วมกัน ตลอดจนการพัฒนาเครือข่ายการอนุรักษ์ฯ ต่อไป

2.5) การประชาสัมพันธ์ ชุมชนได้ใช้วิธีการบอกกล่าวกับผู้รู้ตนเองรู้จัก การแจ้งในที่ประชุม ให้ผู้นำชุมชนต่างๆ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนใช้กลไกเครือข่ายกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ทราบว่าตำบลไหล่นานมีการอนุรักษ์ฯ และให้ข้อมูลต่อรายการทางวิทยุ

2.6) การเข้าร่วมหรือการมีส่วนร่วมในเวทีประชาคมต่างๆ ของจังหวัด ชุมชนไหล่นาน มีบุคคลหรือผู้นำที่ร่วมอยู่ในเวทีประชาคมจังหวัดน่าน ได้ใช้โอกาสในการนำเสนองานการอนุรักษ์ฯ ของชุมชนเอง บางครั้งก็ถูกรับเชิญให้เป็นวิทยากร และนำเสนอผลงานเป็นนิทรรศการ ชุมชนไหล่นานได้รับการยอมรับอย่างมาก

(3) ผลจากการขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ของชุมชน

การขยายผลการอนุรักษ์ฯ ของชุมชนตำบลไหล่นาน ทำให้เกิดผลขึ้น มีดังนี้

1) สร้างความเข้าใจให้ชุมชนต่างๆ ในการอนุรักษ์ฯ ของชุมชนตำบลไหล่นาน ตลอดจนกฎระเบียบ กติกาทางสังคมต่างๆ ในการควบคุมกำกับการอนุรักษ์ฯ ทำให้ผู้นำชุมชนต่างๆ จะได้แจ้งให้ลูกบ้านของตน หลีกเลี่ยงการกระทำที่ผิดกฎระเบียบการอนุรักษ์ฯ ของชุมชนไหล่นาน และทราบพื้นที่บริเวณพื้นที่ที่ชุมชนไหล่นานทำการอนุรักษ์ฯ ทำให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม เป็นการสร้างเกราะป้องกันและความร่วมมือที่ดีต่อการอนุรักษ์ฯ

2) เกิดข้อตกลงร่วมกัน ในการแก้ปัญหาต่างๆ ในการอนุรักษ์ฯ และประสานผลการใช้ประโยชน์ในการใช้ทรัพยากร กับชุมชนที่อยู่รอบข้างซึ่งเคยพึ่งพาอาศัยกันมานาน หลายชั่วอายุคน ชุมชนที่ไม่มีทรัพยากรป่าหรือแม่น้ำ สามารถมาขอใช้ทรัพยากรได้ แต่อยู่ในเงื่อนไขของกฎระเบียบของชุมชน และชุมชนต่างๆ ที่อยู่รอบข้างจะช่วยแก้ปัญหา และความร่วมมือในการอนุรักษ์ฯ

3) การพัฒนาเครือข่ายการอนุรักษ์ฯ โดยการเชื่อมโยงพื้นที่ที่อยู่ติดกันทั้งแม่น้ำ และพื้นที่ป่า เช่น ทำให้เกิดแนวทางในการเชื่อมประสานเครือข่ายการอนุรักษ์ปลาลำน้ำว่า ตั้งแต่ต้นลำน้ำถึงปลายลำน้ำ ชุมชนที่ยังไม่ดำเนินการก็จะประสานให้ดำเนินการอนุรักษ์ฯ เป็นต้น

4) มีชุมชนใกล้เคียง และชุมชนอื่นๆ ได้เห็นรูปแบบ และจะนำรูปแบบการอนุรักษ์ฯ ไปใช้ในพื้นที่ของตน เป็นการกระตุ้นให้เกิดพื้นที่หล่ออ่อนของการอนุรักษ์ฯ ขึ้น จะเห็นได้จากการกล่าวของผู้นำชุมชน ที่มาร่วมเวทีชุมในระดับอำเภอ

5) ชุมชนตำบลไหล่นาน เป็นที่รู้จักและเป็นต้นแบบหนึ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชุมชน และแม่น้ำ (วังปลา) ซึ่งมีการอนุรักษ์ฯ ในทุกหมู่บ้าน นอกจากนี้ ได้สร้างความภาคภูมิใจให้คนในชุมชนตำบลไหล่นาน ว่าชุมชนของตนได้สร้างการอนุรักษ์ทรัพยากรฯ สืบทอดให้ลูกหลานของตนเอง เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

(4) รูปแบบการขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ของชุมชนตำบลไหล่นาน

ชุมชนตำบลไหล่นาน ได้ใช้รูปแบบการขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ (วังปลา) ไปสู่การพัฒนาชุมชนเรื่องอื่นๆ และสู่พื้นที่อื่นๆ ใช้รูปแบบลักษณะ ต่างๆ สรุปได้ ดังนี้

1) การใช้กระบวนการเรียนรู้ ชุมชนได้จัดกระบวนการเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำสู่เรื่องอื่นๆ ได้ผ่านการสั่งสอนของผู้อาวุโสผู้เฒ่า การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน การเวทีประชาคมหรือเวทีสาธารณะ ในการร่วมการคิด แลกเปลี่ยนความรู้ วางแผนการทำงานร่วมกัน การจัดกิจกรรมนำเสนอผ่านพิธีกรรมประเพณี (บวชป่า หรือสืบชะตาแม่น้ำ) ทำให้กระบวนการเรียนรู้ ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้วิถีคิด การทำงานต่างๆ ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

2) การสร้างกลุ่ม/องค์กรที่เข้มแข็ง ชุมชนได้พัฒนากลุ่มหรือองค์กรที่อนุรักษ์ป่าชุมชนและวังปลา ให้มีความเข้มแข็ง ทั้งในการจัดองค์กร การแบ่งหน้าที่ที่ชัดเจน การพัฒนากฎกติกาหรือการระเบียบ ตลอดจนการควบคุมให้เป็นไปตามกฎกติกาของชุมชน ผู้นำในกลุ่มหรือองค์กร ได้ถูกกระบวนการกลุ่มพัฒนาศักยภาพผู้นำที่เข้มแข็ง ทั้งการคิด การนำเสนอ ตลอดจนการจัดการในการพัฒนาต่างๆ กลุ่มอนุรักษ์ฯ ได้เป็นตัวอย่างของกลุ่ม/องค์กรในชุมชน

3) การเชื่อมประสานและขยายเครือข่าย ชุมชนได้ใช้การเชื่อมประสานพื้นที่ชุมชนที่อยู่ติดกัน ทั้งที่มีพื้นที่ติดต่อกัน หรือชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกัน เพื่อเข้าใจ ได้รับทราบ มองเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชุมชนและวังปลา เป็นการเชื่อมประสานเพื่อให้ชุมชนที่ยังไม่ได้ดำเนินการให้ดำเนินการเรื่องการอนุรักษ์ หรือที่ทำการอนุรักษ์ แล้ว ก็เป็นเครือข่ายทำงานร่วมกัน โดยได้ใช้ผู้นำของชุมชนของตำบลไหล่นานเป็นผู้ประสาน ได้ใช้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล คนคุ้นเคย ญาติ มิตรสหาย นอกจากนี้ ชุมชนชุมชนยังได้เชื่อมประสานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เข้ามาสนับสนุนการอนุรักษ์ป่าชุมชนและวังปลา

4) การใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างสันติ แบ่งปัน และเอื้ออาทร ชุมชนได้ขยายแนวคิดสู่ชุมชนอื่นๆ ทั้งที่มีพื้นที่ติดกัน และไม่ติดกัน ชุมชนได้มีการจัดการในการใช้ทรัพยากรร่วมกันทั้งในชุมชนเอง และนอกจากนี้ชุมชนอื่นๆ ที่ไม่ได้ร่วมอนุรักษ์ฯ หรือไม่มีพื้นที่ในการอนุรักษ์ป่า ชุมชนก็อนุญาตให้ใช้ทรัพยากรร่วมกันได้ตามกฎระเบียบ เช่น ชุมชนที่เคยมาตัดไม้ไปใช้ในงานศพ ชุมชนตำบลไหล่นาน ก็อนุญาต แต่ต้องให้ผู้นำชุมชนทำหนังสือมาเป็นลายลักษณ์อักษร หรือสามารถมาหาเก็บเห็ดไปรับประทานได้ เป็นต้น เป็นการแบ่งปัน เอื้ออาทรต่อเพื่อนชุมชนใกล้เคียง และสร้างความเข้าใจทางสังคมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ทำให้เรื่อง (การอนุรักษ์ฯ) ที่ชุมชนทำ เป็นเรื่องที่สังคมกล่าวขานถึง และยอมรับในวงกว้าง เป็นประโยชน์ที่ชุมชนต่างๆ ด้วย

บทที่ 8

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

ชุมชนในตำบลไหล่นาน เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่ใช้ทรัพยากรป่า ที่ดิน และน้ำ ในการดำรงชีวิต การตั้งชุมชนในระยะแรกๆ มีการใช้ทรัพยากรป่าไม้ โดยมีการตัดไม้เพื่อสร้างบ้านเรือน เพื่อการค้าไม้เชิงพาณิชย์ และเพื่อนำที่ดินมาทำพื้นที่การเกษตร ส่วนทรัพยากรน้ำ มีการสร้างฝายกั้นน้ำไว้เพื่อการเกษตร หรือการสูบน้ำจากแม่น้ำมาใช้ในการเกษตร ปลาและสัตว์น้ำถูกจับมาเพื่อใช้ในการบริโภค วิธีการจับโดยวิธีพื้นบ้านที่สามารถจับได้ปริมาณน้อย ได้เปลี่ยนมาใช้เครื่องมือที่รุนแรงและเป็นอันตรายแก่สัตว์น้ำ เช่น ระเบิด ช็อตไฟฟ้า และยาเบื่อ เป็นต้น ทำให้จับสัตว์น้ำได้ปริมาณมาก

ปัญหาทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลาย ปัญหาการลดลงสัตว์น้ำ และปัญหาน้ำท่วมชุมชน เนื่องจากเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ ได้เป็นประเด็นปัญหาของชุมชน เนื่องจากมีผลกระทบต่องิณีวิทยาของชุมชน ที่สอดคล้องกับการเพิ่มขึ้นของประชากร และการพัฒนาแบบทุนนิยมที่ไหลเข้ามาสู่ชุมชน การมองเห็นปัญหาที่จะกระทบต่อไปในอนาคตถึงรุ่นลูกหลานของกลุ่มผู้นำชุมชน ได้เกิดแนวคิดในการกันเขตสงวนพื้นที่ป่าไม้ไว้ใช้ประโยชน์สำหรับงานส่วนรวมของชุมชน ประกอบกับมีการนำแนวคิดรักชาติที่ต้องการมุ่งความสามัคคีในชาติ ในรูปแบบ "ลูกเสือชาวบ้าน" ขยายไปในชุมชนต่างๆ เพื่อป้องกันลัทธิคอมมิวนิสต์ ในกิจการลูกเสือชาวบ้าน มีนโยบายให้ชุมชนมีป่าลูกเสือเพื่อใช้ในการกิจการ จึงทำให้ชุมชนต่างๆ กันพื้นที่ป่าเป็นป่าลูกเสือ การอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชน ในระยะแรกๆ มีชื่อต่างๆ ดังนี้ ป่าสงวนป่าลูกเสือ และป่าเลี้ยงสัตว์ การยอมรับสิทธิของการจัดการป่ามีเฉพาะชุมชนนั้นๆ ส่วนราชการไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก ส่วนการอนุรักษ์แม่น้ำนั้น ชุมชนได้เริ่มอนุรักษ์ปลา ซึ่งเป็นสัตว์น้ำที่เป็นอาหารของชุมชนตลอดมา ได้กำหนดเขตสงวนปลา ไว้ใกล้ๆ ชุมชน เพื่อจะได้ระเบิดปลา นำมาเลี้ยงแขกของชุมชน เช่น เจ้านาย หรือข้าราชการ และนำไปขายเป็นรายได้ส่วนรวมของชุมชนในการสร้างวัด ใช้จ่ายงานส่วนรวมของชุมชน แนวคิดนี้เกิดจากข้าราชการที่อยู่ในท้องถิ่นและผู้นำชุมชน แนวคิดนี้ได้ถูกขยายไปชุมชนต่างๆ ที่อยู่ติดแม่น้ำน่านและแม่น้ำว้า

กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ท่ามกลางการพัฒนาทางทุนนิยม ได้เริ่มเข้าสู่ชุมชน จากการนำขององค์กรพัฒนาเอกชน (กลุ่มฮักเมืองน่าน) ได้เริ่มที่ชุมชนบ้านไหล่นาน ในปี พ.ศ.2539 โดยมีเยาวชนเป็นแกนหลัก ชาวบ้านเป็นผู้สนับสนุน ต่อมาในปี พ.ศ.2542 มีนักวิชาการ จากกลุ่มงานอนามัยสิ่งแวดล้อมและอาชีวอนามัย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน ได้จัดประกายจุดประกายความคิดและประสานการทำงาน ในแนวคิด "เมืองน่าอยู่" ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่ทางกระทรวงสาธารณสุขนำมาใช้ในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ให้กับสถานีอนามัยตำบลไหล่นาน กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรบริหารส่วนตำบลไหล่นาน ตลอดจนข้าราชการส่วนต่างๆ ในท้องถิ่น และแกนนำชาวบ้าน จนได้ดำเนินโครงการไหล่นานตำบลน่าอยู่ และสร้างวิสัยทัศน์ว่า "ตำบลไหล่นานน่าอยู่ ชุมชนเข้มแข็ง เป็นแหล่งการศึกษา

พัฒนาสิ่งแวดล้อม พร้อมรักษวัฒนธรรม สูงล้ำจิตใจ ปลอดภัยสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจพอเพียง" ชุมชนได้ใช้แนวคิดเดิมสู่การระบบความคิดใหม่ นำการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชน และแม่น้ำ (วังปลา) ให้เกิดขึ้นในตำบลไหล่นาน เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินโครงการ "ไหล่นานตำบลน่าอยู่" เป็นวาระของชุมชนตำบลไหล่นาน

การศึกษาวิจัย ครั้งนี้ เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์ป่าและแม่น้ำและพัฒนากระบวนการอนุรักษ์ป่าและแม่น้ำของประชาชนตำบลไหล่นาน และเพื่อศึกษาวิธีการขยายผลกระบวนการอนุรักษ์ป่าและแม่น้ำไปสู่การพัฒนาเรื่องอื่นและพื้นที่อื่น เพื่อผลไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป โดยใช้รูปแบบการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยได้ ดังนี้

8.1 บทสรุป

การศึกษาวิจัย ครั้งนี้ เป็นการศึกษาพื้นที่ตำบลไหล่นาน 8 หมู่บ้าน ที่ทำการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ในระหว่าง วันที่ 1 สิงหาคม 2545 ถึง 31 พฤษภาคม 2548 ปี โดยการสรุปกระบวนการอนุรักษ์ การพัฒนาการอนุรักษ์ และการขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ ได้ดังนี้

8.1.1 การอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ (วังปลา)

(1) พัฒนาการป่าชุมชนและการอนุรักษ์แม่น้ำ (วังปลา) ตำบลไหล่นาน

เริ่มมาจากปัญหาหรือวิกฤติชุมชน และการมองเห็นอนาคตของผู้นำชุมชน จึงมีแนวคิดในการอนุรักษ์ที่ตอบสนองต่อการแก้ปัญหาและวิถีชีวิตของชุมชน แต่จะทำในเฉพาะชุมชนของตนเอง อาจมีชุมชนอื่นๆ ที่อยู่ใกล้ๆ มาลอกเลียนไปบ้าง ไม่มีการจัดการที่ซับซ้อน เนื่องจากชุมชนเชื่อฟังและศรัทธาในผู้นำชุมชน จนกระทั่งมีการระดมมวลชนในเรื่องลูกเสือชาวบ้าน ให้เกิดการรักชาติ เพื่อป้องกันลัทธิคอมมิวนิสต์ ได้มีนโยบายในการอนุรักษ์ป่าไม้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเดิมและวิถีชีวิต รวมทั้งเพื่อเป็นการอนุรักษ์ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในสมัยนั้น ความเชื่อมโยงของป่าไม้และแม่น้ำ อยู่ในวิถีชีวิตของชุมชนที่ต้องพึ่งพา การจัดการการอนุรักษ์ดังกล่าว จึงมีลักษณะใกล้เคียงกัน และต่อป่ากระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของสังคม ได้แผ่ขยายเข้ามาในพื้นที่ และแนวคิดของรัฐยุคใหม่เปิดกว้าง คือ โครงการเมืองน่าอยู่ ได้หนุนเสริมและกระตุ้น ปลุกให้ตื่น จึงเกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของตำบลไหล่นานขึ้น ประเด็นการอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ จึงถูกหยิบยกขึ้นมาจัดการอย่างเป็นระบบ ปัจจุบันมีพื้นที่ป่ารวมทั้งหมด ประมาณ 25,000 ไร่ และแหล่งอนุรักษ์ปลา (วังปลา) จำนวน 12 วังปลา ในพื้นที่ 8 หมู่บ้านของตำบลไหล่นาน

(2) กระบวนการการอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ (วังปลา)

การอนุรักษ์ป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ของตำบลไหล่นาน มีกระบวนการที่สำคัญ สรุปได้ ดังนี้

1) เปิดเวทีสาธารณะ เพื่อเปิดประเด็นเรื่องการอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ ทำให้เกิดการคิด วิเคราะห์ ไตร่ตรอง วางแผน และทำงานร่วมกัน เช่น การประชุมปรึกษาหารือ เวทีเสวนา ประชุมระดมสมอง เป็นต้น

2) สร้างนโยบายสาธารณะ โดยทำให้ประเด็นการดำเนินงานต้องเป็นเรื่องของคนหมู่มากหรือเรื่องสาธารณะ มีการนำเข้าสู่เวทีของชุมชนหรือระดับตำบลหลายๆ ครั้ง จนเป็นนโยบายหรือวาระหรือพันธะของชุมชนท้องถิ่น ที่ถือว่าเป็นแนวทางในการขับเคลื่อน

3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ต้องใช้กระบวนการนี้ เพื่อการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา จะเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนในตำบลหรือการศึกษาดูงานนอกพื้นที่ สามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้ได้อย่างเหมาะสม

4) การสร้างแกนนำ โดยใช้วิธีแสวงหาหรือสร้างแกนนำชุมชนในการขับเคลื่อนในชุมชน เป็นบุคคลที่มีแนวคิดการอนุรักษ์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน เป็นแกนหลักในการดำเนินงาน โดยเฉพาะในระยะแรก มีความจำเป็นในการสร้างความเข้าใจให้คนในชุมชน อาจให้แนวคิดแก่แกนนำหรือพาไปศึกษาดูงานพื้นที่อื่นๆ

5) การใช้มาตรการทางสังคม การกำหนดกฎระเบียบปกติกาของชุมชน มีความจำเป็นต้องกำหนดให้ผลสภาพบังคับทางสังคม เช่น การปรับผู้ฝ่าฝืน การงดความช่วยเหลือทางสังคมในชุมชน เป็นต้น จนมาตรการทางสังคมเป็นธรรมเนียมของหมู่บ้าน ซึ่งสามารถอ้างสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นได้

6) การประยุกต์ใช้ความเชื่อ จารีต และศาสนา เช่น การสืบชะตาแม่น้ำ และการบวชป่า เป็นต้น เพื่อให้คนในชุมชนเชื่อและศรัทธาต่อการอนุรักษ์ป่าและแม่น้ำ (วังปลา) อาศัยความเชื่อทางศาสนาและจารีต ทำให้ชาวบ้านเกรงกลัวต่อบาป เมื่อจะลักลอบจับปลาในเขตอนุรักษ์หรือตัดไม้จากป่าชุมชน และเป็นการบอกกล่าวต่อสังคมให้เกิดการยอมรับในวงกว้าง

7) การมีส่วนร่วม ใช้ทำงานที่ทุกคนมีส่วนร่วม ทั้งร่วมคิด ร่วมทำ เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งทำงานร่วมกันในเชิงพหุภาคี ได้ใช้วิธีการคล้ายๆ การลงแขก หรือ “เอามือ” ในภาษาเหนือ คือเมื่อมีงานของหน่วยงานหรือภาคีใด (ชาวบ้าน โรงเรียน สถานีนามัย วัด หรือส่วนราชการอื่นที่ทำงานในพื้นที่) ภาคีอื่นๆ ก็จะมีการไปร่วมงานด้วย หากภาคีใดไม่ให้ความร่วมมือหรือมีส่วนร่วม ก็จะไม่ได้รับความร่วมเช่นเดียวกัน ส่วนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมค่อนข้างมาก

(3) รูปแบบและกลไกการทำงานของกลุ่ม

รูปแบบการทำงานของกลุ่มอนุรักษ์ป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ของแต่ละชุมชน มีสมาชิกเป็นชาวบ้านทุกคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้น โดยมีคณะกรรมการดำเนินการบริหารจัดการ ทำงานในลักษณะกลุ่มและเครือข่าย โดยใช้กลไกของกฎระเบียบและมาตรการทางสังคมของชุมชนเป็นหลัก

ร่วมกับกฎหมายของภาครัฐในการบริหารจัดการทรัพยากร และการประสานความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน

(4) หลักการจัดการการอนุรักษ์ป่าและแม่น้ำ

ชุมชนตำบลไหล่นาน มีหลักการจัดการอนุรักษ์ป่าและแม่น้ำ (วังปลา) โดยอาศัยหลักการที่สำคัญ 6 ประการ คือ

- 1) การบริหารเชิงองค์กรและเครือข่าย
- 2) สิทธิชุมชน ซึ่งเป็นสิทธิหน้าหมู่สิทธิส่วนรวม โดยใช้มาตรการสังคมและกฎระเบียบของชุมชน ตามจารีตของท้องถิ่น
- 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ตรงกับความเชื่อและจารีตประเพณีของชุมชน
- 4) การจัดการผลประโยชน์ร่วมกันและความเป็นธรรมในชุมชนและสังคม
- 5) ความยั่งยืนของระบบการผลิตและความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ
- 6) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และภาคส่วนต่างๆ

(5) ผลหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ตั้งแต่อดีตที่เริ่มมีการอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ (วังปลา) ของชุมชนตำบลไหล่นาน อย่างจริงจังจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2547) มีดังนี้

- 1) เกิดกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน กลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำ (วังปลา) ในแต่ละหมู่บ้าน และเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลไหล่นาน
- 2) ทำให้เกิดกฎระเบียบและมาตรการที่เข้มแข็งในการจัดการป่าชุมชนและแม่น้ำ (วังปลา) ของชุมชน ต่อไปอาจกลายเป็นวิถีของชุมชน หรือจารีตท้องถิ่น
- 3) มีความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศป่าไม้ และแม่น้ำ (แม่น้ำนาน แม่น้ำว่า และลำห้วยต่างๆ) ในพื้นที่ของตำบลไหล่นาน
- 4) สร้างความมั่นคงทางอาหารจากแหล่งธรรมชาติให้แก่ชุมชน ทั้งจากป่าและแม่น้ำ เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักต่างๆ ไข่มดแดง ปลาและสัตว์น้ำต่างๆ เป็นต้น
- 5) สร้างรายได้แก่คนในชุมชน และนอกชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นคนในชุมชน เช่น จากการหาเห็ด หน่อไม้ขาย หรือจับปลาขาย เป็นต้น
- 6) สร้างความภาคภูมิใจคนในชุมชน ความภาคภูมิใจในสิ่งที่ตนเองได้ทำให้ลูกหลาน และความภาคภูมิใจในความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศป่าและน้ำที่กลับมาอีกครั้งหนึ่ง
- 7) มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในชุมชน โดยเฉพาะวังปลาที่มีผู้คนมาเที่ยวชมปลาอย่างเพลิดเพลิน
- 8) เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของท้องถิ่น ป่าชุมชนและวังปลา ได้ผลิตขึ้นมารับใช้ชุมชนในการเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน โดยเฉพาะเด็ก ๆ และเยาวชน รวมทั้งเป็นสถานที่ศึกษาดูงานของชุมชน หรือองค์กรอื่น ๆ

(6) เงื่อนไขหรือปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ (วังปลา)

ตำบลไหล่นาน มีเงื่อนไขบริบทของชุมชนและปัจจัยที่สำคัญ ที่มีผลต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ (วังปลา) ดังนี้

- 1) ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน
- 2) ชุมชนเห็นความสำคัญและเกิดความตระหนักด้วยตนเอง
- 3) ชุมชนมีความเชื่อและศรัทธา ในวัฒนธรรมและศาสนาของตนเอง
- 4) พื้นที่ป่าและแม่น้ำอยู่ใกล้ชุมชน และวิถีชีวิตชุมชนพึ่งพาป่าและแม่น้ำในการดำรงชีพ และชุมชนมีป่าและแม่น้ำที่สามารถฟื้นตัวได้เองตามธรรมชาติ
- 5) ชาวบ้านยึดถือ เคารพ จารีตและกฎระเบียบของชุมชนในการอยู่ร่วมกัน
- 6) มีกลุ่มและเครือข่ายที่เป็นรูปธรรม ทำงานเชื่อมโยงกันในตำบลไหล่นาน และเชื่อมโยงกับเครือข่ายหรือองค์กรภายนอกชุมชน
- 7) การมีกฎระเบียบชุมชนที่เข้มแข็งในการอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ (วังปลา)
- 8) การสนับสนุนของบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ในการสร้างวิถีคิดเชิงเนื้อหา.วิธีการจัดการ งบประมาณ ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องตามจังหวะของวิถีชุมชน เช่น นักวิชาการจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน กลุ่มอัยการเมืองน่าน องค์การบริหารส่วนตำบลไหล่นาน เป็นต้น

(7) ปัญหาหรืออุปสรรคที่มีผลต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ (วังปลา)

การดำเนินการอนุรักษ์ป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ของชุมชนตำบลไหล่นาน บางปัญหาก็แก้ไขได้ในบางชุมชน บางปัญหากำลังหาทางแก้ไขอยู่ ปัญหาหรืออุปสรรคที่สำคัญ มีดังนี้

- 1) การละเมิดกฎระเบียบชุมชนในการอนุรักษ์ป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ทั้งคนชุมชนและคนนอกชุมชน
- 2) สารเคมีกำจัดศัตรูพืชจากภาคการเกษตรลงสู่แม่น้ำ ทำให้มีผลกระทบต่อสัตว์น้ำและปลา
- 3) การแย่งชิงอาหารจากป่าชุมชนจากบุคคลภายนอกชุมชนตำบลไหล่นาน
- 4) การนำขยะมาทิ้งในบริเวณป่าชุมชนของบุคคลภายนอกชุมชน
- 5) การจัดหางบประมาณในการพัฒนาสถานที่แหล่งอนุรักษ์ปลา (วังปลา)

8.1.2 การพัฒนากระบวนการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ

เดิมชุมชนได้มีการพัฒนาการอนุรักษ์ มาก่อน ในช่วงของโครงการวิจัยฯ ได้กำหนดให้ชุมชนมีการพัฒนาการอนุรักษ์ ขึ้น ซึ่งชุมชนมีการผลิตซ้ำความรู้เดิม และพัฒนากระบวนการอนุรักษ์ ขึ้นมาใหม่ สรุปได้ ดังนี้

(1) การพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชน

- 1) การพัฒนาโครงสร้างภูมิสถาปัตยกรรมในพื้นที่อนุรักษ์ป่าและน้ำ

2) การขยายเขตพื้นที่อนุรักษ์ ชุมชนได้ขยายเพิ่มพื้นที่อนุรักษ์น้ำ (เขตวังปลา) จำนวน 3 แห่ง รวมทั้งหมดพื้นที่ตำบลไหล่นานมีวังปลา จำนวน 12 แห่ง

3) การพัฒนาภูมิสถาปัตย์ทางสังคมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชน

4) การพัฒนาพื้นที่เขตอนุรักษ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

5) การพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชน

6) การส่งเสริม ป้องกัน และฟื้นฟูทรัพยากรป่าและน้ำ

7) การพัฒนาการสื่อสารสาธารณะและการประชาสัมพันธ์

8) การพัฒนาจิตวิญญาณหรือจิตสำนึกของคนในชุมชน โดยประยุกต์ใช้ความเชื่อจารีต ประเพณีท้องถิ่น

9) การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในหลักสูตรระบบโรงเรียนประถมศึกษา เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ

(2) กระบวนการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ

ชุมชนได้ใช้กระบวนการต่างๆ ในการทำงานพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ ดังนี้

1) ประชาสังคม

2) การจัดทำแผนของชุมชน

3) แลกเปลี่ยนเรียนรู้

4) การประยุกต์ใช้ความเชื่อ จารีต และภูมิปัญญาท้องถิ่น

5) การยกย่องเชิดชูผู้ทำความดีในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ

6) การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของชุมชน กับชุมชนหรือองค์กรอื่นๆ ทั้งภาครัฐ เอกชนในระดับทั้งท้องถิ่น และระดับชาติ

7) สร้างและพัฒนาภูมิสถาปัตย์ทางสังคมของชุมชน

8) การเรียนการสอนในสถานศึกษาโรงเรียนประถมในพื้นที่ ได้นำเอาเนื้อหาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ ไปบูรณาการในหลักสูตรการเรียนการสอน

9) การสื่อสารสาธารณะ เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำอย่างต่อเนื่อง

12) การมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในชุมชน

13) การสร้างความร่วมมือจากภาคีภายนอกชุมชน

(3) ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชน

ชุมชนได้เริ่มมีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำมาก่อนแล้ว โครงการวิจัยฯ ได้เกิดกิจกรรมการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำในชุมชนต่างๆ จนเกิดผลขึ้น ดังนี้

1) พื้นที่เขตอนุรักษ์แม่น้ำ คือ เขตวังปลา เพิ่มขึ้นจำนวน 3 แห่ง รวมทั้งหมด 12 แห่ง

2) โครงสร้างพื้นฐานหรือสิ่งก่อสร้างในจุดอนุรักษ์และแหล่งท่องเที่ยวได้รับการพัฒนา

3) กฎระเบียบหรือกติกาทางสังคมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำได้ถูกปรับปรุงหรือพัฒนาทันสมัยทุกหมู่บ้าน มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

4) วัฒนธรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการฟื้นฟู ชุมชนได้นำความเชื่อท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้

5) กลุ่มบุคคลต่างๆ ในชุมชน มีส่วนร่วมที่ชัดเจนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ และการพัฒนาชุมชนเพิ่มขึ้น

6) เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนและในสถานศึกษา คนในชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำในเวทีต่างๆ ของชุมชน และการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนหรือองค์กรภายนอกชุมชนต่างๆ

7) พื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

8) คนในชุมชนได้รับการยกระดับจิตใจหรือจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าและน้ำมากขึ้น การพูดคุยบ่อยๆ ตามเวทีต่างๆ การร่วมกิจกรรมของชาวบ้าน รวมทั้งพิธีกรรมทางความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นได้ทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกการดูแลรักษาและวางแผน ต่อทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น

9) เกิดกระบวนการประชาคมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรป่าและน้ำ ได้ทำให้กระบวนการประชาคมเกิดขึ้นตลอดเวลาจนเกือบเป็นวิถีของชาวบ้าน

10) แกนนำในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ ได้รับการชื่นชมและยอมรับจากสังคมมากขึ้น ทำให้เกิดคนดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำเพิ่มขึ้น

11) องค์กรต่างๆ ได้มีโอกาสทำงานร่วมกับชุมชนมากขึ้น

(4) รูปแบบการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ

ชุมชนตำบลไหล่นาน ได้ทำการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำในทุกหมู่บ้าน โดยทุกหมู่บ้านได้มีการพัฒนาฯ มาก่อนโครงการวิจัยฯ แล้ว หลังจากชุมชนได้ศึกษาองค์ความรู้ของตนเอง ก็ได้ทำการพัฒนาฯ ต่อจากเดิม ได้ทำให้เกิดกิจกรรม กระบวนการต่างๆ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ ซึ่งสามารถสรุปเป็นรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชนตำบลไหล่นาน ดังนี้

(ดูแผนภูมิข้างล่าง ประกอบ)

1) การบริหารกลุ่มหรือองค์กรชุมชน เช่น คณะกรรมการ ทำหน้าที่ในการบริหารงาน ควบคุมกำกับ การจัดการทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชน ชาวบ้านถือว่าเป็นสมาชิกลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ทำงานเชิงบูรณาการ และการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

2) กฎกติกาทางสังคม คือ กฎระเบียบชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ โดยอ้างสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นของหน้าหมู่บ้าน กฎระเบียบของชุมชน ได้ทำให้ก้าวไปสู่เป็นกติกาทางสังคมที่ทราบกัน เกิดการยอมรับทั้งในชุมชนและสังคม สามารถทำให้เหมาะสม

กับสภาพชุมชนและมีสภาพบังคับในพื้นที่ของชุมชน โดยใช้สื่อสารสาธารณะกับสังคม การเชื่อมต่อกับองค์กรภาครัฐทั้งทางกฎหมายและการปกครอง กฎกติกาทางสังคม เป็นสิ่งที่คอยควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ (ทางกาย) ในการส่วละเมิดทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้น กฎกติกาทางสังคม คือ กฎการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติ

3) การใช้ความเชื่อ ประเพณีท้องถิ่น ชุมชนได้นำความเชื่อ ประเพณีของท้องถิ่น มาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การสืบชะตา แม่น้ำ การบวชป่า การตั้งศาลเจ้าที่ ศาลพระภูมิ เป็นต้น กิจกรรมดังกล่าว จะมีการประกอบพิธีกรรม มีผู้คนจากหลากหลายมาร่วมงาน โดยมีความเชื่อว่าจะได้ปกป้องรักษาทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชน ซึ่งเป็นการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ หรือจิตวิญญาณ หรือเป็นอุดมการณ์ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ

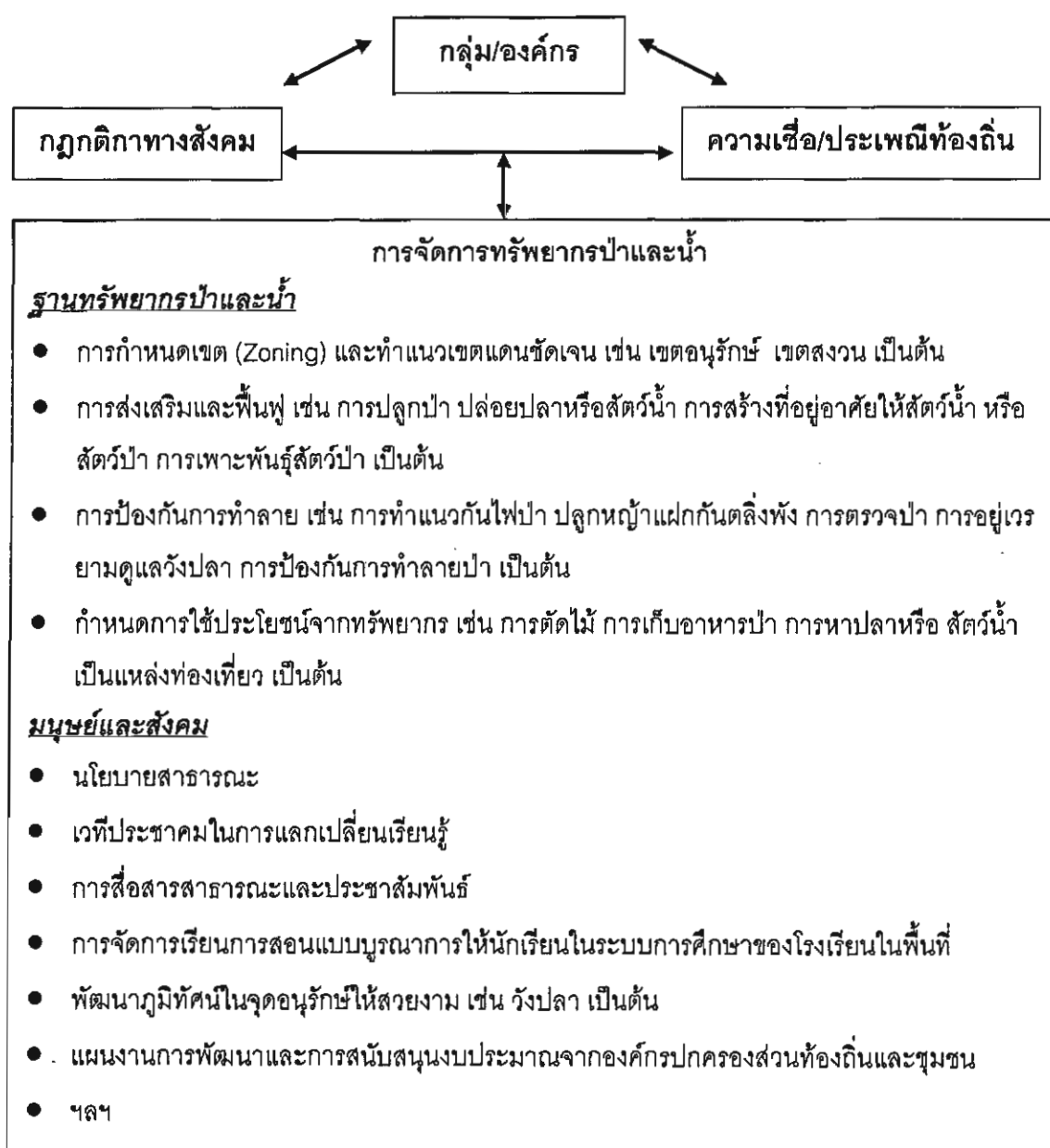
4) การจัดการทรัพยากรป่าและน้ำ การจัดการแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

(1) **ด้านฐานทรัพยากรป่าและน้ำ** เช่น การกำหนดเขต (Zoning) และทำแนวเขตแดนชัดเจน ส่งเสริมและฟื้นฟู การป้องกันการป้องกันการทำลาย การกำหนดการใช้ประโยชน์ทรัพยากร เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ทำให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศ มนุษย์สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่างพอดีไม่กระทบต่อระบบนิเวศของป่าและน้ำ

(2) **ด้านมนุษย์และสังคม** เช่น นโยบายสาธารณะ เวทีประชาคมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสื่อสารสาธารณะและประชาสัมพันธ์ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการให้นักเรียนในระบบการศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่ พัฒนาภูมิทัศน์ในจุดอนุรักษ์ให้สวยงาม เช่น วังปลา จัดทำแผนงานการพัฒนาทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชน เป็นต้น การจัดการด้านมนุษย์และสังคม เป็นการจัดการมนุษย์และสังคมมนุษย์ ให้ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดฐานทรัพยากรป่าและน้ำให้มีระบบนิเวศสมบูรณ์ มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกับป่าและน้ำได้อย่างสมดุล

รูปแบบการพัฒนานี้ ได้ทำให้กลุ่มหรือองค์กรชุมชน ใช้กฎกติกาทางสังคม และความเชื่อ ประเพณีท้องถิ่น สนับสนุนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ ทั้งทางด้านฐานทรัพยากรและด้านมนุษย์และสังคม ให้เกิดความสมดุลในการอยู่ร่วมกัน

แผนภูมิ รูปแบบการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชนตำบลไหล่นาน

8.1.3 การขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ

การขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) โครงการฯ ได้จัดเวทีหมู่บ้าน โดยผู้นำและทีมวิจัยแต่ละหมู่บ้าน เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน และดำเนินการขยายผลไปยังชุมชนรอบข้าง และเชื่อมโยงกับชุมชนทั้งตำบลไหล่นาน เพื่อให้ชุมชนนั้นมีการอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ และจัดเวทีชาวบ้านเพื่อติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วมทั้งตำบลและสรุปผลการดำเนินงาน โดยเชิญชุมชนใกล้เคียงจากตำบลอื่น มาร่วมประชุมเสวนา จำนวน 1 วัน และนอกจากนี้ ชุมชนตำบลไหล่นาน ยังมีการขยายผลในรูปแบบการเข้าร่วมการนำเสนอกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนและวังปลาในเวที

ประชาคมในระดับจังหวัด และเผยแพร่การดำเนินงานอนุรักษ์ฯ ทางสื่อวิทยุ และการใช้กลไกเครือข่าย ผู้นำชุมชน (ชมรมกำนัน-ผู้ใหญ่จังหวัดน่าน) สามารถสรุปการขยายผล ได้ดังนี้

(1) ประเด็นหรือเนื้อหาที่นำมาใช้ขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ชุมชนได้นำเสนอเนื้อหา ต่างๆ เพื่อขยายผลต่อการพัฒนาชุมชน และให้ชุมชนอื่นๆ ดังนี้

1) แนวคิดหรือหลักการในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) แนวคิดดังกล่าว เป็นการแก้ปัญหาและฟื้นฟูทรัพยากรฯ ของชุมชน เป็นแนวคิดที่ทำให้ชาวบ้านและชุมชนได้คิดเชิงระบบมากขึ้น เช่น การจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ หรือการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน เพื่อเป้าหมายของคนในชุมชน

2) ผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ชุมชนตำบลไหล่น่าน ได้นำเสนอผลจากการอนุรักษ์ฯ ดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดผลดีจำนวนมาก เช่น มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าและน้ำ จำนวนปลาและสัตว์น้ำที่เพิ่มขึ้น มีเห็ด หน่อไม้ พืชอาหารป่าเพิ่มขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการหาอาหารในป่า มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เกิดความสุขทางจิตใจของคนในชุมชน มีแหล่งพักผ่อนหย่อนใจหรือแหล่งท่องเที่ยวเกิดขึ้น เป็นต้น

3) วิธีการหรือกระบวนการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ซึ่งก็หมายถึงการทำอย่างไรจึงสามารถอนุรักษ์ฯ ได้ เช่น การตั้งกลุ่มหรือคณะกรรมการ การจัดทำประชาคม การมีส่วนร่วมของประชาชน การจัดทำกฎระเบียบหรือกติกาทางสังคมในการควบคุมกำกับ การประยุกต์ใช้ประเพณี วัฒนธรรม และการสร้างนโยบายสาธารณะ เป็นต้น

(2) กระบวนการหรือวิธีการในการขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ

ชุมชนได้ใช้กระบวนการขยายผล เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในการอนุรักษ์ฯ และขยายเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) เพิ่มมากขึ้น หรือการเชื่อมต่อเครือข่ายอื่นๆ โดยเฉพาะชุมชนที่มีพื้นที่หรือลำน้ำติดต่อกัน ทั้งการขยายผลสู่การพัฒนาเรื่องอื่น และชุมชน อื่นๆ ดังนี้

1) การประชาคม ชุมชนจะทำการขยายผลไปสู่การพัฒนาเรื่องอื่นๆ จะต้องใช้เวทีในการพูดคุย ปรึกษาหารือ หรือถกเถียง หาแนวทาง โดยการผ่านความเห็นชอบในเวทีประชาคมของชุมชนก่อน

2) การเสริมสร้างสมรรถนะและการใช้ศักยภาพของผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นผู้นำทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ประธานกลุ่มองค์กรในชุมชน ต่างๆ และผู้สนับสนุนกระบวนการวิจัย ซึ่งทางโครงการได้กำหนดขึ้น เป็นต้น ได้ให้บทบาทในการกระตุ้น ประสานงาน กำกับ ตลอดจนฝึกการคิด การวางแผน จัดบทบาทหน้าที่ และการนำเสนอผลงานต่อที่ประชุมสาธารณะ

4) การมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาหรือการขยายผลทุกอย่าง จะเน้นการมีส่วนร่วม ในการคิด การปฏิบัติ กิจกรรมต่าง ๆ และรับผิดชอบ โดยให้ทุกคนรอบรู้ ทุกกลุ่ม/องค์กรชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมตามศักยภาพของตนเอง

5) จัดการกระบวนการเรียนรู้ ชุมชนได้ให้ผู้อาวุโสได้สอนลูกหลานในชุมชนและในโรงเรียน และได้นำเอาความรู้ไปจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน เช่น การประกวดเรียงความ การออกไปศึกษานอกโรงเรียน การให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น

6) การใช้วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อท้องถิ่น เป็นสื่อไปสู่ความเข้าใจในการพัฒนาต่างๆ นำไปสู่การพัฒนาจิตวิญญาณและจิตสำนึกของคนในชุมชน เช่น การสืบชะตาแม่น้ำ การบวชป่า การสร้างศาลพระภูมิ หรือศาลเจ้าที่ เป็นต้น

7) การประสานงาน โดยผู้นำชุมชนทั้งระดับตำบลและหมู่บ้าน ได้ใช้วิธีการประสานงานเพื่อให้การอนุรักษ์ฯ ของชุมชนทราบ ขอสนับสนุน การทำงานร่วมกัน ทั้งภาครัฐ ท้องถิ่น ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคการเมือง ภายในและนอกชุมชน

9) การจัดเวทีชุมชนหรือเวทีชาวบ้าน เวทีนี้ ได้เชิญชุมชนและภาคีต่างๆ โดยชุมชนได้มีการนำเสนอผลการวิจัยหรือการอนุรักษ์ฯ ของตำบลไหล่นาน และร่วมอภิปราย แสดงความคิดเห็นต่างๆ ทั้งความประสบผลสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค และสร้างความร่วมมือกับชุมชนต่างๆ รอบข้างในการทำงานร่วมกันในการพัฒนาเครือข่ายการอนุรักษ์ฯ

10) การประชาสัมพันธ์ ชุมชนได้ใช้วิธีการบอกกล่าวกับผู้ที่เกี่ยวข้อง การแจ้งในที่ประชุม ให้ผู้นำชุมชนต่างๆ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนใช้กลไกเครือข่ายกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ทราบว่าตำบลไหล่นานมีการอนุรักษ์ฯ และให้ข้อมูลต่อรายการทางวิทยุ

11) การเข้าร่วมหรือการมีส่วนร่วมในเวทีประชาคมต่างๆ ของจังหวัด ชุมชนไหล่นาน มีบุคคลหรือผู้นำที่ร่วมอยู่ในเวทีประชาคมจังหวัดน่าน ได้ใช้โอกาสในการนำเสนองานการอนุรักษ์ฯ ของชุมชนเอง บางครั้งก็ถูกรับเชิญให้เป็นวิทยากร และนำเสนอผลงานเป็นนิทรรศการ

(3) ผลจากการขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา)

การขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชนตำบลไหล่นาน ทำให้เกิดผลขึ้น มีดังนี้

1) สร้างความเข้าใจและขยายแนวคิดให้ชุมชนต่างๆ ในการอนุรักษ์ฯ ของชุมชนตำบลไหล่นาน ตลอดจนกฎระเบียบ กติกาทางสังคมต่างๆ ในการควบคุมกำกับการอนุรักษ์ฯ ทำให้ผู้นำชุมชนต่างๆ รับทราบและแจ้งให้ลูกบ้านของตน หลีกเลี่ยงการกระทำที่ผิดกฎระเบียบการอนุรักษ์ฯ ของชุมชนไหล่นาน

2) เกิดข้อตกลงร่วมกัน ในการแก้ปัญหาต่างๆ ในการอนุรักษ์ฯ และประสานผลการใช้ประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างสันติ กับชุมชนที่อยู่รอบข้างซึ่งเคยพึ่งพาอาศัยกันมานานหลายชั่วอายุคน และชุมชนต่างๆ ที่อยู่รอบข้างให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ฯ

3) การพัฒนาเครือข่ายการอนุรักษ์ฯ โดยการเชื่อมโยงพื้นที่ที่อยู่ติดกันทั้งแม่น้ำ และพื้นที่ป่า

4) มีชุมชนใกล้เคียง และชุมชนอื่นๆ ได้เห็นรูปแบบ และจะนำรูปแบบการอนุรักษ์ฯ ไปใช้ในพื้นที่ของตน เป็นการกระตุ้นให้เกิดพื้นที่หน่ออ่อนของการอนุรักษ์ฯ ขึ้น

5) ชุมชนตำบลไหล่นาน เป็นที่รู้จักและเป็นต้นแบบหนึ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชุมชน และแม่น้ำ (วังปลา) ของจังหวัดน่าน และสร้างความภาคภูมิใจให้คนในชุมชนตำบลไหล่นาน

(4) รูปแบบการขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ของชุมชนตำบลไหล่นาน

ชุมชนตำบลไหล่นาน ได้ใช้รูปแบบการขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ (วังปลา) ไปสู่การพัฒนาชุมชนเรื่องอื่นๆ และพื้นที่อื่นๆ ใช้รูปแบบ ดังนี้ (ดูแผนภูมิ ข้างล่าง) ชุมชนได้ใช้รูปแบบการขยายผล ทั้ง 4 ประเด็น นั้น มีความเชื่อมโยง ประสานสอดคล้องกัน การพัฒนากลุ่ม/องค์กรที่เข้มแข็ง ต้องมีการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ทำให้การเชื่อมประสานและขยายเครือข่าย และการจัดการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างสันติ ทำให้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชน ขยายผลไปสู่การพัฒนาอื่นๆ หรือชุมชนอื่นๆ ทำให้เกิดการจัดการทรัพยากรที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของชาวชุมชนตำบลไหล่นาน และเป็นการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

1) การใช้กระบวนการเรียนรู้ ชุมชนได้จัดการกระบวนการเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำสู่เรื่องอื่นๆ ได้ผ่านการสั่งสอนของผู้อาวุโสผู้เฒ่า การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน การเวทีประชาคมหรือเวทีสาธารณะ ในการร่วมการคิด แลกเปลี่ยนความรู้ วางแผนการทำงานร่วมกัน การจัดกิจกรรมนำเสนอผ่านพิธีกรรมประเพณี (บวชป่า หรือสืบชะตาแม่น้ำ) ทำให้กระบวนการเรียนรู้ ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้วิถีคิด การทำงานต่างๆ ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

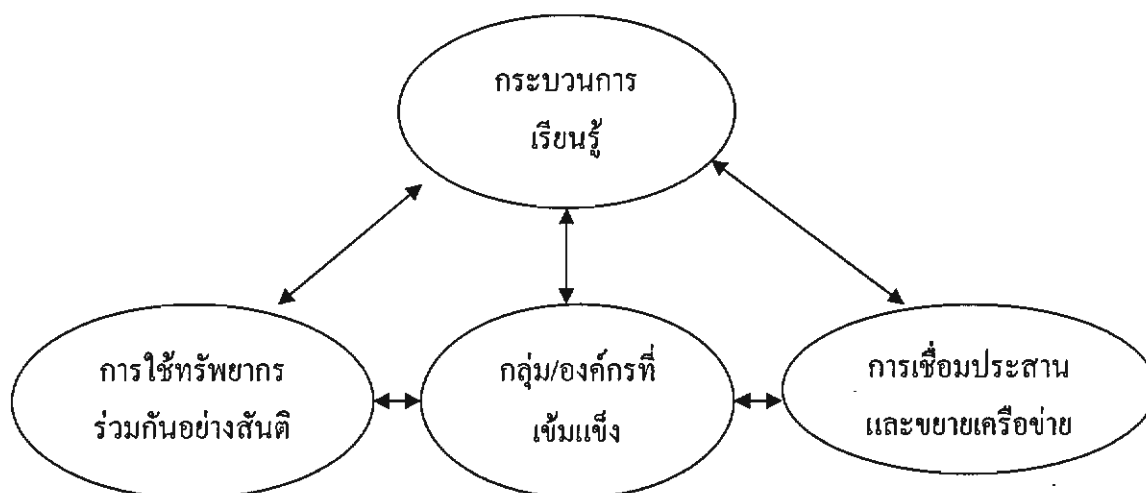
2) การสร้างกลุ่ม/องค์กรที่เข้มแข็ง ชุมชนได้พัฒนากลุ่มหรือองค์กรที่อนุรักษ์ป่าชุมชนและวังปลา ให้มีความเข้มแข็ง ทั้งในการจัดองค์กร การแบ่งหน้าที่ที่ชัดเจน การพัฒนากฎกติกาหรือกำรระเบียบ ตลอดจนการควบคุมให้เป็นไปตามกฎกติกาของชุมชน ผู้นำในกลุ่มหรือองค์กร ได้ถูกกระบวนการกลุ่มพัฒนาศักยภาพผู้นำที่เข้มแข็ง ทั้งการคิด การนำเสนอ ตลอดจนการจัดการในการพัฒนาต่างๆ กลุ่มอนุรักษ์ฯ ได้เป็นตัวอย่างของกลุ่ม/องค์กรในชุมชน

3) การเชื่อมประสานและขยายเครือข่าย ในพื้นที่ชุมชนที่อยู่ติดกันทั้งที่มีพื้นที่ติดต่อกัน หรือชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกัน เพื่อเข้าใจ ได้รับทราบ มองเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชุมชนและวังปลา เป็นการเชื่อมประสานเพื่อให้ชุมชนที่ยังไม่ได้ดำเนินการให้ดำเนินการเรื่องการอนุรักษ์ฯ หรือที่ทำการอนุรักษ์ฯ แล้ว ประสานเป็นเครือข่ายทำงานร่วมกัน โดยได้ใช้ผู้นำของชุมชน/กลุ่มของตำบลไหล่นานเป็นผู้ประสาน ได้ใช้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล คนคุ้นเคย ญาติ มิตรสหาย นอกจากนี้ ชุมชนชุมชนยังได้เชื่อมประสานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เข้ามาสนับสนุนการอนุรักษ์ป่าชุมชนและวังปลา

4) การจัดการการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างสันติ แบ่งปัน และเชื้ออาทร ชุมชนได้ขยายแนวคิดสู่ชุมชนอื่นๆ ทั้งที่มีพื้นที่ติดกัน และไม่ติดกัน ชุมชนได้มีการจัดการในการใช้ทรัพยากรร่วมกันทั้งในชุมชนเอง และนอกจากนี้ชุมชนอื่นๆ ที่ไม่ได้ร่วมอนุรักษ์ฯ หรือไม่มีพื้นที่ในการอนุรักษ์ป่า ชุมชนก็อนุญาตให้ใช้ทรัพยากรร่วมกันได้ตามกฎระเบียบ เช่น ชุมชนที่เคยมาตัดไม้ไปใช้ในงานศพ ชุมชน

ตำบลไหล่น่าน ก็อนุญาตตามกฎหมายกติกา หรือสามารถมาหาเก็บเห็ดไปรับประทานได้ เป็นต้น เป็นการแบ่งปัน เอื้ออาทรต่อเพื่อนชุมชนใกล้เคียง และสร้างความเข้าใจทางสังคมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

แผนภูมิ รูปแบบการขยายผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชนไหล่น่าน

8.2 ข้อเสนอแนะ

8.2.1 ข้อเสนอแนะการนำไปประยุกต์ใช้

(1) สามารถนำแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ (วังปลา) ไปประยุกต์ใช้กรณีพื้นที่ใหม่ ควรดำเนินการในพื้นที่ชนบทอื่นๆ ที่มีพื้นที่ป่าไม้ และแหล่งน้ำธรรมชาติหรือแหล่งน้ำสาธารณะ เพื่อจัดการทรัพยากร ดังกล่าว ในการฟื้นฟูแหล่งอาหารของชุมชน และคนในชุมชนสามารถได้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ควรเริ่มทำในชุมชนที่มีศักยภาพหรือมีความพร้อมก่อน เช่น เป็นชุมชนที่ความเป็นชุมชนหรือประชาคม มีกลุ่มผู้นำที่เข้มแข็ง เป็นต้น และเป็นการทำในลักษณะการสร้างเครือข่ายกลุ่มองค์กรหรือชุมชน และกรณีพื้นที่เดิม ควรเน้นการผลิตซ้ำความรู้เดิม และพัฒนาความรู้ใหม่ต่อจากเดิม สามารถต่อยอดการจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืน และขยายเครือข่ายการอนุรักษ์ฯ ไปยังพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงทั้งระบบพื้นที่การปกครองหรือระบบนิเวศ เช่น พื้นที่ลุ่มน้ำ หรือแม่น้ำสายเดียวกัน เป็นต้น

(2) การใช้เวทีประชาคม หรือเวทีชุมชน ในการจัดการความรู้ท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ โดยให้ชุมชนได้นำเสนอกระบวนการและผลการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ และให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน สามารถจุดประกายแนวคิดและเกิดการรับรู้ นำไปสู่การขยายผลที่ดีได้ โดยเงื่อนไข เป็นชุมชนที่บริบทไม่แตกต่างกันมากนัก หรืออาจมีพื้นที่ในการเชื่อมโยงกัน

8.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(1) ชุมชนได้เสนอแนะต่อรัฐบาล ในกรณีชุมชนที่มีการอนุรักษ์ป่าไม้ ให้รัฐบาลสนับสนุนให้ชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ เป็นการสามารถจูงใจให้ชุมชนดูแลป่าต้นน้ำมากขึ้น หรือมีการสนับสนุนทุนในการทำกิจกรรมการอนุรักษ์มากขึ้น

(2) การปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และแม่น้ำ ควรให้บทบาทของสถาบันการศึกษาหรือโรงเรียนร่วมเรียนรู้กับชุมชนและสร้างเป็นหลักสูตรท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียนในโรงเรียนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ

(3) ควรสนับสนุนให้มีการจัดการความรู้ ให้กับชุมชน ในด้านทรัพยากรป่าและแม่น้ำ และพัฒนาในระดับเครือข่ายการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งในระดับชุมชน อำเภอ หรือจังหวัด

(4) รัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสนับสนุนขุมลิตีชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าและแม่น้ำ อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณ และองค์ความรู้ ทั้งในรูปแบบของนโยบาย และกฎหมาย โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

บรรณานุกรม

- เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลไหล่นาน. (2546). ความสำเร็จและผลงานการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลไหล่นาน อำเภอเวียง จังหวัดน่าน. ม.ป.ท.
- พิเชษฐ์ หนองช้าง. (2544). การฟื้นฟูแหล่งน้ำและการเพิ่มอาหารโปรตีนจากแหล่งน้ำ: กรณีศึกษาบ้านหาดผาชน ตำบลเมืองจันท์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน.
วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชุมชนและชนบท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุทธิพงษ์ วสุโสภาพล. (2545). ประชาสังคม (Civil Society): กระบวนการพัฒนาชุมชนให้นานอยู่
บทเรียนจากกระบวนการพัฒนาชุมชนตำบลไหล่นาน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน. ม.ป.ท.
- หัตยาพร วิชาเหล็ก. (ม.ป.ป.). หนังสือเสริมประสบการณ์ตำบลไหล่นาน. (ม.ป.ท.).

ภาคผนวก ก

ผู้สนับสนุนกระบวนการวิจัย

1.นายพงษ์สวัสดิ์ ปัญญาอินทร์	ประธานสภา อบจ.น่าน
2.นายทัศน์ เย็นใจ	อาจารย์ 2 โรงเรียนบ้านท่าข้าม
3.นายถวิล ทองดี	สมาชิกอบต.บ้านห้วยเม่น
4.นางจันทร์เพ็ญ อ้อยใจ	อาจารย์ 2 โรงเรียนริมฝั่งว่าวิทยา
5.นายจาตุรนต์ อินนา	ทนายความ
6.นายชาญวิทย์ รุณวุฒิ	อาจารย์ 2 โรงเรียนบ้านบุญเรือง
7.นายสมจิต นันตาแสง	อาจารย์ 2 โรงเรียนบ้านไหล่น่าน
8.นางนงเยาว์ แก้วกุลทล	อาจารย์ 2 โรงเรียนบ้านท่าข้าม
9.พระครูวิสิฐนันท์วัฒน์	เจ้าคณะตำบลไหล่น่าน
10.พระอธิการชัยนิวัฒน์กิตติสาร	เจ้าอาวาสวัดไหล่น่าน
11.พระครูสถิตยน์นันทวุฒิ	เจ้าอาวาสวัดนาสา
12.นายสงบ จันทร์คำเรือง	ผู้ใหญ่บ้านไหล่น่าน
13.นายสมัย ปินต๊ิบ	ผู้ใหญ่บ้านนาสา
14.นายสมฤทธิ์ วงศ์คำ	ผู้ใหญ่บ้านท่าข้าม
15.นายประเชิญ อนุมา	ผู้ใหญ่บ้านปากจึก
16.นายลัด โนชัย	ผู้ใหญ่บ้านห้วยเม่น
17.นายประสิทธิ์ เชื้อนศิริ	ผู้ใหญ่บ้านห้วยสอน
18.นายสำราญ ปัญญาอินทร์	ประธานบริหารอบต.ไหล่น่าน
19.นายมานพ ยอดรัก	ประชาคมตำบลไหล่น่าน
20.นายสมคิด สุริยะ	กรรมการบริหารอบต.ไหล่น่าน
21.นายสำราญ แปงสี	ประธานอสม.ต.ไหล่น่าน
22.นางสาววรรณีย์ อารัญ	ประธานอสม.บ้านบุญเรือง
23.นางลำดวน แข่งขัน	ประธานอสม.บ้านไหล่น่านเหนือ
24.นายคำ อนุมา	ประธานอสม.และอบต.บ้านนาสา
25.นางสาวธนัชพร ธิกากรณ์	พยาบาลวิชาชีพสอ.ไหล่น่าน
26.นายฝาน หวันท็อก	ประธานอสม.และอบต.บ้านท่าข้าม
27.นายดวงเนตร กันทาเดช	อบต.บ้านไหล่น่านเหนือ
28.นายแสง อินวาทย์	สารวัตรกำนันตำบลไหล่น่าน

29.นายแปลก กาวิโอ	ผู้ใหญ่บ้านไหล่น่านเหนือ
30.นายรุ่งโรจน์ ณะภาณี	ครูใหญ่โรงเรียนบ้านไหล่น่าน
31.นายประทวน ศรีตนไชย	ครูใหญ่โรงเรียนบ้านนาสา
32.นายนพ พูลแสง	ผู้อำนวยการโรงเรียนริมฝั่งว้าวิทยา
33.นายธีรชัย แปงสี	กรรมการและเลขานุการสภาอบต.ไหล่น่าน
34.นางสาวณัฐภัตสร ปัญญาณะ	เจ้าหน้าที่ธุรการ อบต.ไหล่น่าน
35.นายศรีนุ่น คำสีแก้ว	อสม.และประชาคมบ้านบุญเรือง

ที่ปรึกษาโครงการ นายสุทธิพงษ์ วสุโสภภาพล นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม
และที่ปรึกษางานวิจัยท้องถิ่นน่าน

ภาคผนวก ข

ประเด็นคำถามเวทีเสวนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและแม่น้ำ

1. จุดเริ่มต้นของการก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ

- 1.1 การอนุรักษ์ป่าและแม่น้ำเริ่มต้นตั้งกลุ่มมาตั้งแต่เมื่อไร ? ใครเป็นผู้นำในการก่อตั้ง ?
- 1.2 สาเหตุที่นำไปสู่การอนุรักษ์เป็นอย่างไร ?
- 1.3 มีจุดมุ่งหมายอะไรในการอนุรักษ์ ?
- 1.4 สมาชิกของกลุ่มอนุรักษ์เป็นใคร ? มีจำนวนเท่าใด ? มีบทบาทหน้าที่อย่างไร ?
- 1.5 มีโครงสร้างการบริหารงาน / การแบ่งงานหรือกำหนดบทบาทหน้าที่ในกลุ่มอย่างไร ?

2. การพัฒนาการ/กระบวนการของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนและแม่น้ำ

- 2.1 กลุ่มอนุรักษ์ป่าและน้ำมีการทำงานอย่างไร ?
- 2.2 มีกิจกรรมอะไรบ้างในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ ?
- 2.3 มีมาตรการสนับสนุน ในการดำเนินงานการอนุรักษ์ป่าและน้ำอย่างไร ?
- 2.4 ได้รับการสนับสนุนในการอนุรักษ์จากใครหรือหน่วยงานใดบ้าง ? สนับสนุนอย่างไร ?
- 2.5 ชาวบ้าน / หน่วยงาน / องค์กรต่างๆในชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าและน้ำอย่างไร ?
- 2.6 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่น หน่วยงานอื่นหรือไม่ อย่างไร ?
- 2.7 มีการติดต่อประสานงานในกลุ่ม / ระหว่างกลุ่มกันอย่างไร ?
- 2.8 มีการเชื่อมโยงหรือสร้างเครือข่ายกับชุมชนหรือองค์กรอื่นหรือไม่ อย่างไร ?
- 2.9 มีการสร้างความเข้มแข็งในการทำงานให้กลุ่มอนุรักษ์อย่างไร ? มีทิศทางเป็นอย่างไร ?
- 2.10 อะไรเป็นตัวบอกลถึงความเข้มแข็งหรือความสำเร็จของการอนุรักษ์ป่าและน้ำ และมีปัจจัยหรือจุดสำคัญอะไรในการนำไปสู่การสร้างความสำเร็จหรือความสำเร็จของกลุ่ม ?
- 2.11 มีการเรียนรู้หรือถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่า / น้ำ หรือไม่ อย่างไร ?
- 2.12 ในการทำงานของกลุ่มอนุรักษ์ป่าและน้ำ มีปัญหา / อุปสรรค หรือไม่ ? อย่างไร ?
- 2.13 มีการดำเนินการแก้ปัญหาอย่างไร ?

3. ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชน

3.1 จากการอนุรักษ์ผลที่เกิดขึ้นกับป่า มีผลดีอย่างไร ? มีผลเสียอย่างไร ?

3.2 จากการอนุรักษ์ผลที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำ มีผลดีอย่างไร ? มีผลเสียอย่างไร ?

3.3 ผลที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน -ผลดี ผลเสีย ที่เกิดต่อรายบุคคลเป็นอย่างไร ?

-ผลดี ผลเสีย ที่เกิดขึ้นกับครอบครัวเป็นอย่างไร ?

-ผลดี ผลเสีย ที่เกิดขึ้นกับคนทั้งชุมชนเป็นอย่างไร ?

3.4 หลังจากมีการอนุรักษ์ป่า / น้ำ มีปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชนท่านอย่างไรบ้าง ?

3.5 ชุมชนของท่านได้นำแนวคิดหรือหลักการในการอนุรักษ์ป่า/น้ำไปใช้ดำเนินงานในเรื่องอื่นอย่างไร?

4. ก้าวต่อไป / ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ

ในอนาคตต่อไป การอนุรักษ์ป่าและน้ำในชุมชนของท่านควรจะก้าวไปข้างหน้าอย่างไร ?

มีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง ?

ภาคผนวก ค

แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก

1. การก่อเกิดกลุ่มอนุรักษ์ป่าและแม่น้ำ

- จุดเริ่มต้นของการอนุรักษ์ เมื่อไร / ใครเป็นผู้ก่อตั้ง / ตั้งกลุ่มเมื่อไร ?
- อะไรเป็นสาเหตุ / ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์ ?
- การเปลี่ยนแปลงตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกลุ่มมาจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมอย่างไร ?
(วัตถุประสงค์ / จุดมุ่งหมาย, ความร่วมมือ, การมีส่วนร่วม ฯลฯ)
- รูปแบบ/รูปธรรมการดำเนินงานของกลุ่มเป็นอย่างไร ?
- ระบบสมาชิกของกลุ่มเป็นอย่างไร ? (ใคร/ประเภท/จำนวน/อายุ/อาชีพ ฯลฯ)
- มีโครงสร้างการบริหารงาน / การกำหนดตำแหน่งหน้าที่ภายในกลุ่มอย่างไรบ้าง ?
- หลังจากจัดตั้งกลุ่มจนถึงปัจจุบันมีผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนในแต่ละระยะเป็นอย่างไร ?

2. การพัฒนา/กระบวนการของกลุ่มอนุรักษ์ป่าและน้ำ

- กลุ่มมีกลไกหรือวิธีการทำงานอย่างไรบ้าง ?
- มีกระบวนการอนุรักษ์ที่มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างไร ?
 - มีการพบปะพูดคุยกันอย่างไร ?
 - มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างพื้นที่หรือองค์กรอื่นหรือไม่ /อย่างไร ?
 - มีการกำหนดมาตรการทางสังคมสนับสนุนอย่างไร ?
- การมีส่วนร่วมของบุคคลหรือกลุ่มต่างๆ เป็นอย่างไร ?
- หุ้นส่วนการพัฒนา มีใครบ้าง / มีลักษณะการทำงานเป็นอย่างไร ?
- ปัจจัย/เงื่อนไขในชุมชนหรือกลุ่มที่ได้เรียนรู้และให้การสนับสนุนในการดำเนินงานของกลุ่มเป็นอย่างไร ? มากน้อยแค่ไหน ?
- การติดต่อสื่อสารระหว่างกลุ่มมีมากน้อยเพียงใด ?
- มีการเชื่อมโยง/เครือข่ายร่วมกับชุมชนอื่นหรือองค์กรอื่นหรือไม่ อย่างไร ?
- การสร้างศักยภาพของกลุ่มให้เข้มแข็ง/การประสานความร่วมมือ/การปรับทิศทางการดำเนินงานเป็นอย่างไร ?
- อะไร เป็นตัวบ่งชี้ถึงความเข้มแข็ง/ความสำเร็จของการอนุรักษ์ป่าและน้ำของกลุ่ม ?
- ปัจจัย/จุดสำคัญอะไร ที่นำไปสู่ความสำเร็จหรือความเข้มแข็งของกลุ่ม ?
- มีปัญหา/อุปสรรคที่มีผลต่อกระบวนการอนุรักษ์ในพื้นที่ของชุมชนหรือไม่ อย่างไร และแก้ไขอย่างไร ?

3. ผลกระทบจากการอนุรักษ์ป่าและน้ำของชุมชน

3.1 ผลจากการอนุรักษ์ป่าชุมชน

- ใครที่ได้รับผลดี หรือ ผลเสีย และได้รับอย่างไร ?
- ครอบครัวใดในชุมชน ที่ได้รับผลดี หรือ ผลเสีย และได้รับอย่างไร ?
- ทั้งชุมชนหรือหมู่บ้านได้รับผลดี หรือ ผลเสีย และได้รับอย่างไร ?
- พื้นที่ป่าชุมชน (พืช/ต้นไม้/สัตว์ป่า/ที่ดิน ฯลฯ) มีเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง ? และพื้นที่ของหมู่บ้านได้รับผลกระทบอย่างไรบ้าง ?

3.2 ผลจากการอนุรักษ์แม่น้ำ

- ใครที่ได้รับผลดี หรือ ผลเสีย และได้รับอย่างไร ?
- ครอบครัวใดในชุมชน ที่ได้รับผลดี หรือ ผลเสีย และได้รับอย่างไร ?
- ทั้งชุมชนหรือหมู่บ้านได้รับผลดี หรือ ผลเสีย และได้รับอย่างไร ?
- แม่น้ำ (คุณภาพน้ำ/สัตว์น้ำ/ พืชผัก ฯลฯ) มีเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง ? และพื้นที่แหล่งน้ำของหมู่บ้านได้รับผลกระทบอย่างไรบ้าง ?

4. ก้าวต่อไป / ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ

- จะมีดำเนินงานต่อไปอย่างไร ? และอนาคตจะทำอะไรต่อไป ?
- มีข้อเสนอแนะอย่างไร ?

ภาคผนวก ง

**กำหนดการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างพื้นที่
ระหว่างวันที่ 12-13 พฤศจิกายน 2545
ณ พื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดสุพรรณบุรี**

วันอังคารที่ 12 พฤศจิกายน 2545

เวลา	04.00 น.	ออกเดินทางจากอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
เวลา	13.00-15.00 น.	ศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การจัดการองค์ความรู้เพื่อ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพหุชาติ จังหวัดนครสวรรค์
เวลา	15.30 น.	ออกเดินทางจากจังหวัดนครสวรรค์ไปจังหวัดสุพรรณบุรี
เวลา	18.00 น.	เดินทางถึงจังหวัดสุพรรณบุรี เวทีสรุปบทเรียนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์

วันพุธที่ 13 พฤศจิกายน 2545

เวลา	09.00-12.00 น.	ศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การจัดการองค์ความรู้เพื่อ การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ตำบลวิหารแดง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
เวลา	12.00-13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
เวลา	13.30-15.30 น.	ศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การจัดการองค์ความรู้เพื่อ การอนุรักษ์ควายไทย ณ หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี
เวลา	16.00-17.00 น.	ศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์ชาวนาไทย อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
เวลา	18.00 น.	เดินทางกลับจังหวัดน่าน

ภาคผนวก จ

กฎระเบียบในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำในพื้นที่ตำบลไหล่น่าน

กฎระเบียบของหมู่ 1 และ หมู่ 8 (บ้านไหล่น่าน และบ้านไหล่น่านเหนือ)**กฎระเบียบในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้**

1. ห้ามตัดไม้ทุกชนิด หรือทำลายป่าในเขตอนุรักษ์ ยกเว้นหาเห็ด และหน่อไม้ ผู้ใดฝ่าฝืนปรับผู้ตัดไม้ ต้นละ 5,000 บาท
2. ห้ามล่าสัตว์ป่าชนิด ไ
3. นเขตป่าอนุรักษ์ ผู้ใดฝ่าฝืนปรับตัวละ 5,000 บาท
4. ห้ามทิ้งขยะในเขตป่าอนุรักษ์ ฝ่าฝืน ปรับ 10,000 บาท
5. ผู้พบเห็นและนำจับ จะได้ค่าตอบแทน 50% ของค่าปรับ
6. บุคคลในหมู่บ้านถ้าฝ่าฝืนกฎระเบียบ จะไม่ให้กู้ยืมเงินกองทุนในหมู่บ้านทุกอย่าง

กฎระเบียบในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ (เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำทั้ง 2 แห่ง)

1. ห้ามจับสัตว์น้ำทุกชนิดบริเวณเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ถ้าฝ่าฝืนปรับ 10,000 บาท
2. เครื่องมือจับสัตว์น้ำทุกชนิด ถือว่าผิดกฎระเบียบ
3. กรรมการนำจับได้รับค่าตอบแทน 50% ของเงินค่าปรับ
4. ผู้พบเห็นนำแจ้งคณะกรรมการได้รับค่าตอบแทน 20% ของค่าปรับ
5. นอกเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ห้ามจับปลาโดยเครื่องมือที่ผิดกฎหมายทุกชนิด
6. บุคคลในหมู่บ้านถ้าฝ่าฝืนกฎระเบียบ จะไม่ให้กู้ยืมเงินกองทุนในหมู่บ้านทุกอย่าง

กฎระเบียบของหมู่ที่ 2 บ้านบุญเรือง**กฎระเบียบในการอนุรักษ์ป่าชุมชน**

1. ห้ามตัดต้นไม้ทุกชนิดหรือทำลายในเขตอนุรักษ์ ถ้าผู้ฝ่าฝืน ปรับ ต้นละ 5,000 บาท
2. ห้ามนำขยะทุกชนิดทิ้งในเขตอนุรักษ์ป่า ถ้าฝ่าฝืนปรับ 10,000 บาท
3. ห้ามเผาป่าล่าสัตว์ ถ้าฝ่าฝืน ปรับ 10,000 บาท
4. ห้ามนำกล้วยไม้ป่า ออกจากเขตป่าอนุรักษ์ ถ้าฝ่าฝืนปรับ 10,000 บาท
5. ห้ามขโมยผลผลิตจากไร่ สวน ชาวบ้าน บริเวณใกล้เคียงป่าถ้าฝ่าฝืนปรับ 2,000 บาท
6. กรรมการที่ทำการจับได้รับค่าตอบแทน 50% ของค่าปรับ
7. ผู้พบเห็นแจ้งให้กรรมการไปจับได้รับค่าตอบแทน 30% ของค่าปรับ

กฎระเบียบในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

1. ห้ามจับสัตว์น้ำทุกชนิด โดยใช้เครื่องมือทุกประเภทในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ถ้าฝ่าฝืน ปรับจำนวนเงิน 20,000 บาท
2. ผู้ที่พยายาม ฝ่าฝืน เช่น หย่อนสายเบ็ดเข้าไปในเขตอนุรักษ์หรือพยายามหลอกล่อปลาออกจากเขตอนุรักษ์แล้วจับ จะถูกปรับจำนวนเงิน คนละ 2,000 บาท
3. ห้ามใช้เครื่องมือที่ผิดกฎหมาย ทุกชนิดจับปลาบริเวณนอกเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ผู้ใดฝ่าฝืน ปรับจำนวนเงิน 5,000 บาท
4. กรรมการที่ทำการจับได้รับค่าตอบแทน 50% ของค่าปรับ
5. ผู้พบเห็นแจ้งให้กรรมการไปจับได้รับค่าตอบแทน 30% ของค่าปรับ

กฎระเบียบของหมู่ 3 บ้านนาสา

กฎระเบียบในการอนุรักษ์ป่าไม้

1. ห้ามบุกรุกแผ้วถางหรือตัดไม้ทุกชนิดในเขตป่าอนุรักษ์
2. ห้ามจับจองเขตป่าอนุรักษ์เป็นของตนเอง
3. ห้ามเผาป่า ในเขตอนุรักษ์
4. ผู้ใดฝ่าฝืน ปรับต้นละ 10,000 บาท

กฎระเบียบในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ (วังปลา)

1. ห้ามจับสัตว์น้ำทุกชนิด บริเวณ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ
2. ห้ามทิ้งสิ่งของที่เป็นพิษลงในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ
3. ห้ามลงเล่นน้ำ ดำน้ำ รบกวนบริเวณเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ
4. ผู้ใดฝ่าฝืน จะถูกปรับเป็นเงิน 10,000 บาท

กฎระเบียบพันธุ์สัตว์น้ำ (เขตสงวน จำนวน 2,000 เมตร)

1. เขตสงวนแม่น้ำว่า ช่องระหว่างทางหาดก้อม ต่อจากเขตอนุรักษ์ปลาไปจนถึง ทางหาดปู่เจ้า มีข้อห้ามดังนี้
 "ห้ามทิ้งระเบิด วางยาเบื่อ ดำน้ำแทง ลากนาม (ตาข่าย) หรือช้อนด้วยไฟฟ้า ผู้ใดฝ่าฝืน ปรับ 5,000 บาท "
2. เขตสงวนช่องระหว่าง ทางหาดปู่เจ้าไปจนถึงปากห้วยนาสา มีข้อห้ามดังนี้
 "ห้ามทิ้งระเบิด หรือวางยาเบื่อ ผู้ใดฝ่าฝืนปรับ 5,000 บาท"

กฎระเบียบของหมู่ที่ 4 บ้านท่าข้าม

กฎระเบียบในการอนุรักษ์ป่าชุมชน

1. ห้ามตัดต้นไม้ทุกชนิด หรือทำลายในเขตอนุรักษ์ผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกปรับ ในอัตราต้นละ 1,000 บาท
2. ห้ามทิ้งขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูล ในเขตป่าอนุรักษ์ และตามถนนหนทาง โดยตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจก็ตาม จะถูกปรับครั้งละ 500 บาท ต่อรายบุคคล
3. ผู้แจ้งและกรรมการที่ทำการจับ จะได้ค่าตอบแทน 50% ของค่าปรับและเข้ากองทุนหมู่บ้าน 50%

กฎระเบียบในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ (วังปลา)

1. ห้ามจับสัตว์น้ำในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ (วังปลา) ด้วยเครื่องมือทุกชนิด
2. ถ้ามีการฝ่าฝืน โดยการใช้ แห อวน ตาข่าย สวิง เบ็ด ใช้น้ำกากดำยั้ง ฯลฯ จะปรับคนละ 1,000 บาท
3. ถ้าฝ่าฝืนโดยใช้ระเบิด ช็อตด้วยไฟฟ้า วางยาเบื่อ ถูกปรับ 10,000 บาท
4. เขตสงวน (2 กิโลเมตร) ที่อยู่นอกเขตอนุรักษ์ ถ้ามีการจับปลาด้วยการระเบิด ช็อต วางยาเบื่อ จะถูกปรับ 1,000 – 10,000 บาท ตามความเห็นชอบของคณะกรรมการ
5. ผู้แจ้งและคณะกรรมการจะได้ค่าตอบแทน 50% ของค่าปรับ และเข้ากองทุนหมู่บ้าน 50%

กฎระเบียบของหมู่ที่ 5 (บ้านห้วยสอน)

กฎระเบียบในการอนุรักษ์ป่าชุมชน

1. ห้ามตัดไม้ทุกชนิด หรือทำลายป่า ในเขตอนุรักษ์ ถ้าฝ่าฝืนปรับ 10,000 บาท
2. ป่าห้วยหวาย ห้ามตัดไม้อื่น แต่คนในหมู่บ้าน หานน่อไม้ได้ ต่างหมู่บ้านห้ามหานน่อไม้ ต้องซื้อต่อจากชาวบ้านห้วยสอน
3. ป่าดอยกุ่ม่วง ห้ามตัดไม้ แต่คนในหมู่บ้านหาเห็ดได้ ต่างหมู่บ้านห้ามหาเห็ด จะต้องมาซื้อต่อจากชาวบ้านห้วยสอน
4. กฎระเบียบข้อ 2 และ ข้อ 3 ถ้าฝ่าฝืนจะถูกปรับตามการพิจารณาของคณะกรรมการ

กฎระเบียบในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ (วังปลา)

1. ในเขตอนุรักษ์ ห้ามจับสัตว์น้ำทุกชนิด ด้วยเครื่องมือทุกประเภท ถ้าฝ่าฝืนปรับ 30,000 บาท (สามหมื่นบาท)
2. ในเขตสงวนปลา (3 กิโลเมตร) ห้ามจับปลาโดยทิ้งระเบิด ใช้ไฟฟ้าช็อตหรือ วางยาเบื่อ ถ้าฝ่าฝืน ถูกปรับ คนละ 1,000 บาท

กฎระเบียบของหมู่ที่ 6 (บ้านห้วยเม่น)

กฎระเบียบในการอนุรักษ์ป่าชุมชน

1. ห้ามตัดไม้ทุกชนิด ในบริเวณเขตอนุรักษ์ป่า ถ้าฝ่าฝืน ปรับ ดัณละ 1,000 บาท (หนึ่งพันบาท)
2. ห้ามตัดไม้ทำลายป่า แล้วยางป่าในเขตป่าอนุรักษ์ ถ้าฝ่าฝืนปรับคนละ 1,000 บาท (หนึ่งพันบาท)

กฎระเบียบในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

1. ห้ามจับสัตว์น้ำทุกชนิด โดยใช้อุปกรณ์ทุกประเภทในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ถ้าฝ่าฝืน ปรับ คนละ 1,000 บาท (หนึ่งพันบาท)
2. ห้ามจับปลาในเขตสงวนปลาด้วย การช้อนด้วยไฟฟ้า วางยาเบื่อหรือระเบิด ถ้าฝ่าฝืนปรับคนละ 1,000 บาท (หนึ่งพันบาท)

กฎระเบียบของหมู่ที่ 7 บ้านปากง

กฎระเบียบในการอนุรักษ์ป่าชุมชน

1. ห้ามตัดต้นไม้ทุกชนิดในเขตป่าอนุรักษ์
2. ถ้าผู้ใดตัดต้นไม้สัก ปรับต้นละ 1,500 บาท ถ้าตัดต้นไม้ชนิดอื่น ให้คณะกรรมการเป็นผู้พิจารณาค่าปรับ
3. ห้ามขุดหนองน้ำในเขตป่าอนุรักษ์อย่างเด็ดขาด ถ้าฝ่าฝืนให้คณะกรรมการเป็นผู้พิจารณาค่าปรับ

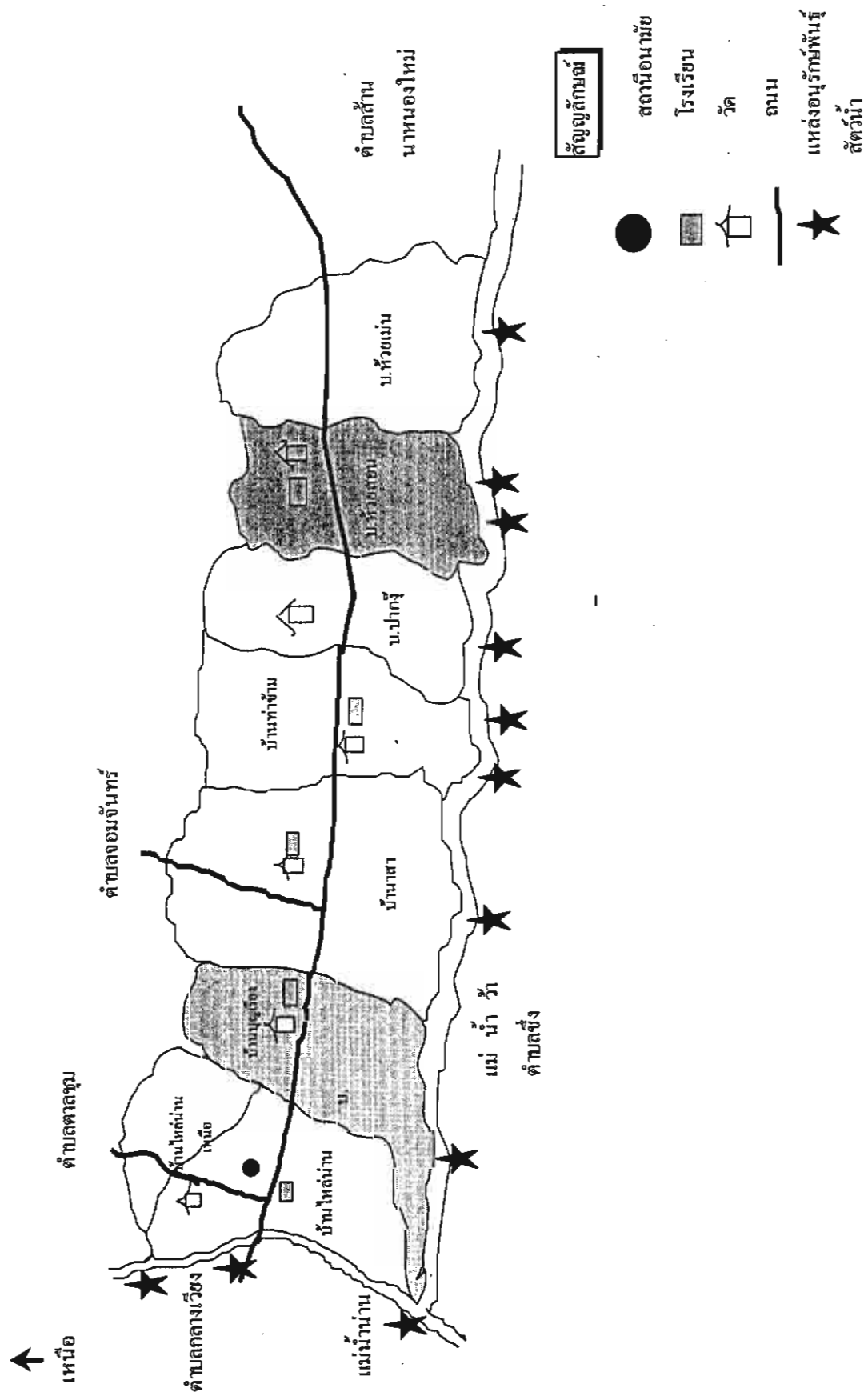
กฎระเบียบการอนุรักษ์สัตว์น้ำ (600 เมตร)

1. ห้ามจับสัตว์น้ำทุกชนิดในเขตอนุรักษ์ ถ้าฝ่าฝืนปรับ 10,000 บาท
2. เขตสงวนปลา (1 กิโลเมตร) ห้ามระเบิด ใช้ไฟฟ้าช้อน ลากอวน ด้ายิง ยาเบื่อ แต่ใช้เบ็ด และ สลึงได้ ผู้ใดฝ่าฝืน มีมาตรการปรับ ดังนี้
ลากอวน ด้ายิง ปรับ 200 บาท ช้อนด้วยไฟฟ้า ระเบิด วางยาเบื่อ ปรับ 500 บาท

ภาคผนวก จ

แผนที่สังเขปตำบลไหล่น่าน

แผนที่แสดงอาณาเขต

ภาคผนวก ช

บทสัมภาษณ์ทีมงานวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง

นายสุทธิพงษ์ วสุโสภภาพล ที่ปรึกษาโครงการวิจัยท้องถิ่น

“การพัฒนากระบวนการวิจัยท้องถิ่น ของตำบลไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน ตลอดระยะเวลา 2 ปี ได้เห็นกระบวนการทำงานที่เป็นขั้นเป็นตอน ของชุมชนทั้งตำบล โดยมีทีมวิจัยหลัก 45 คน ทำหน้าที่บริหารจัดการ เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการใช้ศักยภาพของชุมชนในการศึกษา และค้นหาคำตอบ จากนั้นได้สร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อเป็นฐานนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง รวมทั้งการลงมือทำงานในพื้นที่เพื่อพัฒนา กิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม พร้อมๆ กับมีการทบทวนความก้าวหน้า วิเคราะห์ความสำเร็จและอุปสรรคเพื่อสรุปเป็นบทเรียนและตอบคำถามที่ ชุมชนตั้งไว้ อย่างต่อเนื่อง กระบวนการดังกล่าวนี้ เป็นไปอย่างมีพลังอย่างยิ่ง และเกิดประโยชน์กับการดำรงชีวิตของผู้คนทั้งตำบล

ถึงแม้ว่าผลงานวิจัยนี้ อาจจะไม่ใช้คำตอบทั้งหมดของชุมชนแต่กระบวนการวิจัยนี้ ได้เป็นทั้งเครื่องมือ (Tool) และกระบวนการ (Process) ให้ชุมชนได้ใช้ในการเชื่อมโยงการพัฒนา ทั้งหมดอย่างเป็นระบบและบูรณาการเข้าด้วยกันได้ ซึ่งเห็นได้จากการจัดการงานวิจัย ครั้งนี้ ที่เชื่อมโยงทุกภาคส่วนอย่างมีพลังและทุ่มเทอย่างยิ่ง ได้เห็นการนำเอาข้อมูลที่ได้ไปเป็นฐานการ ประกอบเครื่องเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการจัดการงานวิจัยเป็น แบบ “สิทธิหน้าหมู่” หรือ “สาธารณะวิจัย” ที่ทุกคนมีสิทธิ์ได้เหมือนกันทั้งหมด มีการผลัดเปลี่ยน หมุนเวียนกันทำหน้าที่และบทบาทร่วมกันในงานวิจัยอย่างสร้างสรรค์ และเห็นว่า ควรนำไปขยายผล ให้ชุมชนอื่นได้เรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป”

นายพงษ์สวัสดิ์ ปัญญาอินทร์ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด น่าน / ที่ปรึกษาดำบลไหล่น่าน

ภูมิใจในการทำงานครั้งนี้ จะได้มีเอกสารที่เป็นวิชาการของตำบลไหล่น่าน ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าและน้ำ เป็นมรดกที่ดั่งงามมีคุณค่า คนรุ่นใหม่ควร ศึกษาและสานต่อให้คงอยู่ตลอดไป

นายวิท ปัญญาอินทร์ หัวหน้าโครงการระยะที่ 2 / ประธานชมรมกำนัน
ผู้ใหญ่บ้านจังหวัดน่าน / กำนันตำบลโหล่นาน

ในฐานะที่เป็นผู้นำดำรงตำแหน่งกำนันมาตั้งแต่ปี 2527 ทำหน้าที่ปกครอง
8 หมู่บ้าน ที่ผ่านมาชุมชนได้พัฒนางานต่าง ๆ มากมาย โครงการวิจัยนี้
ก็เกิดขึ้นต่อยอดมาจากความพยายามเหล่านี้

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ชุมชนได้ทำร่วมกันในครั้งนี้ **ไม่มีสิ่งใดที่เป็นการ
อุปโลก**

ขึ้นมา ทุกคนร่วมกันทำจริง .. ทำด้วยหัวใจ การที่ชุมชนอยู่กันฉันท์พี่

น้องอย่างเรียบง่าย ทุกคนมาทำงานร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน ครู หมอ พระสงฆ์ ทำให้มีความ
ยั่งยืนมาถึงปัจจุบันนี้ จากนั้นคงจะต้องมีคนวัยหนุ่มสาวที่จะต้องมาสืบสานต่อเพื่อความยั่งยืนต่อไป

อ.บุญเรือง ธนธีระบรรจง หัวหน้าโครงการระยะที่ 1 / ผู้อำนวยการ
โรงเรียนบ้านท่าข้าม ต.โหล่นาน อ.เวียงสา จ.น่าน

เดิมทียังไม่เข้าใจเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น แต่เมื่อมีพี่เลี้ยงมาให้ความรู้ ผู้คน
มารวมกัน เกิดการจุดประกายทำให้ทุกคนมีความตื่นตัว ประกอบกับ
ความพร้อมของชุมชนที่เกิดขึ้น ทั้งชาวบ้านและองค์กรที่มาเข้าร่วม ดังนั้น
จึงคิดว่าเราต้องทำความเข้าใจ เพื่อให้สิ่งที่ดีเกิดขึ้นกับชุมชนในส่วนตัวจึง
มองเห็นความสำคัญของงานนี้

เมื่อมีโครงการวิจัยเกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกเกิดความตระหนักต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของ
ชุมชนมากยิ่งขึ้น ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้นกว่าเดิม
นอกจากนี้โครงการนี้ยังเอื้อต่อการทำงานโครงการอื่น ๆ ในแต่ละหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้จาก
การที่แต่ละหมู่บ้านสามารถบริหารจัดการการทำงานต่าง ๆ ได้ดี โครงการทำให้ทุกคนเรียนรู้รับรู้ได้
อย่างกว้างขวาง สรุปได้ว่าเป็นโครงการที่ดีเยี่ยมสำหรับชุมชน

นายไพโรจน์ กลิ่นจันทร์ หัวหน้าโครงการในระบะการพัฒนาโครงการ/
ทีมวิจัย / อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านบุญเรือง ต.โหล่นาน อ.เวียงสา
จ.น่าน

เป็นโครงการที่ช่วยจุดประกายให้ทุกหน่วยในชุมชนมาร่วมกันตั้งแต่ระดับราก
หญ้าถึงผู้นำ ข้าราชการ ประชาชนทุกฝ่าย อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นเตือนให้
รู้ว่าสิ่งแวดล้อมของเราตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า
และน้ำให้คงอยู่และเผยแพร่ให้ชุมชนอื่นได้รับรู้ ทำให้ผู้ที่ได้เข้าร่วม
กระบวนการต่างมีความภาคภูมิใจอย่างมาก

นายสำราญ ปัญญาอินทร์ ทีมวิจัย / นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ไหล่น่าน

แต่ก่อนงานวิจัยไม่ได้อยู่ในท้องถิ่น การวิจัยก็มีแต่เนื้อหาวิชาการ ในความคิดของชาวบ้านงานวิจัยมีแต่ตัวหนังสือ ทำแล้วหายไปเลย ผลการวิจัยไม่ได้ย้อนกลับมาในชุมชน แต่โครงการนี้เป็นการวิจัยที่เป็นของท้องถิ่นอย่างแท้จริง เป็นเรื่องป่าเรื่องน้ำ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิตใจจิตวิญญาณของชาวบ้าน ทำแล้วเกิดประโยชน์ ทาง อบต. ก็จะได้นำเอาประสบการณ์ บทเรียนต่าง ๆ ที่ได้จากจุดนี้ไปเป็นแบบแผนในการดำเนินงานและรับช่วงต่อไป

นายนันทมิตร นันทะเสน หัวหน้าโครงการ / หัวหน้าสถานีอนามัยตำบล ไหล่น่าน

โครงการวิจัยอนุรักษ์ป่าและน้ำตำบลไหล่น่าน เป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาระบบการของท้องถิ่นภายใต้โครงการไหล่น่านตำบลน่าอยู่ มีความภาคภูมิใจในการทำงานชิ้นนี้ เพื่อจะได้เป็นเอกสารทางวิชาการให้แก่ตำบลต่อไป ในส่วนของอนามัยก็เป็นศูนย์ประสานงานในเรื่องนี้มาโดยตลอดร่วมกับทางผู้นำไม่ว่าจะเป็น อบต. , ผู้ใหญ่บ้านกำนัน ส่วนราชการและประชาชน ภารกิจสุดท้ายตามที่ได้วางไว้ในงานวิจัย ทางสถานีอนามัยก็ได้รับช่วงต่อการขยายผล ประชาสัมพันธ์ ส่งการพัฒนาเรื่องอื่น

การทำงานเป็นทีมใหญ่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ผู้คนมีความเข้าใจกันในระดับหนึ่ง ทำให้งานประสบความสำเร็จด้วยดี โครงการนี้มีการเปลี่ยนการบริหารเป็นช่วง ๆ โดยไม่มีข้อขัดแย้งกัน โดยยึดหลักการคัดเลือกคนให้มีความเหมาะสมกับงาน

ยอมรับว่าตั้งแต่มีงานวิจัยขึ้นมาทำให้การเรียนรู้ของคนในชุมชนดีขึ้นไปอีกก้าวหนึ่ง ก็ต้องขอขอบคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่ได้ให้การสนับสนุนเรื่องนี้ด้วยดีตลอดมา

นายพิเชษฐ์ หนองช้าง ทีมวิจัย

นักวิชาการสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน

โครงการวิจัยฯ ของชุมชนไหล่น่าน เป็นงานวิจัยที่มีคุณค่าต่อวิถีชีวิตของชุมชน ได้ทำหน้าที่ในการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ และผู้นำที่มีความเข้มแข็ง และศักยภาพมากขึ้นในการต่อเชื่อมกับสังคมภายนอก ได้พัฒนาระบบการคิดเชิงระบบของคนใน ชุมชนมากขึ้น การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจของงานวิจัย รายงานวิจัย เป็นการบันทึกประวัติศาสตร์ของชุมชนกว่าร้อยปีถึงปัจจุบัน ทำให้ลูกหลานได้เรียนรู้การคิดและการทำงานของชุมชนก่อน

นายสำราญ แ่งสี ทีมวิจัย / ประธานชมรมผู้สูงอายุ / ประธานที่ปรึกษา อสม. ตำบลไหล่น่าน

แต่ก่อนไม่รู้เรื่องงานวิจัย เมื่อได้เข้าร่วมเป็นทีมวิจัยทำให้ เกิดความอบอุ่น และความภาคภูมิใจ จากการที่ได้รู้ เกิดความกระจำจืด รู้ถึงบทเรียนของงานวิจัยว่าเริ่มต้น และสุดท้ายเป็นอย่างไร

กระบวนการไหล่น่านนำอยู่และงานวิจัยทำให้การทำงานของชุมชนชัดเจน

และมีการพัฒนามากขึ้น ทุกคนในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทำให้ตำบลไหล่น่านเป็นแม่แบบของตำบลอื่น ๆ ได้

ในบทบาทความเป็น อสม. และผู้สูงอายุ ที่จะต้องดูแลสุขภาพของคนในชุมชน มองว่าการอนุรักษ์ป่าและน้ำถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชน

นายคำ อนุมา ทีมวิจัย / รองนายก อบต.ไหล่น่าน

รู้สึกดีใจที่ได้ร่วมการวิจัยในครั้งนี้ เพราะทำให้ตัวเองรู้จักผู้อื่นเพิ่มขึ้นอีกมากมายหลายกลุ่ม ป่าและน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ เพราะไม่มีการทำลายผู้คนหากินตามธรรมชาติ ทำมาหากินในหมู่บ้าน ชุมชนช่วยกันเป็นหูเป็นตา เคารพกฎกติกาที่วางไว้ร่วมกัน

นายสมคิด สุริยะ ทีมวิจัย / รองนายก อบต. ไหล่น่าน

รู้สึกภาคภูมิใจที่ได้ทำงานวิจัยร่วมกัน เพราะทำให้ประชาชนในหมู่บ้านมีความเข้าใจในหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นอย่างดี ทำให้ปัจจุบันไม่มีการทำลายป่าและน้ำ ชุมชนก็เกิดความภาคภูมิใจ

นายสงบ จันทรคำเรือง ทีมวิจัย / ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1 บ้านไหล่น่าน
จากการทำงานวิจัยมา 2 ปีกว่า รู้สึกดีและภาคภูมิใจ เพราะทำให้เพื่อประโยชน์ของ บ้านเมือง ให้บ้านเมืองดีขึ้น ประชาชนเกิดความกระตือรือร้นต่อการพัฒนาในหมู่บ้าน ทำให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้า

นายสมัย ปินต๊ะ ทีมวิจัย / ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 3 บ้านนาสา

โครงการอนุรักษ์ป่าและน้ำที่ทำมา ส่งผลดีทุกอย่างต่อชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสงบเรียบร้อยและทำมาหากินได้ดี เพราะทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ที่ชุมชนของเราเป็นคนจัดการทำให้ไม่มีปัญหา ชุมชนมีความเข้มแข็ง

นายลัด โนชัย ทีมวิจัย / ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6 บ้านไหล่น่านเหนือ

โครงการนี้ทำให้กระบวนการอนุรักษ์ป่าและน้ำที่มีความต่อเนื่อง ชุมชนมีกฎกติกาที่ชัดเจน โดยเป็นข้อตกลงร่วมกันของชุมชน

นายเชิญ อนุมา ทิมวิชัย / ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 7 บ้านป่าง อ.เวียงสา จ.น่าน

งานวิจัยทำให้ชุมชนมีกฎกติกา การใช้และดูแลรักษาป่าและน้ำที่ชัดเจน ชาวบ้านมีความเข้าใจและให้ความร่วมมือมากขึ้น เพราะได้เห็นความสำคัญของป่าและน้ำ การช่วยกันดูแลรักษาปัญหาจึงไม่เกิดขึ้นในชุมชน

นายแปลก กาวิโย ทิมวิชัย / ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 8 บ้านไหล่น่านเหนือ

จากการได้ร่วมทำงานกับโครงการวิจัยนี้ ทำให้รู้สึกภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะผลจากการร่วมกันอนุรักษ์ป่าและน้ำทำให้ป่าและน้ำอุดมสมบูรณ์ ทำมาหากินได้ง่าย และไม่มีการทำลายในเขตที่อนุรักษ์ไว้ แต่ละหมู่บ้านก็ได้มีกฎกติกา วางเขตแนวการอนุรักษ์ที่ชัดเจนกว่าที่ผ่านมาและมีมาตรฐาน ตลอดจนมีการบวชป่าสืบชะตาแม่น้ำ งานทุกอย่างได้รับความร่วมมือร่วมใจจากชาวบ้านอย่างดีที่สุด

นายผ่าน หวันทอก สมาชิกอบต.หมู่ 4

การได้เข้าร่วมทำการวิจัย ทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ ป่าและน้ำมีความอุดม-สมบูรณ์ ชุมชนหันมาให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ จากการได้เข้าร่วมงานวิจัย มีความรู้ใหม่ ๆ และรู้จักคนมากขึ้น

อ.จรัส วิสาเหล็ก ทิมวิชัย / อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนบ้านท่าข้าม ต.ไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน

การได้เข้ามาร่วมงานวิจัยในครั้งนี้ สร้างประโยชน์อย่างมากมาย ทำให้ชุมชนรู้และรักป่าและน้ำมากขึ้นกว่าเดิม รู้คุณค่าเห็นความสำคัญของป่าและน้ำ กระบวน-การอนุรักษ์ป่าและน้ำ ทำให้ป่าและน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ซึ่งให้ประโยชน์แก่ชาวบ้านทั้งทางตรงและทางอ้อม

นางทัศนีย์ พิลลา ทิมวิจัย / อาจารย์ 2 ระดับ 7 ร.ร.บ้านบุญเรือง
ต.ไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน

จากการได้เข้าร่วมเป็นทีมวิจัย สิ่งแรกคือ งานวิจัยเป็นสิ่งที่แปลกใหม่สำหรับตัวเอง และแต่เดิมคิดว่างานวิจัยเป็นเรื่องยากและหนัก ทำให้พยายามศึกษาค้นคว้า ไปพร้อม ๆ กับการทำงานวิจัย เมื่อได้เข้ามาทำจริง ๆ งานวิจัยก็ไม่ได้ยากอย่างที่เคยคิด งานวิจัยทำให้ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ที่จะสามารถใช้เป็นแนวทาง เป็นใบเบิกทางให้เราได้คิดทำวิจัยเรื่องอื่น ๆ ได้นอกจากนี้ในบทบาทอาชีพครู งานวิจัยยังสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

นางนิตยาพร วิสาเหล็ก ทีมวิจัย / อาจารย์ 3 ระดับ 8
ร.ร.บ้านไหล่น่าน ต.ไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน

แม้ว่าจะไม่ได้เข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ตั้งแต่เริ่มแรก แต่ก็คิดว่าเป็นโครงการที่ดี เพราะเป็นการกระตุ้นและจุดประกาย ตลอดจนเป็นการนำชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ รวมไปถึงกลุ่มเยาวชนที่จะช่วยในการสืบสานการอนุรักษ์ต่อไป ในส่วนตัวก็จะได้นำแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ประโยชน์ในเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

นางกัลยา รุณวุฒิ ทีมวิจัย / อาจารย์ 2 ระดับ 7 ร.ร. บ้านนาสา
ต.ไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน

จากบทบาทอาชีพครู ทำให้งานนี้ตัวเองได้อสาเข้ามาร่วม เพราะเป็นคนในพื้นที่และมีแนวคิดที่อยากจะสืบสานการอนุรักษ์ต่อ งานวิจัยครั้งนี้ได้มีบทบาทในการเป็นผู้เก็บรวบรวม บันทึกข้อมูลต่างๆ ทำให้ต้องระมัดระวัง เพราะงานวิจัยชิ้นนี้จะถูกใช้เป็นหลักฐานสำคัญต่อไปในวันข้างหน้า ดังนั้นทีมวิจัยจึงให้ความสำคัญต่อเนื้อหาต่าง ๆ ที่จะต้องถอดบทเรียนออกมาจากชาวบ้าน ต้องมีกระบวนการติดตาม ตรวจสอบข้อมูล

ความประทับใจที่มีคือ งานวิจัยครั้งนี้ ไม่ใช่การส่งข้อมูลที่เป็นตัวอักษรอย่างเดียว แต่เป็นการจุดประกายให้ชาวบ้านมาเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ ทำอย่างต่อเนื่องด้วยความเต็มใจสมัครใจ ตั้งใจให้มีความยั่งยืน ผลงานที่เกิดขึ้นก็ได้ตอบสนองให้ชาวบ้านได้รู้ทันว่าการอนุรักษ์มีประโยชน์อย่างมากมาย ต่อจากนี้ก็จะผลักดันต่อไปยัง อบต. ช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้แต่ละหมู่บ้านได้ทำวิจัยซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นงานวิจัยที่เป็นรูปเล่ม แค่นี้ได้มีการบันทึกปัญหาหรือความต้องการก็เป็นเรื่องที่น่าพึงพอใจอย่างมาก

คุณยายมา อ้อยใจ ผู้เข้าร่วมกระบวนการ / ผู้สูงอายุ / ประธานชมรม
เปตอง

ได้ร่วมทำงานวิจัยนี้ก็รู้สึกดีใจ ปลอบปลื้มใจที่ทุกคนได้ช่วยกันสร้างเสริมทำ
สิ่งที่ดี ร่วมกันพัฒนาชุมชนของเรา

นางลำดวน แข่งขัน ผู้สนับสนุนกระบวนการ /
ประธาน อสม. ตำบลไหล่น่าน

มีความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของเรา ตั้งแต่เริ่มการ
อนุรักษ์ งานวิจัยทำให้คนมีความสามัคคี / มีความเข้าใจกันในชุมชน เข้าใจ
ในกฎกติกามากขึ้น ขยายผลได้เร็ว เกิดการพูดกันปากต่อปาก ทำอะไรก็
ง่ายขึ้น

ภาคผนวก ช

ประวัติคณะนักวิจัย

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย ระยะการขยายผล (ฉบับสมบูรณ์)

ชื่อ – นามสกุล	นายันทมิตร นันทะเสน
วัน เดือน ปีเกิด	18 กันยายน 2511
ที่อยู่ปัจจุบัน	13 หมู่ 10 ต.ส้าน อ.เวียงสา จ.น่าน
อาชีพ	รับราชการกระทรวงสาธารณสุข
สถานที่ทำงาน	สถานีอนามัยโหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน โทร.0-5478-2258, 0-7180-8165
ประวัติการศึกษา	- ประกาศนียบัตรเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) - ปริญญาตรีสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต (บริหารสาธารณสุข)

ประวัติการทำงาน

- เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน ระดับ 2 สอ.ตาลชุม อ.เวียงสา จ.น่าน 1ธ.ค.2531-30 ก.ย.2533
- เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน ระดับ 3 สอ.อำนาโหล่น อ.เวียงสา จ.น่าน 1ต.ค.2533-30 ก.ย.2537
- เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน ระดับ 4 สอ.ยาบนาเลิม อ.เวียงสา จ.น่าน 1ต.ค.2537-28 ก.พ.2542
- เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข ระดับ 6 สอ.โหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน 1มี.ค.2542-ปัจจุบัน

เกียรติประวัติและผลงานเด่น

- ผ่านการอบรม "หลักสูตรหัวหน้าสถานีอนามัย" รุ่นที่ 1/2539 วิทยาลัยพยาบาลลำปาง
- เป็นคณะกรรมการและเลขานุการ "กลุ่มหัวหน้าสถานีอนามัยจังหวัดน่าน" ปี 2539 – ปัจจุบัน
- ผ่านการอบรม "การพัฒนาบุคลิกภาพของผู้บริหารระดับต้น" ปี2543 สสจ.น่าน
- เป็นวิทยากรถ่ายทอดประสบการณ์ทำงานกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นภายใต้โครงการ "โหล่น่าน ตำบลน่าอยู่" ปี 2542-ปัจจุบัน
- ได้รับการคัดเลือกให้เป็นข้าราชการพลเรือนสามัญดีเด่น ในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเวียงสา ประจำปี 2545 กลุ่มข้าราชการ ระดับ 6-8
- พัฒนาสถานีอนามัยโหล่น่านได้รับรางวัลชนะเลิศ เป็นสถานีอนามัยดีเด่นระดับจังหวัด และรับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 ของสาธารณสุขเขต 9 ประจำปี 2546
- ได้รับการคัดเลือกให้เป็นเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยดีเด่นระดับจังหวัดน่านประจำปี 2546
- ผ่านการอบรมหลักสูตร "หัวหน้าสถานีอนามัย CEO" รุ่นที่ 1/2547 วิทยาลัยการสาธารณสุข จ.สุพรรณบุรี

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย ระยะการขับเคลื่อนการพัฒนา

ชื่อ – นามสกุล	นายถวิล ปัญญาอินทร์
วัน เดือน ปีเกิด	7 พฤศจิกายน 2490
ที่อยู่ปัจจุบัน	57/1 หมู่ 2 ต.ไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน (054)782099 (01) 8827236
อาชีพ	รับราชการกระทรวงมหาดไทย ตำแหน่ง กำนันตำบลไหล่น่าน
สถานที่ทำงาน	ที่ทำการกำนัน/ผู้ใหญ่บ้านตำบลไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน
ประวัติการศึกษา	- ประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านบุญเรือง อ.เวียงสา จ.น่าน - ประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาตอนต้น-ตอนปลาย กศน. อ.เวียงสา จ.น่าน - ปริญญาตรีรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (สาขาศิลปศาสตร์) มหาวิทยาลัย

ราชภัฏอุตรดิตถ์ วิทยาเขตทุ่งศรีทอง อ.เวียงสา จ.น่าน

ประวัติการทำงาน

- ผู้ใหญ่บ้านบุญเรือง อ.เวียงสา จ.น่าน 11 ส.ค.2527
- กำนันตำบลไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน 14 ก.ย.2527
- ประธานสภาตำบลไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน ปี พ.ศ.2527-2540
- ประธานอบต.ไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน ปี พ.ศ. 2540 - 2544
- ประธานชมรมกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน อ.เวียงสา จ.น่าน ปี พ.ศ.2539 – ปัจจุบัน
- ประธานชมรมกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน จ.น่าน ปี พ.ศ.2543 – ปัจจุบัน
- ประธานกรรมการพัฒนาสุขภาพระดับพื้นที่ต.ไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน ปี พ.ศ.2543 – ปัจจุบัน
- ประธานกรรมการพัฒนาท้องถิ่นภายใต้กระบวนการ “ไหล่น่าน ตำบลน่าอยู่” ปี 2542 – ปัจจุบัน

เกียรติประวัติและผลงานเด่น

- ได้รับรางวัลกำนันยอดเยี่ยมจังหวัดน่าน (แห่นบทองคำ) ปี 2537
- เป็นวิทยากรถ่ายทอดประสบการณ์ทำงานกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นภายใต้โครงการ “ไหล่น่าน ตำบลน่าอยู่” ปี 2542-ปัจจุบัน
- ได้รับรางวัลกำนันยอดเยี่ยมจังหวัดน่าน (แห่นบทองคำ) ปี 2545
- พัฒนาสถานีอนามัยไหล่น่านได้รับรางวัลชนะเลิศ เป็นสถานีอนามัยดีเด่นระดับจังหวัด และรับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 ของสาธารณสุขเขต 9 ประจำปี 2546
- เป็นคณะกรรมการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ วิทยาเขตทุ่งศรีทอง อ.เวียงสา จ.น่าน ตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิ ปี พ.ศ.2547 – ปัจจุบัน
- เป็นคณะกรรมการศึกษาโรงเรียนสา จ.น่าน(ร.ร.มัธยมประจำอำเภอ) ปี พ.ศ.2547 – ปัจจุบัน
- พัฒนาบ้านบุญเรืองได้รับรางวัลชนะเลิศ เป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติดดีเด่นระดับอำเภอ ปี 2548

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัยระยะการศึกษาบริบทชุมชน

ชื่อ - สกุล นายบุญเรือง ธนธีระบรรจง
 วัน เดือน ปี เกิด 31 มกราคม 2496
 ที่อยู่ปัจจุบัน 20 หมู่ 1 บ้านไหล่น่าน ต.ไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน
 อาชีพ รับราชการครู
 สถานที่ทำงาน โรงเรียนบ้านท่าข้าม (สิริพรหมคุณ วิรุณหศีลาจาร อุปถัมภ์)
 อ. เวียงสา จ.น่าน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 1
 ประวัติการศึกษาปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต (บริหารโรงเรียน)
 ประวัติการทำงาน

- ครูโรงเรียนบ้านลำนานหนองใหม่ อ.เวียงสา จ.น่าน
- ครูใหญ่โรงเรียนบ้านหาดไร่ อ.เวียงสา จ.น่าน
- อาจารย์ใหญ่โรงเรียนริมฝั่งว่าวิทยา อ.เวียงสา จ.น่าน
- ผู้อำนวยการสถานศึกษา ศศ. 3 โรงเรียนบ้านท่าข้าม

(สิริพรหมคุณ วิรุณหศีลาจาร อุปถัมภ์) อ.เวียงสา จ.น่าน

เกียรติประวัติและผลงาน

- ด้านการศึกษา
- โรงเรียนได้รับรางวัลดีเด่นการสอนแม่ไม้มวยไทย
 - โรงเรียน ส่งเสริมสุขภาพ ระดับเหรียญทอง
 - โรงเรียนชนะเลิศการประกวดกิจกรรม 5 ส.

ด้านสังคม ประธานประชาคม ต.ไหล่น่าน , ที่ปรึกษาของกำนัน ต.ไหล่น่าน ที่ปรึกษาของ อบต.ไหล่น่าน , ที่ปรึกษากองทุนหมู่บ้าน คณะทำงาน โครงการไหล่น่าน ตำบลน่าอยู่ , เป็นพิธีกร งานต่างๆในชุมชน คณะกรรมการสุขภาพระดับพื้นที่ตำบลไหล่น่าน,ที่ปรึกษาสถานีนอนมัยไหล่น่าน เป็นวิทยากรถ่ายทอดประสบการณ์ทำงานกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นภายใต้โครงการ "ไหล่น่าน ตำบลน่าอยู่"

ด้านศาสนา ที่ปรึกษาของเจ้าอาวาสวัดไหล่น่านและวัดท่าข้าม

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย ระยะการพัฒนาคำคิด

ชื่อ - สกุล นายไพโรจน์ กลิ่นจันทร์
 วัน เดือน ปี เกิด 19 กุมภาพันธ์ 2493
 ที่อยู่ปัจจุบัน 380 หมู่ 4 ต.กลางเวียง อ.เวียงสา จ.น่าน (054) 781698
 อาชีพ รับราชการครู
 สถานที่ทำงาน โรงเรียนบ้านบุญเรือง อ.เวียงสา จ.น่าน เขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 1
 ประวัติการศึกษาปริญญาตรี (การบริหารการศึกษา)
 ประวัติการทำงาน

- ครูโรงเรียนบ้านเวียง อ.ร้องกวาง จ.แพร่
- ครูโรงเรียนบ้านบุญเรือง อ.เวียงสา จ.น่าน
- ครูใหญ่โรงเรียนบ้านบุญเรือง อ.เวียงสา จ.น่าน
- ครูใหญ่โรงเรียนบ้านวังม่วง อ.เวียงสา จ.น่าน
- ครูใหญ่โรงเรียนบ้านบุญเรือง อ.เวียงสา จ.น่าน
- ผู้ประเมิน ของ สมศ.

เกียรติประวัติและผลงาน

- ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กดีเด่น
- คณะกรรมการสหกรณ์ออมทรัพย์ครูน่าน
- คณะกรรมการสมาพันธ์ครูภาคเหนือ
- เป็นวิทยากรถ่ายทอดประสบการณ์ทำงานกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น ภายใต้โครงการ “ไหล่น่าน ตำบลน่าอยู่”

ประวัตินักวิจัยหลัก

ชื่อ – นามสกุล	นายอิสรภาพ มาเรือน
วัน เดือน ปีเกิด	4 ธันวาคม 2512
ที่อยู่ปัจจุบัน	114 หมู่ 3 ต.ปัว อ.ปัว จ.น่าน
อาชีพ	รับราชการกระทรวงสาธารณสุข
สถานที่ทำงาน	สถานีนอนามัยไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน (054)782258 (01) 7063623
ประวัติการศึกษา	- ประกาศนียบัตรเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) - ปริญญาตรีสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต (สาธารณสุขศาสตร์)

ประวัติการทำงาน

- เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน ระดับ 2,3 สอ.นาเคียน อ.เวียงสา จ.น่าน 1ธ.ค.2535-30 ก.ย.2539
- นักวิชาการสาธารณสุข 6ว สอ.ไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน 1ต.ค.2539 - ปัจจุบัน

เกียรติประวัติและผลงานเด่น

- เป็นวิทยากรถ่ายทอดประสบการณ์ทำงานกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นภายใต้โครงการ “ไหล่น่าน ตำบลน่าอยู่” ปี 2542-ปัจจุบัน
- พัฒนาสถานีนอนามัยไหล่น่านได้รับรางวัลชนะเลิศ เป็นสถานีนอนามัยดีเด่นระดับจังหวัด และรับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 ของสาธารณสุขเขต 9 ประจำปี 2546
- ได้รับการคัดเลือกให้เป็นข้าราชการพลเรือนสามัญดีเด่น ในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเวียงสา ประจำปี 2545 กลุ่มข้าราชการ ระดับ 1-5
- ประสบการณ์การวิจัย การสำรวจพฤติกรรมการบริโภคอาหารของประชาชนตำบลไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่านปี 2546
- ประสบการณ์การวิจัย พฤติกรรมสุขภาพอนามัยของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข อ.เวียงสา จ.น่าน ปี 2547

ประวัตินักวิจัยหลัก

- ชื่อ - นามสกุล นายพิเชษฐ์ หนองช้าง
- วัน เดือน ปีเกิด 21 มิถุนายน 2512
- ที่อยู่ปัจจุบัน 444 ถนนสุนทรเทวราช ตำบลโนเวียง อ.เมือง จ.น่าน
- อาชีพ รับราชการกระทรวงสาธารณสุข
- สถานที่ทำงาน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน โทร.0-5471-0383, 0-1922-6548
- ประวัติการศึกษา
- ประกาศนียบัตรเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย)
 - ปริญญาตรี สาธารณสุขศาสตร์ (บริหารสาธารณสุขทั่วไป)
- จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, พ.ศ.2533-2536
- ปริญญาตรี สาธารณสุขศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, พ.ศ.2536-2541
 - ปริญญาโท วิทยาศาสตร์ สาขาการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชุมชน และชนบท จากคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, พ.ศ.2541-2544
- ประวัติการทำงาน
- เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน ระดับ 2,3 สอ.สำนักงานหนองใหม่ อ.เวียงสา จ.น่าน 1 มิ.ย.2533-2535
 - เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน ระดับ 2,3 สอ.สำนักงาน อ.เวียงสา จ.น่าน ก.ค.2535 - ต.ค.2535
 - นักวิชาการสาธารณสุข 6 ว สสจ.น่าน พ.ย. 2535 - ปัจจุบัน
 - ทำงานด้านการพัฒนาสังคมและประชาสังคม ร่วมกับกลุ่ม/องค์กรเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่จังหวัดน่าน เช่น ศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน เครือข่ายมูลนิธิอีกเมืองน่าน เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน เครือข่ายเด็กและเยาวชนจังหวัดน่าน เครือข่าย/กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืน และการเกษตรที่เอื้อต่อสุขภาพในจังหวัดน่าน เป็นต้น
 - เป็นคณะทำงานจัดสมัชชาสุขภาพพื้นที่ จังหวัดน่าน ปี 2545 – ปัจจุบัน (2547) และเป็นผู้ประสานงานสมัชชาเด็กและเยาวชนจังหวัดน่าน ปี 2547
- ผลงานทางวิชาการ
1. การฟื้นฟูแหล่งน้ำและการเพิ่มอาหารโปรตีนจากแหล่งน้ำ : กรณีศึกษา บ้านหาดผาชน ตำบลเมืองจัง กิ่งอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน, 2544
 2. สถานะสุขภาพและความเสี่ยงด้านสุขภาพจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม, 2547
 3. การพัฒนาระบบเฝ้าระวังโรคจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน, 2547
 4. การส่งเสริมการขายสารเคมีกำจัดศัตรูพืชระดับพื้นที่, 2548
 5. ประชาคมรากหญ้า ขบวนการสร้างบ้านใหม่ ประสพการณ์จริงจากชุมชนเข้มแข็งระดับตำบล 4 ภาค. (บรรณาธิการร่วม), 2542

ประวัตินักวิจัยหลัก

ชื่อ - สกุล	นางทัศนีย์ พิลลา
วัน เดือน ปี เกิด	25 ธันวาคม 2501
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 107/1 หมู่ 1 ต.ไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน
อาชีพ	รับราชการครู
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนบ้านบุญเรือง อ.เวียงสา จ.น่าน เขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 1
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี (คบ.) การประถมศึกษา
ประวัติการทำงาน	- ครูโรงเรียนบ้านน้ำมวบ อ.เวียงสา จ.น่าน - ครูโรงเรียนบ้านนาสา อ.เวียงสา จ.น่าน - ครูโรงเรียนบ้านบุญเรือง อ.เวียงสา จ.น่าน
เกียรติประวัติและผลงาน	- ได้รับรางวัลครูสหกรณ์โรงเรียนดีเด่น สปอ. เวียงสา - ครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตดีเด่น สปอ. เวียงสา

ประวัตินักวิจัยหลัก

ชื่อ - สกุล	นางทัศนีย์ พิลลา
วัน เดือน ปี	เกิด 25 ธันวาคม 2501
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 107/1 หมู่ 1 ต.ไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน
อาชีพ	รับราชการครู
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนบ้านบุญเรือง อ.เวียงสา จ.น่าน เขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 1
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี (คบ.) การประถมศึกษา
ประวัติการทำงาน	- ครูโรงเรียนบ้านน้ำมวบ อ.เวียงสา จ.น่าน - ครูโรงเรียนบ้านนาสา อ.เวียงสา จ.น่าน - ครูโรงเรียนบ้านบุญเรือง อ.เวียงสา จ.น่าน

เกียรติประวัติและผลงานเด่น

- ได้รับรางวัลครูสหกรณ์โรงเรียนดีเด่น สปอ. เวียงสา
- ครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตดีเด่น สปอ. เวียงสา

ประวัตินักวิจัยหลัก

ชื่อ - สกุล นายจรัส วิชาเหล็ก
 วัน เดือน ปีเกิด 17 มกราคม 2499
 ที่อยู่ปัจจุบัน 108/2 ม. 1 บ้านไหล่น่าน ต.ไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน
 อาชีพ รับราชการครู
 สถานที่ทำงาน โรงเรียนวัดท่าข้าม (สิริพรหมคุณ วิรุณหิ์ศีลาจาร อุปถัมภ์)
 อ.เวียงสา จ.น่าน เขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 1
 ประวัติการศึกษา ปริญญาตรี คบ. (การบริหารโรงเรียน)
 ประวัติการทำงาน

- ครูโรงเรียนบ้านนาบอน อ.นาหมื่น จ.น่าน
- ครูโรงเรียนบ้านนายาง อ.นาหมื่น จ.น่าน
- ครูโรงเรียนบ้านท่าข้าม อ.เวียงสา จ.น่าน
- ครูโรงเรียนริมฝั่งว่าวิทยา อ.เวียงสา จ.น่าน
- ครูโรงเรียนบ้านไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน
- ครูโรงเรียนบ้านท่าข้าม อ.เวียงสา จ.น่าน

เกียรติประวัติและผลงานเด่น

- ครู คปต. ตำบลไหล่น่าน
- คณะกรรมการและเลขานุการประชาคม ตำบลไหล่น่าน
- คณะกรรมการสุขภาพระดับพื้นที่ตำบลไหล่น่าน
- คณะกรรมการที่ปรึกษาสถานีอนามัยไหล่น่าน

ประวัตินักวิจัยหลัก

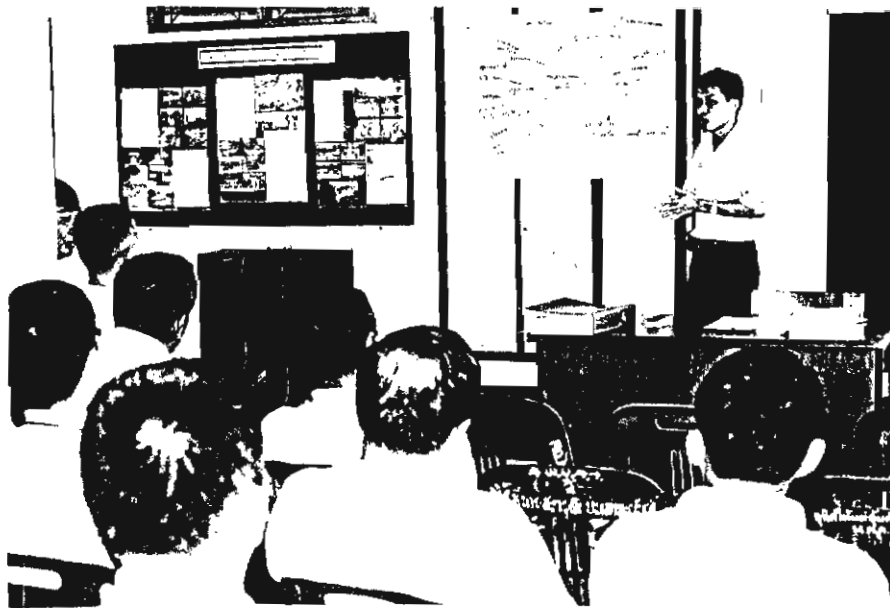
ชื่อ - สกุล	นางหทัยพร วิชาเหล็ก
วัน เดือน ปีเกิด	24 เมษายน 2504
ที่อยู่ปัจจุบัน	108/2 ม.1 บ้านไหล่น่าน ต.ไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน
อาชีพ	รับราชการครู
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนบ้านไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน เขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 1
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี คบ. (สังคมศึกษา)
ประวัติการทำงาน	- ครูโรงเรียนบ้านล้านนาหนองใหม่ อ.เวียงสา จ.น่าน - ครูโรงเรียนริมฝั่งว่าวิทยา อ.เวียงสา จ.น่าน - ครูโรงเรียนบ้านท่าข้าม อ.เวียงสา จ.น่าน - ครูโรงเรียนบ้านไหล่น่าน อ.เวียงสา จ.น่าน

เกียรติประวัติและผลงานเด่น

- ครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตดีเด่น สปอ. เวียงสา
- ครูผู้สอนคณิตศาสตร์ดีเด่น สปอ. เวียงสา
- เป็นบุคลากรต้นแบบการปฏิรูปการเรียนรู้ สปช
- งานวิจัยการพัฒนาการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้แผนการสอนและสื่อที่สอดคล้องกับท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านไหล่น่าน

ภาคผนวก ฅ

ภาพกิจกรรมการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ
ตำบลไหล่น่าน

คุณสุทธิพงษ์ วสุโสภณกุล ที่ปรึกษาอบรมนักวิจัย

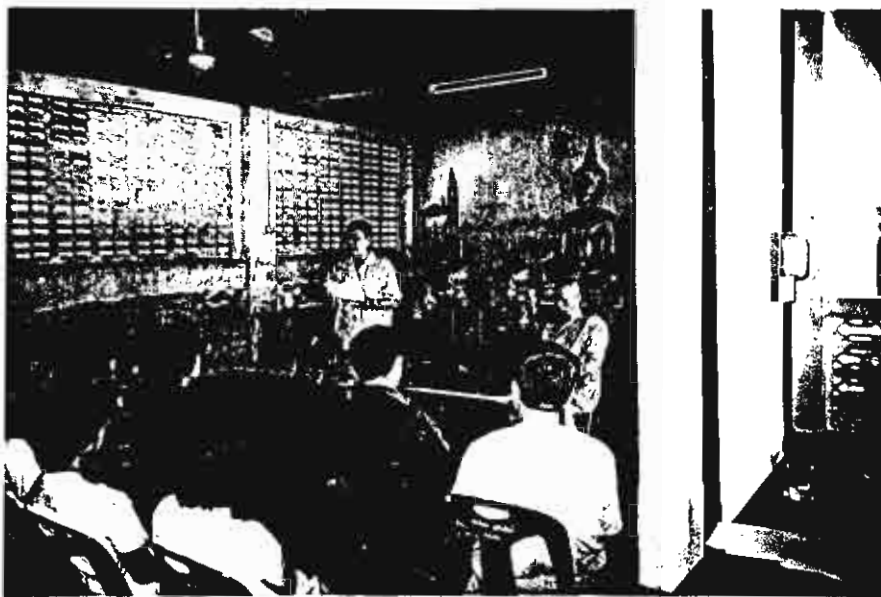
วางแผนการทำงานเป็นระยะ ๆ

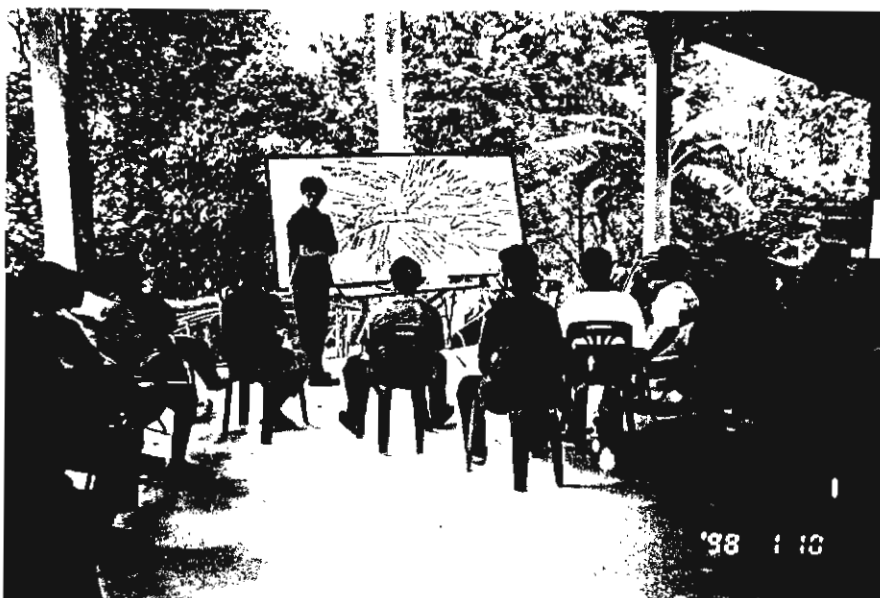
ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด

กำหนดเป็นประธานเปิดเวทีเสวนากอดบทเรียนในแต่ละหมู่บ้าน

เจ้าคณะตำบลโหล่น่านให้ความสะดวกทุกเวที

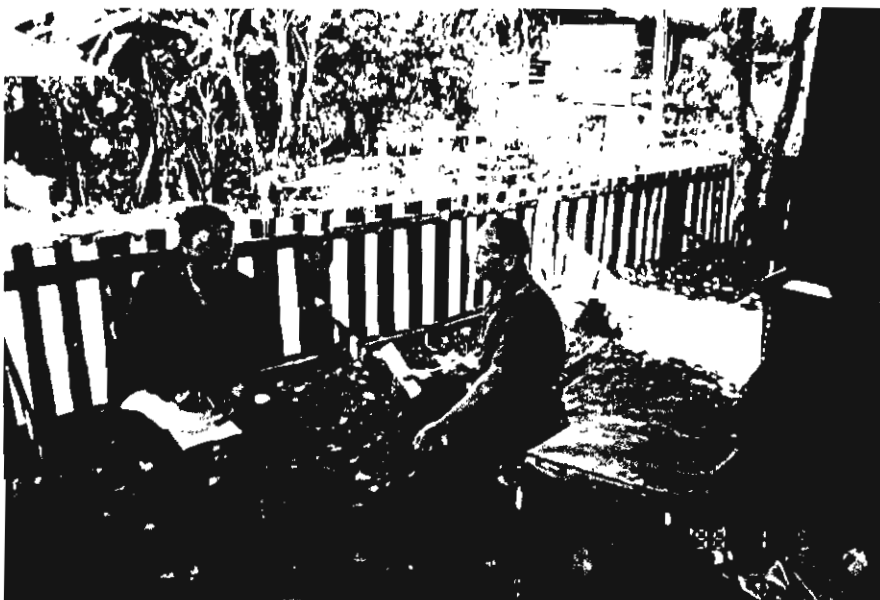
ระดมความเห็นกันอย่างมุ่งมั่นตั้งใจ

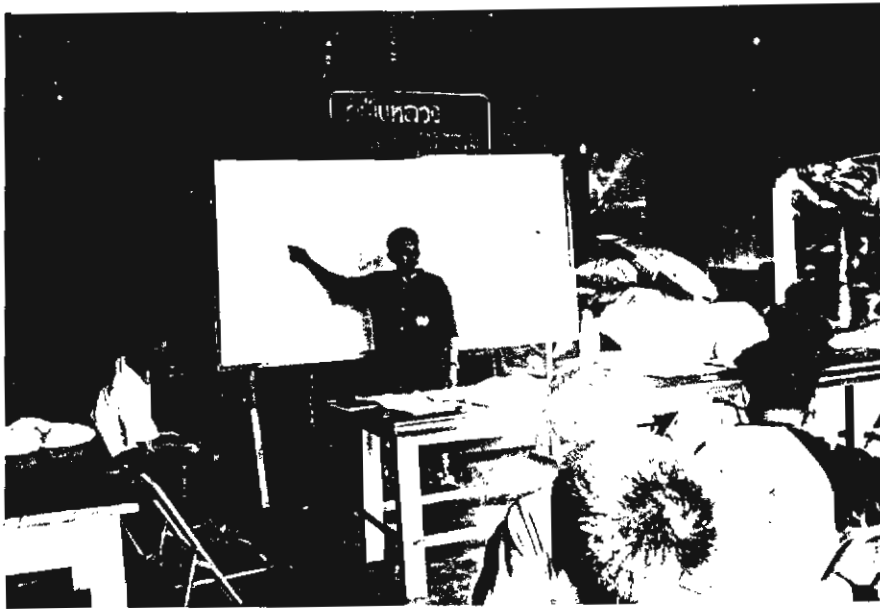
ชมรมข้าราชการในแต่ละหมู่บ้านร่วมกันเต็มที่

สัมภาษณ์เชิงลึกการขยายด้านหลังด้วยหน้าอาจารย์

สัมภาษณ์เชิงลึกด้วยบรรยากาศแบบเป็นกันเอง

ผู้ใหญ่บ้านเปิดเวทีประชุมวางแผนการพัฒนางานวิจัย

กลุ่มแม่บ้านก็วางแผนการพัฒนาเช่นกัน

เด็กเยาวชนก็ซื้อคิดด้วยคน

ท่านพระครูพิทักษ์นันทคุณ สืบชะตาแม่น้ำ หลังทำงาน

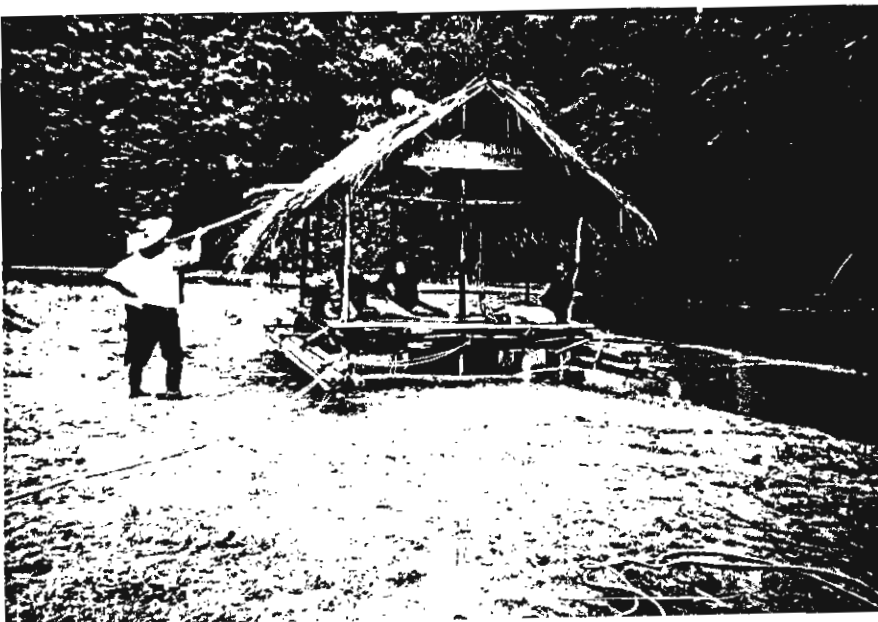
ฯพณฯ ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์มาเป็นประธานบวชป่า ดูคนต้นน้ำน่านทำอะไร

ร่วมมือ ร่วมใจ แม่น้ำใสสะอาด ปราศจากมลพิษ ชีวิตปลอดภัย

สร้างศาลพระภูมิช่วยอีก แร่ง

สร้างแพลอย พักผ่อนและให้อาหารปลา

นักวิจัยศึกษาสืบสายน้ำในพื้นที่

เปิดเวทีขยายผลสู่พื้นที่อื่น

แกนนำทั้งในตำบลและนอกตำบลมากันอย่างพร้อมหน้า

พัฒนาไปสู่การสร้างสุขภาพ